

Aluehallintovirasto

Peruspalvelujen arviointi 2021

Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskeva
peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi

6/8 Käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Etelä-Suomen
aluehallintovirasto

Itä-Suomen
aluehallintovirasto

Lapin
aluehallintovirasto

Lounais-Suomen
aluehallintovirasto

Länsi- ja Sisä-Suomen
aluehallintovirasto

Pohjois-Suomen
aluehallintovirasto

Peruspalvelujen arviointi 2021

Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskeva
peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi

Käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaik-
kojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto,
aluehallintovirastot,
peruspalvelujen arvioinnin valtakunnallinen koordinaatioryhmä

Aluehallintovirastojen julkaisuja 143/2022

ISSN 2343-3132

ISBN 978-952-5900-67-5

Oulu
2022

KUVAILEHTI

Julkaisusarjan nimi ja numero
Aluehallintovirastojen julkaisuja 144/2022

Tekijät Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, aluehallintovirastot, peruspalvelujen arvioinnin valtakunnallinen koordinaatioryhmä	Julkaisu-aika 2022
	Toimeksiantaja(t) Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
	Toimielimen asettamispäivä -

Julkaisun nimi
Peruspalvelujen arviointi 2021 - Käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Tiivistelmä

Peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi on aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 4 §:n 2 momentin nojalla aluehallintovirastojen tehtävä. Asianomaiset ministeriöt ja keskushallinnon virastot ohjaavat arviointia omalla toimialallaan. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto koordinoi valtakunnallisen raportin valmistelua.

Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskevan arvioinnin kohteet on ryhmitelty aluehallintovirastojen ydinprosessien mukaisesti. Arvioinnille ei tällä kertaa asetettu yhteistä valtakunnallista teemaa.

Arviointikohteena olevilla peruspalveluilla tarkoitetaan sellaisia palveluja, jotka koskevat suurta määrää ihmisiä ja vaikuttavat kansalaisten jokapäiväiseen elämään ja joiden puuttuminen aiheuttaa merkittäviä ongelmia. Arvioinnin keskeisenä näkökulmana on selvittää, miten alueellinen yhdenvertaisuus palvelujen saamisen kohdalla toteutuu maan eri osissa.

Pääasiallisina tietolähteinä on käytetty Tilastokeskuksen ja Sotkanetin avointa dataa. Taulukoissa ja graafeissa on tarkasteltu useampia vuosia trendien havainnollistamiseksi. Myös muuta avointa dataa on hyödynnetty, esimerkiksi kirjasto- ja liikuntatietokantoja.

Niissä tapauksissa, joissa arvioinnin kannalta tärkeää tietoa ei ole muualta saatavissa, on tehty kuntiin suunnattuja ja arviointikohteen mukaan räätälöityjä sähköisiä kyselyjä. Muiden käytettyjen aineistojen tapaan myös nämä ovat alueellisesti vertailukelpoisia.

Arviointi painottuu määrälliseen tarkasteluun. Arviointituloksia visualisoidaan monipuolisesti karttaesityksen ja graafien käytön avulla. Arvioinnin tulokset esitetään arviointikohteesta riippuen tarkoitukseen mukaisilla aluejaoilla.

Valtakunnallisen peruspalvelujen arvioinnin lisäksi aluehallintovirastot valmistelevat arviot, joiden pohjana on aluehallintoviraston oma toimialue.

Asiasanat (YSA:n mukaan)
peruspalvelut....

ISSN (painettu) -	ISBN (painettu) -	ISSN (verkkopainettu) 2343-3132	ISBN (verkkopainettu) 978-952-5900-67-5
Kokonaissivumäärä 140		Kieli Suomi	Hinta -
Julkaisija Pohjois-Suomen aluehallintovirasto		Paino -	

INFORMATIONSSIDA
Regionförvaltningsverkens publikationer 143/2022

Sammanställd av		Utgivningsdatum	
Regionförvaltningsverket i Norra Finland		2022	
regionförvaltningsverken		Uppdragsgivare	
riksomfattande samordningsgruppen för basserviceutvärderingen		Regionförvaltningsverket i Norra Finland	
		Datum för tillsättandet av organet	
		-	
Publikationens titel			
Unvärdering av basservicen 2021 - Regionförvaltningsverkens utvärdering 2021 av den regionala tillgången till basservice			
Referat			
Enligt 4 § 2 mom. i lagen om regionförvaltningsverken (896/2009) ska regionförvaltningsverken utvärdera den regionala tillgången till basservice. Vederbörande ministerier och ämbetsverk inom centralförvaltningen styr utvärderingen inom den egna sektorn. Regionförvaltningsverket i Norra Finland samordnar beredningen av den riksomfattande rapporten. Utvärderingsmålen för regionförvaltningsverkens utvärdering år 2021 är grupperade enligt regionförvaltningsverkens kärnprocesser. Den här gången utvärderades inget gemensamt riksomfattande tema. Sådan basservice som är mål för utvärderingen är service som gäller en stor grupp människor, som påverkar medborgarnas vardagliga liv och som då den saknas medför avsevärda problem. Utvärderingens centrala fokus ligger på att ta reda på hur regional likvärdighet uppfylls gällande tillgången till service i olika delar av landet. Statistikcentralens och Sotkanets öppna data har använts som huvudsakliga informationskällor. För att åskådliggöra trender granskas i tabellerna och graferna flera år. Också andra öppna data har använts, till exempel biblioteks- och idrottsdatabaser. I de fall där viktig information med tanke på utvärderingen inte annars fanns att tillgå gjordes elektroniska enkäter som skräddarsyddes efter utvärderingsmålet till kommunerna. Liksom det övriga materialet som användes är också dessa regionalt jämförbara. Utvärderingens tyngdpunkt ligger på kvantitativ granskning. Utvärderingsresultaten visualiseras på ett mångsidigt sätt med hjälp av kartor och grafer. Resultaten av utvärderingen presenteras med ändamålsenlig områdesindelning beroende av utvärderingsobjektet. Utöver den riksomfattande utvärderingen av basservice förbereder regionförvaltningsverken utvärderingar på basis av regionförvaltningsverkens egna verksamhetsområden.			
Ämnesord			
-			
ISSN (tryckt)	ISBN (tryckt)	ISSN (webbpublikation)	ISBN (webbpublikation)
-	-	2343-3132	978-952-5900-67-5
Sidantal	Språk		Pris
140			-
Utgivare		Tryckeri	
Regionförvaltningsverket i Norra Finland		-	

Sisältö - Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Peruspalvelujen arviointi antaa tietoa toiminnan kehittämiseen	6
Valtakunnallinen arviointi.....	10
Etelä-Suomen aluehallintovirasto	33
Itä-Suomen aluehallintovirasto	45
Lapin aluehallintovirasto	66
Lounais-Suomen aluehallintovirasto	85
Länsi-Ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto	103
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto	121

Peruspalvelujen arviointi antaa tietoa toiminnan kehittämiseen

Mitä kuuluu maamme opetustoimelle ja varhaiskasvatukselle, kulttuuripalveluille, kirjastoille, nuorisotoimelle, liikuntatoimelle ja pelastustoimelle? Millaisia palveluja kansalaiset saavat?

Yhteiskuntamme on jatkuvassa liikkeessä. Kuntien peruspalveluihin vaikuttavat väestön ikärakenteen muutos, syntyvyyden lasku, kustannusten kasvu sekä alueellinen eriytyminen. Yllättävät ulkoiset kriisit luovat myös haasteita peruspalvelujen järjestämiseen eri puolilla Suomea. Yhteisenä haasteenamme on, miten kykenemme toimimaan nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja ennakoimaan tulevaa.

Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnissa verrataan ja analysoidaan eri lähteistä saatujen tietojen perusteella, miten peruspalvelut on tuotettu ja toteutuuko kansalaisten yhdenvertaisuus Suomessa. Peruspalvelujen arvioinnin avulla saadaan monipuolista vertailutietoa palvelujen tilasta ja saatavuudesta. Tuloksia voidaan hyödyntää palvelujen suunnittelussa, päätöksenteossa ja vaikutusten ennakkoinnissa.

Vuotta 2021 koskevassa peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arvioinnissa selvitettiin valtakunnallisesti ja alueellisesti määrättyjen palvelujen tilaa opetustoimessa ja varhaiskasvatuksessa, kulttuuripalveluissa, kirjastoissa, nuorisotoimessa, liikuntatoimessa ja pelastustoimessa.

Peruspalvelujen arvioinnissa on hyödynnetty aluehallintovirastojen laajaa alueellista asiantuntemusta ja monipuolista kokemusta.

Ensimmäinen peruspalvelujen arviointi valmistui vuonna 1996. Vuodesta 2013 lähtien peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi on tehty joka toinen vuosi. Aluehallintovirastot ovat toteuttaneet arvioinnin 23 kertaa.

Peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi on aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) mukaan aluehallintovirastojen tehtävä. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto vastaa arvioinnin koordinoinnista ja prosessin menetelmällisestä kehittämisestä.

Peruspalvelujen arvioinnissa tuodaan esiin palvelujen järjestämiseen liittyviä käytännön haasteita ja johtopäätöksiä sekä kehittämisehdotuksia. Tällä arviointikierroksella esitetään kymmenittäin toimenpide-ehdotuksia palvelujen laadun ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi.

Ylijohtaja Terttu Savolainen

Vuotta 2021 koskevan arvioinnin kohteet ovat seuraavat:

- Esiopetus- ja täydentävän varhaiskasvatuksen saaminen
- Esi- ja perusopetuksen perusopetuslain 32 §:n mukaiset kuljetusjärjestelyt
- Erityisopetuksen tila
- Yleisten kirjastojen henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä kirjastojen johtaminen
- Kulttuuripalvelut
- Käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen
- Kunnallisen nuorisotyön saatavuus
- Pelastustoimen nopean avun saanti

Raportti julkaistaan kahdeksassa osassa avi.fi/peruspalvelujen-arviointi verkkosivustolla suomeksi ja ruotsiksi. Aikaisemmat arvioinnit löytyvät edelleen Patio-järjestelmästä, josta ne siirtyvät tämän vuoden aikana uuteen osoitteeseen. Arvioiden sisällöstä julkaistaan kootusti valtakunnallinen tiedote, sekä oma tiedote jokaisesta kahdeksasta arviointikohteesta.

Kiitokset yhteistyöstä valtiovarainministeriölle (VM), opetus- ja kulttuuriministeriölle (OKM), sisäministeriölle (SM), Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cuporelle, Opetushallitukselle ja Tilastokeskukselle sekä muille tiedontuottajille.

Erityiskiitos laajalle asiantuntijajoukolle, joka on ollut mukana arviointityön valmistelussa, kirjoittamisessa ja julkaisussa.

Toivon, että raportista ja suosituksista on hyötyä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujen kehittämisessä.

Terttu Savolainen, ylijohtaja,
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

Arvioinnin toimeksianto ja työn organisointi

Peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi on aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 4 §:n 2 momentin nojalla aluehallintovirastojen tehtävä. Asianomaiset ministeriöt ja keskushallinnon virastot ohjaavat arviointia omalla toimialallaan.

Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskevan arvioinnin kohteet on ryhmitelty aluehallintovirastojen ydinprosessien mukaisesti. Arvioinnille ei tällä kertaa asetettu yhteistä valtakunnallista teemaa. Arvioinnin kohteet on hyväksytty aluehallintovirastojen tulosohjausryhmän kokouksessa 6.9.2021 ja ne on käsitelty aluehallintovirastojen ylijohtajakokouksessa 14.9.2021.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto koordinoi valtakunnallisen raportin valmistelua. Aluehallintovirastot valmistelevat aluekohtaiset arviot, joiden pohjana on aluehallintovirastojen toimialue. Vuotta 2021 koskeva peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi toteutetaan siten, että valtakunnallinen analyysi valmistellaan ensin ja alueelliset arviot sen pohjalta. Nämä analyysit yhdistetään lopulta samaan sähköiseen dokumenttiin. Arvioinnin ohjeellinen valmistumisaika on 31.5.2022.

Vuotta 2021 koskevan arvioinnin kohteet ovat seuraavat:

- Esiopetus- ja täydentävän varhaiskasvatuksen saaminen
- Esi- ja perusopetuksen perusopetuslain 32 §:n mukaiset kuljetusjärjestelyt
- Erityisopetuksen tila
- Yleisten kirjastojen henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä kirjastojen johtaminen
- Kulttuuripalvelut
- Käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen
- Kunnallisen nuorisotyön saatavuus
- Pelastustoimen nopean avun saanti

Peruspalvelujen arvioinnin kehittämiseksi perustettu Peruspalvelujen arvioinnin valtakunnallinen koordinaatioryhmä kokoontuu säännöllisesti ja edesauttaa arviointiprosessin onnistumista työpanoksellaan. Koordinaatioryhmän puheenjohtajana toimii Tommi Lantto (Pohjois-Suomen AVI) ja sihteerinä Olli Aulaskari (Pohjois-Suomen AVI).

Aineistot ja menetelmät

Vuotta 2021 koskevan peruspalvelujen arvioinnin toimintaympäristöosuuden kartat, graafit ja taulukot pohjautuvat pääosin vuoden 2020 aineistoihin. Pääasiallisina tietolähteinä on käytetty Tilastokeskuksen ja Sotkanetin avointa dataa. Taulukoissa ja graafeissa on tarkasteltu useampia vuosia trendien havainnollistamiseksi. Myös muuta avointa dataa on hyödynnetty, esimerkiksi kirjasto- ja liikuntatietokantoja. Teemakartat on laadittu Paikkatietoikkunan Karttaikkuna -toiminnolla. Teemakarttojen lähdeaineistot on siirretty avoimen rajapinnan kautta Karttaikkunassa muokattaviksi. Graafit on luotu Excel - ja Tableau -ohjelmistoja hyödyntäen. Arviointi painottuu määrälliseen tarkasteluun, jossa menetelminä käytetään suoria jakaumia ja ristiintaulukointia.

Arviointikohteiden analyysissä sekä tausta-analyysissä on hyödynnetty tuoreinta (2018–2021) käytettävissä olevaa avointa dataa. Arvioinnissa käytetty aineisto voidaan jakaa maksulliseen dataan (Tilastokeskuksen maksulliset aineistot) ja avoimien rajapintojen kautta kerättyyn dataan (esim. Tilastokeskus, Sotkanet, Kirjastot.fi ja Liikuntapaikat.fi). Lisäksi arvioinnissa on käytetty aluehallintovirastojen omia rekisteritietoja. Niissä tapauksissa, joissa arvioinnin kannalta tärkeää tietoa ei ole muualta saatavissa, on tehty kuntiin suunnattuja ja arviointikohteen mukaan räätälöityjä sähköisiä kyselyjä. Muiden käytettyjen aineistojen tapaan myös nämä ovat alueellisesti vertailukelpoisia.

Peruspalvelujen arvioinnin julkaisutapa muuttuu vuotta 2021 koskevalla arviointikierroksella siten, että se tuotetaan aluehallintoviraston julkaisupohjalle. Keskeisenä syynä muutokseen on se, että tehdyn Patien saavutettavuusauditoinnin mukaan palvelu ei kaikin osin täytä saavutettavuuden vaatimuksia. Tällä arviointikierroksella kirjoittajien tekstit viedään esivalmistelluille pohjille ja kartat, graafit sekä taulukot luodaan saavutettavuusohjeiden mukaan. Valmiit aineistot tallennetaan Tiimeriin tehtyihin rakenteisiin. Tämän vaiheen jälkeen tuotetut aineistot kootaan yhteiselle AVI -julkaisupohjalle ja konvertoidaan pdf-muotoon. Patio.fi -sivustolle tehdään oma Pepa 2021 -alisivusto, josta on linkit julkaisuun ja tiedotteisiin.

Peruspalvelujen arvioinnilla on yhtymäkohdat myös tiedolla johtamisen jatkohankkeeseen. Arvioinnin yhteydessä testataan erillisen pilotoinnin avulla, kuinka arviointiaineistoja voidaan hallita nykyistä paremmin sekä hyödyntää niitä interaktiivisesti Julkaisusivuston kautta. Esimerkkinä toteutettavassa pilotoinnissa käytetään kirjaston arviointikohdetta. Pilotoinnin tarkoituksena on osoittaa käytännössä mitä mahdollisuuksia uusi julkaisualusta tarjoaa vanhaan alustaan verrattuna.

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

Valtakunnallinen arviointi

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Valtakunnallinen arviointi

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	12
Arviointiasetelma.....	13
Johdanto	14
Toimintaympäristö	18
Tiivistelmä.....	19
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	20
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	22
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	22
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen?	25
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?	26
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	28
Arviointiryhmä	30
Tietolähteet	30
Kuvat ja taulukot.....	32

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi koko Suomessa aluehallintovirastojen suositusten mukaisesti.
2. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kunta- tai hyvinvointistrategiaan. Hieman yli kolmasosalla kunnista oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia.
3. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi vajaa puolet kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista.
4. Liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikassa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä. Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia 67 prosentissa kunnista ja maksuttomuus on yleistynyt selvästi vuodesta 2010. Pallo- ja yleisurheilukentät olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.
5. Viidesosa kunnista ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan useimmiten lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmille.

Toimenpide-ehdotukset

1. Liikunnan edistämisen kunnassa tulee perustua virallisesti hyväksytyyn strategiseen suunnitelmaan, jonka tavoitteisiin liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikka perustuvat.
2. Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet. Erityisesti on otettava huomioon lapset ja nuoret sekä sosioekonomiset näkökulmat.
3. Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seuranta-tietoihin ja vaikutusten ennakoarviointiin.

Arviointiasetelma

Taulukko 7.2.1. Vuoden 2021 peruspalvelujen arvioinnin arviointiasetelma

Arviointikriteerit	Arviointikysymykset	Arviointimittarit	Palvelutavoitteet
Kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan vaikutukset liikunnan harrastamiseen	Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista	Virallinen päätös jakoperusteista ja vuorojen jakamisesta	Kunnassa on virallisesti hyväksytty liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikka
	Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet	Määritellyt tavoitteet ja painopisteet	Kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet toteutuvat
	Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista	Vakiintunut seurantajärjestelmä	Käyttövuoropolitiikan toteutumista seurataan
Kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan vaikutukset liikunnan harrastamiseen	Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen	Virallisesti määritely kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikka	Kunnassa on virallisesti hyväksytty liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikka
	Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla	Eri käyttäjäryhmien painotukset käyttömaksupolitiikassa	Kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan tavoitteet ja painopisteet toteutuvat
Muutokset kuntien käyttövuoro- ja maksupolitiikassa	Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia	Muutosten huomioon ottaminen käyttövuoro- ja maksupolitiikassa	Muutosten vaikutukset on otettu huomioon käyttövuoro- ja maksupolitiikassa

Johdanto

Käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikka arviointikohteena

Liikuntatoimen arviointikohteena peruspalvelujen arvioinnissa vuonna 2021 olivat kunnallisten liikuntapaikkojen käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Käyttövuoropolitiikan vaikutuksia liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuden arvioitiin edellisen kerran peruspalvelujen arvioinnissa vuosina 2010 ja 2015. Vuosina 2005, 2006 ja 2007 arviointiteemana oli kunnallisten liikuntapaikkojen lasten, aikuisten ja erityisryhmien liikunnan käyttömaksupolitiikka.

Käyttövuoropolitiikalla tarkoitetaan kunnassa virallisesti hyväksyttyjä kirjallisia liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteita tai vakiintuneen pitkäaikaisen käytännön mukaisia jakoperusteita. Lisäksi sillä tarkoitetaan kyseisten jakoperusteiden vahvistamista koskevaa päätöksentekoprosessia sekä määriteltyjen painopisteiden ja tavoitteiden toteutumisen seuranta. Käyttömaksupolitiikalla tarkoitetaan tässä arvioinnissa kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoroista perimien käyttövuoromaksujen määräytymisperusteita, painotuksia sekä maksujen suuruutta. Liikuntapaikkojen saavutettavuudella viitataan eri käyttäjäryhmien mahdollisuuksiin käyttää liikuntapaikkoja.

Käyttömaksupolitiikkaan tai käyttövuorojen jakamiseen liittyviä palvelutavoitteita ei ole määritelty valtakunnallisesti. Palvelutavoitteet on muodostettu tämän arvioinnin arviointiryhmän asiantuntemukseen ja aiheeseen liittyviin suosituksiin ja valtakunnallisiin linjauksiin nojaten.

Viranomaisten velvollisuus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta

Jokaisella suomalaisella on Suomen perustuslain, sitä alempiasteisten säädösten ja Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten turvaama oikeus liikuntaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Julkisen vallan on maassamme edistettävä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia sekä mahdollisuuksia kehittää itseään (Suomen perustuslaki (731/1999)). Viranomaisilla on myös velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa pyritään maassamme turvaamaan useilla eri säädöksillä ja kansainvälisillä sopimuksilla. Suomi on esimerkiksi ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista vuonna 2016. Sopimukseen sisältyy muun muassa ajatus yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotemojen läpileikkaavuudesta kaikessa toiminnassa. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016).) Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut myös Euroopan Unionin liikuntapolitiikan keskeisiä sisältöjä EU-politiikan yleistavoitteisiin perustuen (Lehtonen, K. et al. 2022).

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, 4 §) velvoittaa viranomaiset kaikessa toiminnassaan edistämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Viranomaisten tulee luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee siis ottaa huomioon lain tarkoittamalla tavalla palvelujen saatavuudessa

ja tarjonnassa. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 5 §) mukaan viranomaisen on lisäksi arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarkoituksenmukaisiin, tehokkaisiin ja oikeasuhtaisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

Liikuntalain (390/2015, 5 §) mukaan kunnan tulee luoda yleiset edellytykset kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Liikuntalain tavoitteena on muun muassa edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina ovat muiden ohessa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Päätösten vaikutusten ennakkoarviointia edellytetään useissa säädöksissä. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi (IVA) on osa ennakko vaikutusten arviointia (EVA) (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 b). Esimerkiksi tasa-arvolaki (609/1986) velvoittaa arvioimaan ennalta päätösten sukupuolivaikutuksia (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a). Myös yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) edellytetään viranomaisilta yhdenvertaisuuden arvioimista omassa toiminnassaan. Ihmisten moninaisuuden ymmärtäminen ja erilaisten tarpeiden huomioiminen jo palvelujen ja toiminnan suunnitteluvaiheessa lisäävät niiden vaikuttavuutta. (Finlex 2022.) Arviointi on siis tärkeä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen työkalu (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 b).

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen liikunnassa

Eriarvoisuus liikunnassa on laaja ilmiö, joka koskee merkittävää joukkoa ihmisiä. Eriarvoiseen kohteluun johtavia rakenteellisia järjestelyjä kutsutaan institutionaaliseksi syrjinnäksi. Tutkimukset osoittavat, että yhteiskunnassa olevaa moninaisuutta ei oteta liikunnanalalla vielä tarpeeksi huomioon. Eriarvoisuudella on tunnistettu olevan vahva yhteys myös vähäiseen liikkumiseen. (Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020.)

Liikunnassa eriarvoisuutta ilmenee useissa eri yhteyksissä. Esimerkiksi huoltajien heikolla sosio-ekonomisella asemalla on tutkimusten mukaan yhteys lasten vähäiseen liikunnan harrastamiseen. Myös harrastusmaksujen kallistuminen 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana on vaikuttanut lasten ja nuorten mahdollisuuksiin olla mukana liikunnallisessa harrastustoiminnassa. Sosio-ekonomisella tilanteella on vaikutusta myös aikuisväestön liikuntaharrastuksiin. Useat tutkimukset osoittavat lisäksi, että esimerkiksi urheilun ja liikunnan etninen tasa-arvo ei ole toteutunut. Liikuntaan liittyy myös muun muassa vammaisuuteen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai ulkonäköön perustuvaa syrjintää. Rakenteelliset tekijät yhteiskunnassa ja ihmisten toimintakyky saattavat siis asettaa rajoja liikunta-aktiivisuudelle. Ylipäänsä tarjolla olevien liikuntapalvelujen alueellinen epätasa-arvoisuus vaikuttaa väestön liikkumismahdollisuuksiin. Tutkimusten mukaan liikuntapaikkapalvelujen alueellisessa tasa-arvossa on ollut toivomisen varaa koko 2000-luvun ajan. (Itkonen, H. 2020.)

Myös valtioneuvoston liikuntapoliittisen selonteon (2018) mukaan liikuntaan liittyy ihmisiä eriarvoistavia ja polarisoivia ilmiöitä. Liikuntapalvelut ja -edellytykset on yhteiskunnassa toteutettava siten, että ne edistävät osallisuutta sekä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Selonteossa todetaan, että julkishallinnon on edistettävä tasa-arvoa ja

yhdenvertaisuutta johdonmukaisesti kaikessa liikuntatoiminnassa sekä julkishallinnon avustuspoliitikassa. Jokaisella tulee olla mahdollisuus harrastaa liikuntaa toimintakyvystään, sosiaalisesta taustastaan tai varallisuudestaan riippumatta. Liikuntapalvelujen ja -olosuhteiden esteettömyys ja saavutettavuus on yksi tärkeä näkökulma tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.

Tasa-arvon edistäminen on ollut yksi keskeisistä suomalaisen liikuntapolitiikan tavoitteista 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Nykymaailmassa sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole kuitenkaan käsitteellisesti yhtä selvärajaisesti määriteltävissä kuin aiemmin. Nykyään muun muassa yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet limittyvät sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen. (Lehtonen, K. & Hakamäki, M. 2022.)

Tasa-arvovaltuutettu on ottanut kantaa erilaisiin liikuntakulttuurin käytäntöihin. Kannottojen viesti on, että tyttöjen ja naisten sekä poikien ja miesten urheilu- ja liikuntaharrastuksia tulee tukea tasapuolisesti. Kaikilla tulee olla tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa urheilua ja liikuntaa. Tasa-arvovaltuutetun mukaan tosiasialliset yhdenvertaiset harrastusmahdollisuudet tulee ottaa huomioon kaikessa urheilu- ja liikuntatoimintaan liittyvässä päätöksenteossa. (Itkonen H. 2020.)

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupoliitikassa

Aluehallintovirastojen toteuttamassa peruspalvelujen arvioinnissa vuonna 2015 selvisi, että 58 prosentissa kyselyyn vastanneista kunnista oli laadittu virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Vastaava osuus kunnista vuonna 2010 oli 39 prosenttia. Käyttövuorojen jaossa tärkeimmät tavoitteet olivat molempina vuosina lasten ja nuorten liikunnan edistäminen sekä tasa-arvon ja tasapuolisuuden toteutuminen. Lapset ja nuoret olivat keskiössä käyttömaksupoliitikassa myös vuosina 2005, 2006 ja 2007. Vuonna 2015 käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 40 prosenttia vastanneista kunnista.

Vuoden 2010 ja 2015 peruspalvelujen arviointien toimenpide-ehdotuksena esitettiin, että kunnissa tulisi olla käytössä virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Perusteiden tulisi nojautua liikunnan edistämistä kunnassa ohjaaviin strategisiin tavoitteisiin ja niiden tulisi koskea kaikkia kunnallisia liikuntapaikkoja. Lisäksi ehdotettiin, että kuntien tulisi liikuntapaikkojen käyttömaksupoliitikassaan ottaa huomioon eri käyttäjäryhmät ja erityisesti lasten ja nuorten liikunnan harrastuskustannusten nousu. Kuntien tulisi lisäksi seurata käyttövuoro- ja käyttömaksupoliitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista.

Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020 -tiedonkeruu osoitti, että sukupuolten tasa-arvon huomioimisessa liikunnan edistämisessä kunnissa on parantamisen varaa. Tiedonkeruu kuitenkin osoitti, että lasten, nuorten ja aikuisten harjoitusvuorojen maksullisuuden lisääntyminen on pysähtynyt aiempiin vuosiin verrattuna. Tosin kunnan eri liikuntapaikkojen maksupoliittikka vaihtelee. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Vuosien 2005, 2006 ja 2007 peruspalvelujen arvoinnit osoittivat, että käyttömaksuissa oli eroja myös kuntien välillä. Samantasoisesta liikuntapaikkapalvelusta saattoi joutua maksamaan eri hinnan asuinkunnasta riippuen. TEA 2020 -tiedonkeruu-

seen vastanneista kunnista 73 prosentissa oli virallisesti hyväksytyt liikuntavuorojen jakoperusteet (Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos 2020). Käyttömaksujen ohella myös vuorojen saatavuus sekä niiden jakautuminen eri käyttäjäryhmille on liikuntakäyttäjy-
tymistä tukeva tai rajoittava tekijä.

Tässä aluehallintovirastojen vuoden 2022 peruspalvelujen arvioinnissa käyttövuorojen ja käyttömaksupolitiikan vaikutuksia liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen arvioitiin toimittamalla lokakuussa 2021 verkkokysely liikuntatoimesta vastaaville viranhaltijoille kaikkiin Suomen kuntiin. Raportissa esitettävät tulokset perustuvat kyselyyn vastanneiden kuntien vastauksiin. Kuuden aluehallintoviraston toimialueella kyselyyn vastasi 258 kuntaa eli vastausprosentti Suomen kaikista kunnista oli 83 prosenttia.

Lähitulevaisuuden näkymät

Suomessa väestön hyvinvoinnin tilanne on vuoden 2019 sosiaalibarometrin mukaan kokonaisuutena arvioiden pääosin hyvä. Kuitenkin EU:n maa-arvion (2019) mukaan kuolleisuus, joka olisi ollut ehkäistävässä kansanterveyden toimilla, on Suomessa hie-
man yleisempää kuin EU:ssa keskimäärin. Väestöryhmien välisiin hyvinvointi- ja ter-
veyseroihin on syytä kiinnittää huomiota myös jatkossa, sillä Suomessa on elinajano-
dotteessa sekä sukupuoleen että sosioekonomiseen asemaan liittyvää eriarvoisuutta. Elinajanodotteen sukupuolten välinen ero on kaventunut, mutta se on edelleen suuri ja ylittää EU:n keskiarvon. Pääosin hyvästä kokonaistilanteesta huolimatta on huomatta-
tava, että väestön hyvinvointi on Suomessa vuoden 2015 sosiaalibarometrin mukaan kääntynyt laskuun vuoden 2013 jälkeen vuoden. Hyvinvointiin vaikuttavat erityisesti työttömyys ja kotitalouksien toimeentulo-ongelmat. (HE 241/2020.)

Viime vuosina on käyty vilkasta keskustelua yhteiskunnan kestävyysvajeesta. Keskus-
telu johtuu ennen muuta suurten ikäluokkien eläkeiän saavuttamisesta ja syntyvyy-
den laskusta. Ratkaisuksi eläkeikää on nostettu vuoden 2017 alussa voimaan tulleella
uudistuksella. (Itkonen, H. 2020.) Kestävyysvaje haastaa liikunta-alaa varmistamaan
palvelujen saatavuuden yhdenvertaisuutta sekä tuottamaan palvelut entistä talou-
dellisemmin ja tehokkaammin. (Nikander, J. et al. 2020.) Lisäksi on esitetty arvioita,
joiden mukaan nuoremmat sukupolvet eivät tule saavuttamaan samanlaista elintaso-
a kuin aiemmat sukupolvet. Syntyvyyden lasku aiheuttaa puolestaan merkittäviä alueel-
lisia muutoksia, joilla on vaikutuksensa myös kuntien palvelutarjontaan ja kansalais-
toimintaan. Nämä yhteiskunnalliset kehityssuunnat ja ennusteet koskevat väistämättä
myös liikunnan toimialaa. (Itkonen, H. 2020.)

Kunnat elävät tällä hetkellä suuressa muutostilanteessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon
uudistus (sote-uudistus) on merkittävä hallinnollinen uudistus. Uudistuksen tavoit-
teena on muun muassa parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta sekä
kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Hyvinvointialueet ja kunnat tulevat jatkossa
tekemään yhteistyötä, jossa painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämises-
sä. Tavoitteena on vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kun-
nat vastaavat jatkossa edelleen muun muassa liikuntapalveluista. Samaan aikaan on
nähtävissä kuntien taloudellista ja alueellista erilaistumiskehitystä. Tulevina vuosi-
na tulemme näkemään, missä määrin kunnat kykenevät resursoimaan liikuntaan ja

urheiluun sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus huomioiden. (Lehtonen, K. et al. 2022.) Tärkeää kuitenkin olisi, että liikuntapalvelut vastaisivat mahdollisimman hyvin niiden käyttäjien tarpeita sekä tarjonnan että maksullisuuden osalta.

Muita tunnistettuja yhteiskunnallisia, myös liikuntapalvelujen tulevaisuuteen vaikuttavia, kehitystrendejä lähitulevaisuudessa ja pitkällä tähtäimellä ovat ainakin digitalisaatio, kaupungistuminen, ilmastonmuutos ja kestävä kehitys, polarisaatio ja eriarvoistumisen kasvu sekä fyysisen aktiivisuuden väheneminen. Digitalisaatio ja teknologinen kehitys tarjoavat jatkuvasti uusia liikkumisen vaihtoehtoja. Kaupungistuminen johtaa liikuntapalvelujen keskittymiseen suuriin asutuskeskuksiin, jolloin harvaan asuttujen alueiden liikuntapalvelut vähenevät. Ilmastonmuutoksen myötä yhdyskuntasuunnittelussa on edistettävä aktiivista elämäntapaa edistäviä ratkaisuja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Polarisaatio puolestaan lisää tarvetta turvata maksuttomien liikuntapalvelujen saatavuus myös tulevaisuudessa. Fyysisen aktiivisuuden väheneminen ylipäänsä haastaa liikunta-alaa kehittämään uusia keinoja väestön aktiivisen elämäntavan edistämiseksi. (Nikander, J. et al. 2020.)

Lopuksi nähtävissä on myös kaupunkiaktiivismin kasvu yhteiskunnan neljänneksi sektoriksi eli uudeksi, kevyesti organisoituvaksi ja toimintaan suuntautuvaksi kansalaisyhteiskunnan osaksi kolmannen sektorin organisaatioiden ulkopuolelle. Aktivismi tekevät aloitteita ja luovat toimintamalleja, mikä haastaa kaupunginhallinnon omaksumaan uusia tapoja osallistua rakentavasti kansalaisverkostojen toimintaan. Aktivismilla ei tyypillisesti ole johtoa, kirjattuja päätöksiä tai tarkkaa agenda. Osittain aktivistit haluavat hallinnon kanssa tiivistä yhteistyötä, mutta joissain tapauksissa pyrkivät pitämään etäisyyttä. Hallinnon toimintatapoja voivat olla esimerkiksi aktivismien seuraaminen, keskusteluryhmiin osallistuminen, aktivismien ideoiden edistäminen, toimintojen koordinointi ja alueiden positiivinen erityiskohtelu. Kaupungit eivät kuitenkaan usein tue aktivismia, koska tukemista ei pidetä demokraattisen tasapuolisena kaikille. (Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021..) Kaupunkiaktiivismin kasvu haastaa kaiken muun ohessa myös liikuntapalveluita uusien toimintamallien omaksumiseen.

Toimintaympäristö

Kuntien keskeisenä tehtävänä on liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen paikallisella tasolla. Kunnat tukevat kuntalaisten liikkumista rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja, tukemalla kansalaistoimintaa sekä järjestämällä liikuntapalveluja ja terveyttä edistävää liikuntaa eri kohderyhmille. Kunnilla on siis merkittävä rooli kuntalaisten liikunnan ja aktiivisuuden mahdollistajana. Kunnat omistavat ja ylläpitävät noin 70 prosenttia liikuntapaikoista. Vuosittain kunnat ylläpitävät liikuntapalveluja noin 800 miljoonalla eurolla. Kuntien liikuntatoimi työllistää noin 5 000 ihmistä. Suomessa oli vuonna 2020 lähes 39 000 liikuntapaikkaa.

Vuoden 2019 peruspalvelujen arviointitulosten mukaan keskeisten liikuntapaikkojen sijainti suhteessa väestön sijaintiin on hyvä ja erityisesti lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus on parantunut. Saavutettavuudessa on kuitenkin alueellisia eroja. Saavutettavuuden muutos kytkeytyy osaltaan kaupungistumisprosessiin sekä ikärakenteelliseen väestömuutokseen, joka on vähentänyt väestön määrää kaukana keskuksista

sijaitsevilla alueilla ja lisännyt väestön määrää kasvukeskuksissa. Liikuntapaikkojen saavutettavuuden näkökulmasta on tärkeää, että liikuntatoimi on osallisena maankäytön suunnittelussa ja kaavoitusprosessissa. Kunnan liikuntatoimi osallistui maankäytön suunnitteluun ja kaavoitusprosessiin 49 prosentissa kunnista vuonna 2019.

Liikuntapaikkasuunnittelun avulla kunnissa voidaan toteuttaa liikuntapaikkarakentamista pitkäjänteisesti kuntalaisten tarpeet huomioiden. Kuntatalouden kiristyminen lisää pitkäjänteisen suunnittelun merkitystä. Voimassa olevia liikuntapaikkasuunnitelmia oli 39 prosentissa vastanneista kunnista vuonna 2019 (peruspalvelujen arviointi). Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosalle liikuntapaikoista tulisi tehdä korjaustoimenpiteitä. Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa -selvityksen mukaan 65 prosenttia kunnista arvioi liikuntaolosuhteiden kunnostamistarpeen tai korjausvelan erittäin merkittäväksi tai varsin merkittäväksi ongelmaksi omassa kunnassaan.

Kunnallisten perusliikuntapaikkojen esteettömyydessä on edelleen paljon kehitettävää peruspalvelujen arviointitulosten mukaan. Yhdenvertaisuus ja esteettömyys eivät toteudu Suomessa läheskään riittävästi, minkä vuoksi liikkumis- ja toimimisesteiset ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa muihin. Vain viidesosassa kunnista oli laadittu liikuntapaikkoja koskeva esteettömyyssuunnitelma. Vaihtelut suunnitelmien määrässä alueiden välillä olivat suuria. Yksittäisistä liikuntapaikoista eniten esteettömyyteen oli kiinnitetty huomiota uimahalleissa. Uimahallit palvelevat laajoja käyttäjäryhmiä ja uintiharrastus on yksi niistä harvoista liikuntamuodoista, jotka soveltuvat lähes kaikille.

Lasten ja nuorten liikunta Suomessa Tulokortti tutkimuksen mukaan liikunnan minimisuositus täyttyi 29 prosentilla 3-vuotiaista lapsista, 49 prosentilla alakoululaisista ja 18 prosentilla yläkoululaisista. Keväällä 2016 kerätyn kyselyaineiston perusteella 32 prosenttia 9–15-vuotiaista liikkuu vähintään tunnin päivässä joka päivä. Vuoden 2021 osalta TEA-viisarin tiedot kertovat, että 27,9 prosenttia 8. ja 9.luokan oppilaista harrastaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin verran hengästyttävää liikuntaa.

UKK-instituutin koordinoiman tuoreen tutkimuksen mukaan päivittäinen yli kahdeksan tunnin paikallaanolo valveilla ollessa aiheuttaa yhteiskunnalle vuosittain noin 1,5 miljardin euron kustannukset Suomessa. Tutkimus on jatkoa vuonna 2018 julkaistulle raportille, jonka mukaan vähäinen reippaan ja rasittavan liikkumisen määrä aiheuttaa vuosittain yli 3 miljardin euron kustannukset. Kroonisista kansansairauksista suurin yksittäinen kustannusten aiheuttaja on tyypin 2 diabetes. Se on yhteydessä kolmeen neljäsosaan paikallaanolon ja lähes puoleen liikkumattomuuden terveydenhuollolle aiheuttamista kustannuksista. Yhteensä liian vähäinen liikkuminen ja runsas paikallaanolo aiheuttavat siis noin 4,7 miljardin vuosittaiset yhteiskunnalliset kustannukset.

Tiivistelmä

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010 aluehallintovirastojen suositusten mukaisesti. Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 73 prosentissa kunnista. Vuonna 2015 vastaava luku oli 58 ja vuonna 2010

33 prosenttia. Muutos on merkittävä. Liikunta-asioista vastaava lautakunta hyväksyi käyttövuorojen jakoperusteet 62 prosentissa kunnista. Yleisimmät asiakirjat, joissa käyttövuorojen jakamisesta päätettiin, olivat hallinto- tai johtosäntö ja lautakunnan päätös. 90 prosenttia kunnista ilmoitti, että vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jakopäätöksiin.

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan. Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 46 prosenttia kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat käyttövuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista. Liikuntapaikoittain tarkasteltuna suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli vuosien 2015 ja 2010 tapaan edelleen liikuntahalleissa ja -saleissa.

Kolmanneksella kunnista oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia. Tilanne on pysynyt ennallaan vuoteen 2015 verrattuna. Paras tilanne oli Pohjois-Suomessa ja Etelä-Suomessa. Liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä 74 prosentissa kunnista. Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen on lisääntynyt selvästi vuodesta 2007, jolloin yli puolet vastanneista kunnista ilmoitti sen tärkeimmäksi painopisteeksi. Aikuisten liikunnan ja kilpa- ja huippu-urheilun painottaminen käyttömaksuissa on vastaavasti vähentynyt.

Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia 67 prosentissa kunnista ja maksuttomuus on yleistynyt selvästi vuodesta 2015 ja 2007. Maksuttomuus on lisääntynyt merkittävästi taajaan asutuissa kunnissa ja vähiten ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille oli kaupunkimaisissa kunnissa. Pallo- ja yleisurheilukentät olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.

Liikuntapaikkojen käyttömaksujen hinnat laskivat kuntosalin, liikuntasalien ja jäähallin osalta ja uimahallissa pysyivät ennallaan vuoteen 2007 verrattuna. Merkittävä muutos on tapahtunut jäähallien käyttömaksuissa vuodesta 2015, joissa yhdistyksen tuntihinta laski 53 eurosta 39 euroon. Viidennes vastanneista kunnista ilmoitti, että käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan useimmiten lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmissä.

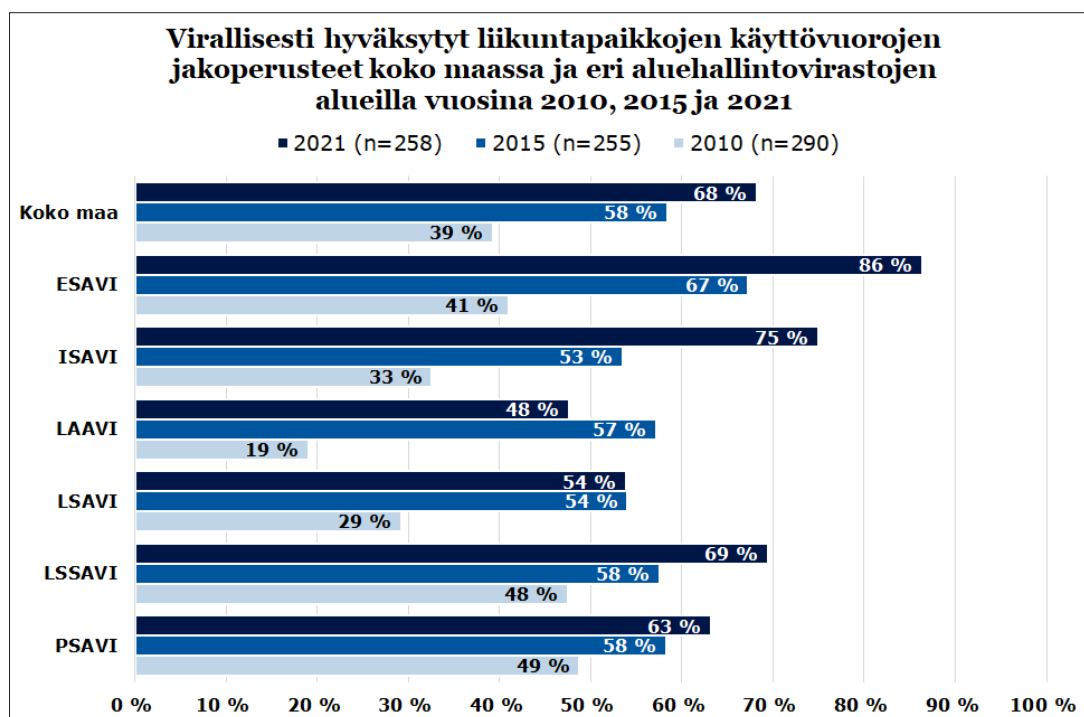
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010 aluehallintovirastojen suositusten mukaisesti. Yleisimmät asiakirjat, joissa käyttövuorojen jakamisesta päätettiin, olivat hallinto- tai johtosäntö ja lautakunnan päätös.

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyllä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymää jakoperustetta. Kuvioista 7.6.1. nähdään, että 68 prosenttia kunnista oli laatinut kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet, kun vuonna 2015 vastaava luku oli 58 prosenttia ja vuonna 2010 luku oli 39 prosenttia. Avoimuus käyttövuorojen jakope-

rusteissa on lisääntynyt selvästi kaikkien aluehallintovirastojen alueilla vuodesta 2010 vuoteen 2021. Suurin muutos on tapahtunut vuosien 2010 ja 2015 välillä. Alueittain tarkasteltuna eniten muutosta on tapahtunut Itä-Suomessa ja Etelä-Suomessa, joissa niiden kuntien määrä, joissa käyttövuorojen jako pohjautui virallisiin jakoperusteisiin, on lisääntynyt yli puolella vuodesta 2010 aluehallintoviraston suosituksen mukaisesti. Paras tilanne oli Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella, jossa 86 prosenttia vastanneista kunnista vastasi kysymykseen myönteisesti. Myös Itä-Suomessa ja Länsi- ja Sisä-Suomessa tilanne oli valtakunnallista keskiarvoa parempi.

Kuvio 7.6.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021

Kunnissa, joissa ei ollut kirjallisesti laadittuja hyväksytyjä jakoperusteita, käyttövuorot jaettiin liikunta-asioista vastaavan viranhaltijan päätöksellä, vakiintuneen käytännön perusteella, vuoroja oli riittävästi jaossa tai vuorojen jaosta sovittiin hakijoiden kanssa.

Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 73 prosentissa kunnista. Vuoteen 2015 verrattuna tilanne on säilynyt ennallaan. Sen sijaan vuoteen 2010 verrattuna muutos on merkittävä, jolloin vastaava luku oli 33 prosenttia. Mikäli jakoperusteita ei ole laadittu kaikille kunnan hallinnoimille liikuntapaikoille, niin yleisimmät jakoperusteiden ulkopuolelle jäivät ulkokentät, kuntosalit ja jäähallit. Vuonna 2015 vastaavat liikuntapaikat olivat koulujen liikuntasalit ja ulkokentät.

Liikunta-asioista vastaava lautakunta hyväksyi käyttövuorojen jakoperusteet 62 prosentissa kunnista eikä tilanteeseen ole tullut juurikaan muutosta vuoteen 2015 verrattuna, jolloin vastaava luku oli 59 prosenttia. Ainostaan kahdeksan prosenttia kunnista ilmoitti, että kunnanhallitus- tai valtuusto hyväksyi liikuntapaikkojen jakoperusteet.

Joka kymmenes kunta ei osannut vastata kysymykseen.

Yleisimmät asiakirjat, joissa käyttövuorojen jakamisesta päätettiin, olivat hallinto- tai johtosääntö ja lautakunnan päätös. Tilanteeseen ei ole tullut oleellista muutosta vuoteen 2015 verrattuna.

90 prosenttia kunnista ilmoitti, että vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jako- päätöksiin, eikä tilanteeseen ole tullut oleellista muutosta vuoteen 2015 verrattuna. Yleisimmin hakijat pääsivät vaikuttamaan yhteisessä kokouksessa tai neuvottelussa liikuntatoimen kanssa.

Kunnat tiedottivat käyttövuorojen hakemisesta yleisimmin kunnan Internet-sivuilla ja sosiaalisessa mediassa, kun vielä vuonna 2015 lehti oli suosituin tiedotuskanava kunnan Internet-sivujen lisäksi.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan.

Käyttövuorojen jaon tärkein liikuntapoliittinen tavoite oli edelleen lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Lasten ja nuorten liikunnan edistämistä painotettiin eniten Itä-Suomessa, Lapissa ja Etelä-Suomessa. Muita tavoitteita olivat muun muassa laajojen käyttäjäryhmien liikunnan, tasa-arvon ja tasapuolisuuden sekä liikuntaseurojen toiminnan edistäminen. Eniten muutosta oli tullut laajojen käyttäjäryhmien osalta, jonka määrä kasvoi selvästi vuoteen 2015 verrattuna. Tasa-arvo ja tasapuolisuus ei korostunut vuonna 2021 samalla tavalla kuin aikaisempina vuosina.

Reilu kolme neljäsosaa (76 %) kunnista ilmoitti käyttövuorojen jaon tärkeimmäksi painopisteeksi lasten ja nuorten liikunnan edistämisen. Vastaava luku vuonna 2015 oli 69 prosenttia. Muita painopisteitä käyttövuorojen jaossa olivat esimerkiksi soveltavan ja aikuisten liikunnan sekä kilpa- ja huippu-urheilun edistäminen. Viidesosa (20 %) kunnista ilmoitti, ettei kunnassa ole eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia.

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat kunnissa useimmiten kuntastrategiaan (39 %) tai hyvinvointistrategiaan (33 %). Vajaassa viidesosassa (19 %) tavoitteet perustuivat liikuntastrategiaan. Vuonna 2015 yleisimmin tavoitteet ja painopisteet oli määritelty terveysliikunta- ja hyvinvointistrategiassa tai vastaavassa.

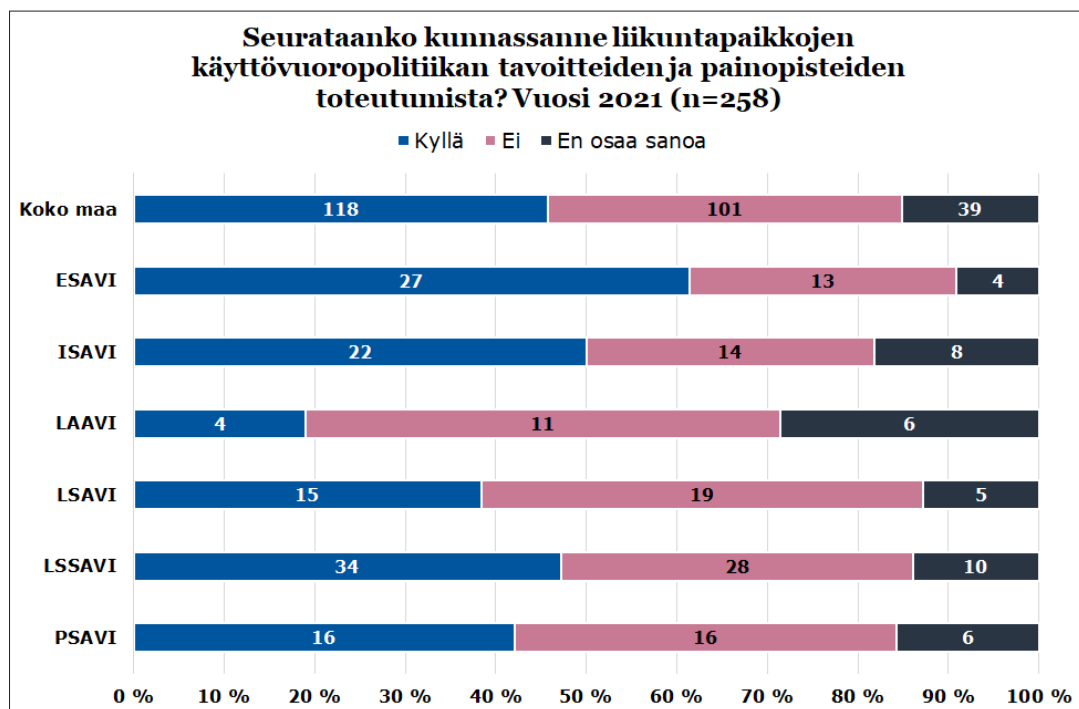
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Lähes puolet kunnista seurasi liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista.

Kuviosta 7.8.1 ilmenee, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja

painopisteiden toteutumista seurasi 46 prosenttia kunnista. Tilanne on hieman parantunut vuodesta 2015, jolloin vastaava luku oli 40 prosenttia. 39 prosenttia vastasi kysymykseen kielteisesti ja 15 prosenttia ei osannut vastata kysymykseen. Eniten seurantaa tehtiin Etelä- ja Itä-Suomessa ja vähiten Lapissa. Kuvioon on merkitty vastanneiden kuntien määrä.

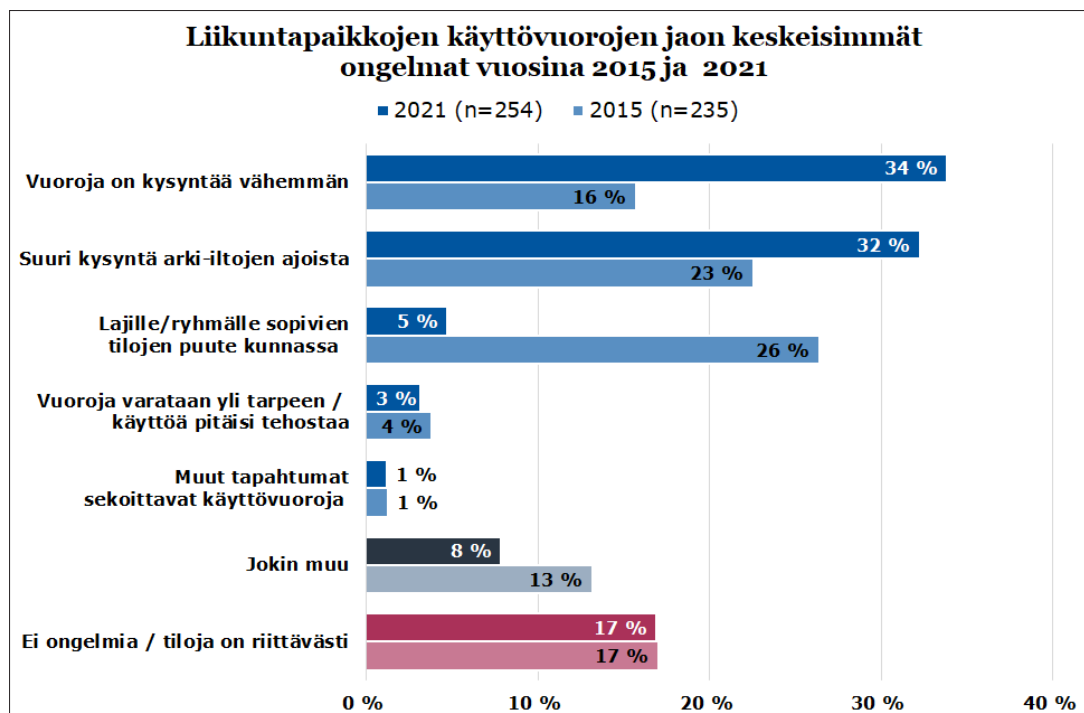
Kuvio 7.8.1. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisen seuranta koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuonna 2021

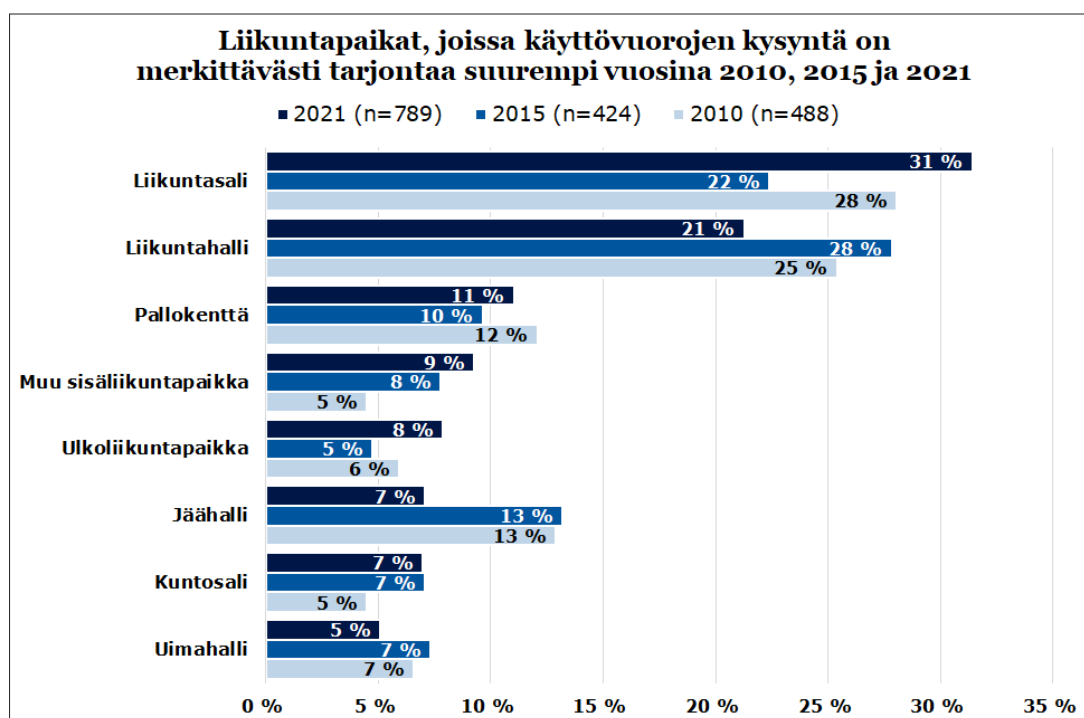
Yleisin tapa seurata kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoroja oli seurata, ketkä myöntettyjä liikuntavuoroja käyttivät. Toiseksi yleisintä oli seurata vuotuista kävijämäärää ja kolmanneksi eniten tehtiin käyttäjäpalautteen seurantaa. 22 kuntaa ilmoitti, että vuorojen käyttöä ei seurata.

Kuviossa 7.8.2 on esitetty keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa, joita olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä viikon ilta-ajoista. Noin kolmannes kunnista ilmoitti, että vuorojen vähäisyyden suurimmaksi ongelmaksi, kun vastaava luku vuonna 2015 oli 16 prosenttia. Myös kysyntä arkipäivien ilta-ajoista on lisääntynyt vuodesta 2015. Ainoastaan 5 prosenttia kunnista ilmoitti ongelmaksi sopivien tilojen puutteen, kun vielä vuonna 2015 neljännes kunnista oli sitä mieltä, että sopivia tiloja ei ole riittävästi.

Kuvio 7.8.2. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon keskeisimmät ongelmat vuosina 2015 ja 2021

Kuvio 7.8.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi vuosina 2010, 2015 ja 2021

Kunnilta kysyttiin liikuntapaikoista, joissa käyttövuorojen kysyntä oli merkittävästi tarjontaa suurempi. Liikuntapaikat pyydettiin ilmoittamaan tärkeysjärjestyksessä eli ensimmäiseksi merkityssä liikuntapaikassa oli kaikkein suurin kysyntä suhteeseen

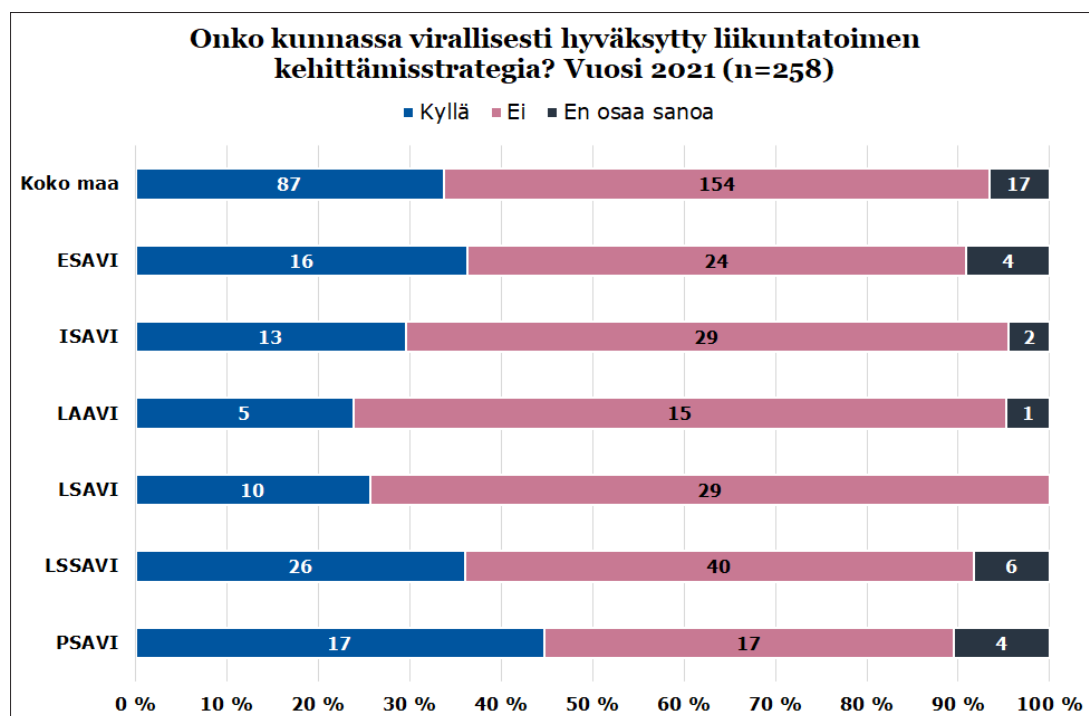
sa tarjontaan. Tuloksia raportoitaessa otettiin huomioon 5 tärkeintä liikuntapaikkaa. Kuvio 7.8.3 osoittaa, että suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli vuosien 2015 ja 2010 tapaan edelleen liikuntahalleissa ja -saleissa. Liikuntasalien kysyntä oli kasvanut ja liikuntahallien hieman vähentynyt verrattuna vuoteen 2015. Suurinta kysyntä oli Lounais-Suomessa ja Länsi- ja Sisä-Suomessa liikuntasalien ja -hallien osalta. Kolmanneksi suurin kysyntä koko Suomessa oli pallokentistä. Jäähallien kysyntä vastasi vuonna 2021 paremmin tarjontaa kuin vuonna 2015 ja 2010. LIPAS-tietokannan mukaan vuoden 2015 jälkeen Suomeen on rakennettu 14 uutta jäähallia, mikä voi selittää jäähallien parantunutta tilannetta. Liikuntapaikkojen kysyntään on voinut vaikuttaa korona-ajan kokoontumisrajoitukset.

Reilu viidennes kunnista ilmoitti, että käyttövuorojen hakijoissa uusia hakijoita olivat yksityishenkilöt tai perheet. Toiseksi yleisin uusi hakijataho oli uudet seurat tai lajit. 40 prosenttia kunnista ilmoitti, että hakijatahoissa ei ole muutoksia vuosittain tarkasteltuna.

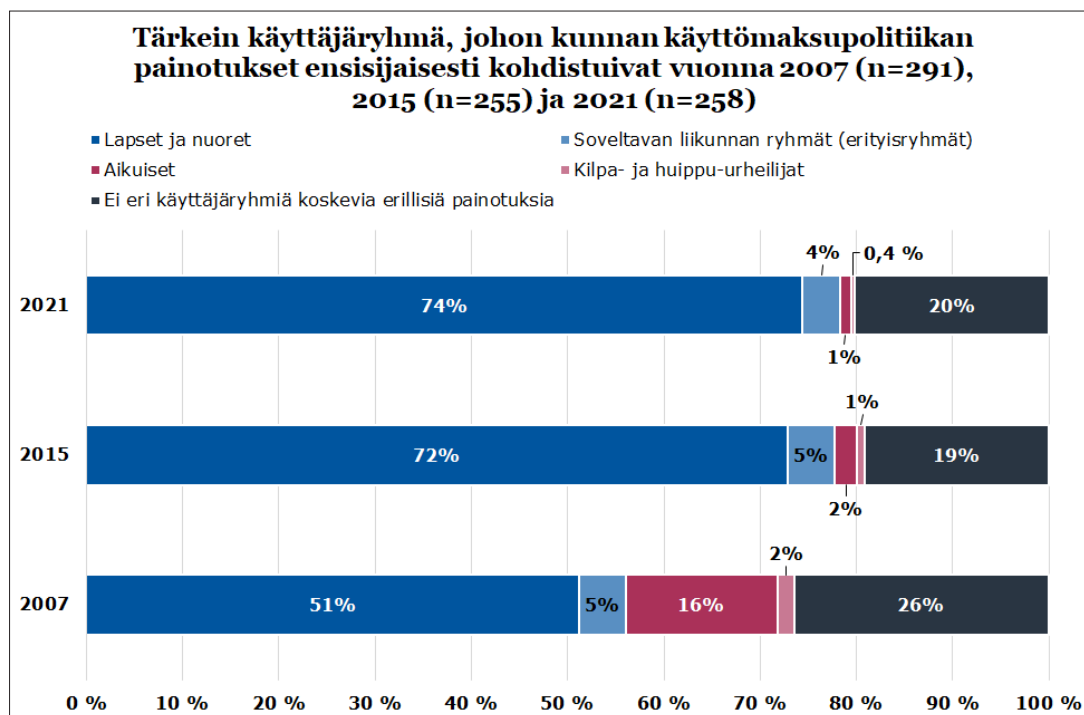
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Käyttömaksupolitiikalla pyrittiin edistämään erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.

Kuvio 7.9.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntatoimen kehittämisstrategiat kunnissa koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuonna 2021

Kuvio 7.9.2. Tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan käyttömaksupolitiikan painotukset ensisijaisesti kohdistuivat vuosina 2007, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.9.1 osoittaa, että kolmanneksella kunnista oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia. Tilanne on pysynyt ennallaan vuoteen 2015 verrattuna. Paras tilanne oli Pohjois-Suomessa ja Etelä-Suomessa ja heikoin Lapissa ja Lounais-Suomessa. Näistä 87 kunnasta 42 kunnalla käyttömaksujen määräytymisperusteet sisältyivät liikuntatoimen kehittämisstrategiaan. Paras tilanne oli Etelä-Suomessa, jossa neljäsosa kunnista vastasi kysymykseen myönteisesti. Kunnista, joissa käyttömaksujen määräytymisperusteet eivät sisältyneet kehittämisstrategiaan 83 prosenttia ilmoitti, että kunnalla oli virallisesti hyväksytty käyttömaksujen määräytymisperusteet.

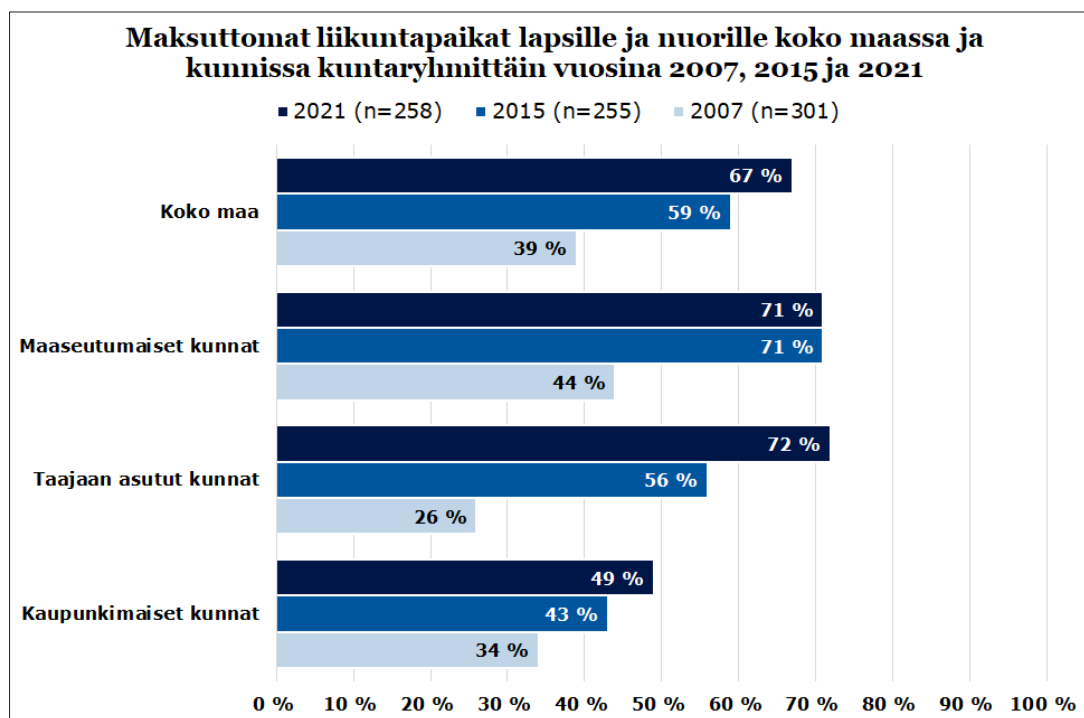
Kuviosta 7.9.2. ilmenee, että liikuntapaikkojen käyttömaksuissa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä 74 prosentissa kunnista. Tilanne on pysynyt lähes ennallaan vuoteen 2015 verrattuna. Sen sijaan lasten ja nuorten liikunnan edistäminen on lisääntynyt selvästi vuodesta 2007, jolloin reilu puolet kunnista ilmoitti sen tärkeimmäksi painopisteeksi. Aikuisten liikunnan ja kilpa- ja huippu-urheilun painottaminen sen sijaan on vähentynyt.

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia 67 prosentissa kunnista ja maksuttomuus on yleistynyt selvästi vuodesta 2007. Maksuttomuus on lisääntynyt merkittävästi taajaan asutuissa kunnissa ja vähiten ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille oli kaupunkimaisissa kunnissa. Pallo- ja yleisurheilukentät olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.

Kuviosta 7.10.1. nähdään, että reilu kaksi kolmasosaa (67 %) kunnista ei perinyt lapsilta ja nuorilta käyttömaksuja. Liikuntapaikkojen maksuttomuus on lisääntynyt selvästi vuodesta 2007, jolloin vastaava luku oli 39 prosenttia. Maksuttomuus on lisääntynyt eniten taajaan asutuissa kunnissa, joissa vuonna 2007 reilu viidennes liikuntapaikoista oli maksuttomia ja vuonna 2021 vastaava luku oli 72 prosenttia. Maksuttomuus oli yleisempää taajaan asutuissa ja maaseutumaaisissa kunnissa. Kaupunkimaisissa kunnissa on enemmän käyttökustannuksiltaan korkeita liikuntapaikkoja kuten uimahalleja, jäähalleja ja liikuntahalleja, mikä on todennäköinen selitys käyttömaksujen perimiselle.

Kuvio 7.10.1. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille koko maassa ja kunnissa kuntaryhmittäin vuosina 2007, 2015 ja 2021

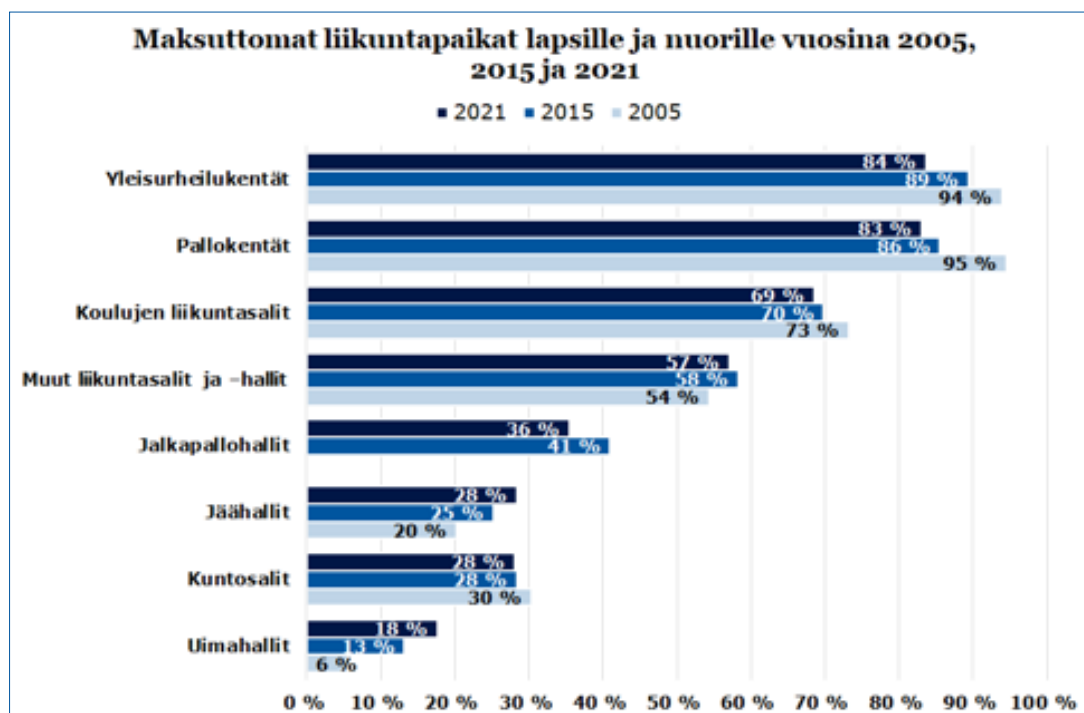

Toiseksi yleisin käyttäjäryhmä, jonka liikuntaa kunnat edistivät käyttömaksupolitiikalla, oli soveltavan liikunnan ryhmät ja vähiten kunnat subventoivat aikuisten liikuntaa.

Kunnista 60 prosenttia huomioi harrastekustannusten nousun maksupolitiikassaan pitämällä liikuntapaikkojen käyttövuorot ilmaisina tai alennettuina lapsille ja nuorille.

Kuviossa 7.10.2. esitetään liikuntapaikat, jotka olivat yleisimmin lapsille ja nuorille maksuttomia. Yleisurheilu- ja pallokentät sekä koulujen liikuntasalit olivat yleisimmin maksuttomia lapsille ja nuorille. Maksullisuus on lisääntynyt kaikkien muiden liikuntapaikkojen osalta vuodesta 2005 ja 2015 lukuun ottamatta jäähallia, uimahallia ja liikuntasaleja ja -halleja.

Kuvio 7.10.2. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille vuosina 2005, 2015 ja 2021

Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Viidesosa kunnista ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan useimmiten lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmissä.

Viidesosa kunnista arvioi, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Eniten muutoksia näyttäisi olevan tulossa Pohjois-, Etelä- ja Itä-Suomeen. Viidesosa kunnista ei osannut arvioida asiaa. Suurimmat muutokset tulevat kohdistumaan liikuntapaikkojen käyttömaksuihin: 41 prosenttia niistä kunnista, jotka ilmoittivat tulossa olevista muutoksista käyttövuoropolitiikkaan, aikoo tarkistaa hintoja tulevaisuudessa. Viidesosa tulee laatimaan uudet käyttövuorojen jakopuusteet ja noin viidesosa ilmoitti, että muutoksia ei ole tulossa.

Tärkein muutostarvetta aiheuttava asia oli väestön ikärakenteen muutos. Muutostarvetta aiheuttivat myös uudet liikuntalajit, organisoitumattomat liikuntaryhmät ja liikuntapaikkojen kysynnän vaihtelu.

Valtaosassa kunnista ei ole tulossa oleellisia muutoksia liikuntapaikkojen käyttömaksuihin tulevina vuosina ja suurimmat muutostarpeet liittyvät aikuisten liikuntaan. Lasten ja nuorten käyttömaksuja suunnitteli korottavansa 22 kuntaa eli 15 prosenttia kunnista. Tilanne ei ole muuttunut vuodesta 2015.

Lähes kaksi kolmasosaa (61 %) kunnista ilmoitti, ettei niillä ole tarvetta nostaa liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Ne kunnat, joilla oli muutostarpeita, ilmoittivat tär-

keimmäksi syyksi liikuntapaikkojen tuottotavoitteiden nostamisen, joka oli tärkein syy myös vuonna 2015.

Arvioinnissa selvitettiin kunnassa eniten käytettyjen liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Liikuntapaikat olivat uimahalli, kuntosali, liikuntasali ja jäähalli, joiden osalta selvitettiin aikuisten, lasten ja nuorten sekä eläkeläisten käyttömaksuja samoin perustein kuin vuonna 2007 ja 2015. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² oli iso sali ja alle 200 m² oli pieni sali. Uimahallin ja kuntosalin hintana oli kertamaksu, mutta liikuntasaleissa ja jäähalleissa kysyttiin yhdistyksen maksamaa tuntihintaa. Hinnoissa huomiottiin rahanarvon muutos.

Taulukko 7.11.1. esittää lasten ja nuorten eniten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021. Liikuntapaikkojen käyttömaksujen hinnat laskivat kuntosalin, liikuntasalien ja jäähallin osalta. Uimahallien kertamaksu pysyi ennallaan vuoteen 2007 verrattuna. Eniten hintojen laskua vuodesta 2015 tapahtui jäähallien käyttömaksuissa, joissa yhdistyksen tuntihinta laski 53 eurosta 39 euroon. Vuonna 2007 kunnat ilmoittivat jäähallien tuntihinnaksi 48 euroa. Muutos on merkittävä.

Taulukko 7.11.1. Lasten ja nuorten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021. Vuosien 2007 ja 2015 käyttömaksujen keskiarvot on muutettu vuoden 2021 rahanarvoon.

Taulukko 7.11.1. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021

Liikuntapaikka	2007	2015	2021
Uimahalli, kertamaksu	2,8 €	3,3 €	2,8 €
Kuntosali, kertamaksu	2,7 €	2,6 €	2,4 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	3,0 €	2,5 €	2,7 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	6,9 €	5,4 €	6,5 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	48,3 €	52,6 €	38,5 €

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja Satu Sjöholm,
puhelin 0295 018 822, satu.sjoholm@avi.fi

Suunnittelija Aliisa Paananen,
puhelin 0295 018 027, aliisa.paananen@avi.fi

Liikuntatoimen ylitarkastaja Kai-Matti Joona,
puhelin 0295 017 396, kai-matti.joona@avi.fi

Ylitarkastaja Ilpo Piri,
puhelin 0295 016 559, ilpo.piri@avi.fi

Liikuntatoimen ylitarkastaja Marie Rautio-Sipilä,
puhelin 0295 016 515, marie.rautio-sipila@avi.fi

Liikuntatoimentarkastaja Tiina Kaijanen,
puhelin 0295 018 303, tiina.kaijanen@avi.fi

Liikuntatoimen ylitarkastaja Pirjo Rimpiläinen,
puhelin 0295 016 515, pirjo.rimpilainen@avi.fi

Suunnittelija Jenna Koistinen,
puhelin 0295 016 840, jenna.koistinen@avi.fi

Liikuntatoimen ylitarkastaja Ulla Silventoinen,
puhelin 0295 017 663, ulla.silventoinen@avi.fi

Suunnittelija Tapio Taskinen,
puhelin 0295 017 589, tapio.taskinen@avi.fi

Tietolähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Liikuntalaki (390/2015)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)

Peruspalvelujen arviointi 2005, 2006, 2007, 2010, 2015 ja 2019. Aluehallintovirastot.

Finlex 2022. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/?print> (luettu 23.3.2022)

Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Tulokortti. Saatavissa: <https://www.likes.fi/wp-content/uploads/2020/03/2501-tulokortti2016-web.pdf>

Lipas Liikuntapaikat.fi 2022. Saatavissa: <http://lipas.fi> (luettu 8.4.2022)

Isoniemi, H. & Isoniemi, T. 2020. Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määrittäminen ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Itkonen, H. 2020. Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020. Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kuntien liikuntatoimesta vastaaville viranhaltijoille suunnattu peruspalvelujen arviointikysely vuonna 2021. Aluehallintovirastot.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5, Helsinki.

Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSport/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Helsingin yliopisto. Urbaria Summaries Series 2021/4.

Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. 2020. Vierivä kivi ei sammaloidu -liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakoitavuuden loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27.

UKK instituutti. Paikallaanolo aiheuttaa 1,5 miljardin euron vuotuiset kustannukset. Saatavissa: <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/paikallaanolo-aiheuttaa-15-miljardin-euron-vuotuiset-kustannukset/>

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2022 a. Päätösten vaikutusten ennakoarviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakoarviointi>(luettu 23.3.2022)

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. 2022 b. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/yhdenvertaisuuden-edistaminen/yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-arviointi> (luettu 23.3.2022)

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapolitiittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. THL:n tilastoraportti 42/2020.

UKK instituutti. Paikallaanolo aiheuttaa 1,5 miljardin euron vuotuiset kustannukset. Saatavissa: <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/paikallaanolo-aiheuttaa-15-miljardin-euron-vuotuiset-kustannukset/>

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018

Kuvat ja taulukot

Taulukko 7.2.1. Vuoden 2021 peruspalvelujen arvioinnin arviointiasetelma

Kuvio 7.6.3. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021

Kuvio 7.8.1. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisen seuranta koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuonna 2021

Kuvio 7.8.2. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon keskeisimmät ongelmat vuosina 2015 ja 2021

Kuvio 7.8.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi vuosina 2010, 2015 ja 2021

Kuvio 7.9.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntatoimen kehittämisstrategiat kunnissa koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuonna 2021

Kuvio 7.9.2. Tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan käyttömaksupolitiikan painotukset ensisijaisesti kohdistuivat vuosina 2007, 2015 ja 2021

Kuvio 7.10.1. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille koko maassa ja kunnissa kuntaryhmittäin vuosina 2007, 2015 ja 2021

Kuvio 7.10.2. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille vuosina 2005, 2015 ja 2021

Taulukko 7.11.1. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Etelä-Suomen
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	35
Arviointiasetus.....	36
Johdanto	36
Toimintaympäristö	36
Tiivistelmä.....	37
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	37
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	38
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	39
P yritääkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?	40
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	41
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	43
Arviointiryhmä	43
Tietolähteet	44
Kuvat ja taulukot.....	44

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Etelä-Suomen kunnista 86 prosenttia oli laatinut virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2015 aluehallintoviraston suositusten mukaisesti.
2. Kuntien käyttövuoropolitiikan perusteet vahvistettiin joko kunta-, terveysliikunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategioissa. Käyttövuorojen jaossa tärkeimmät tavoitteet olivat lasten ja nuorten liikunnan edistäminen ja tasa-arvon ja tasapuolisuuden toteuttaminen.
3. Käyttövuorojen jaossa keskeisimmät ongelmat olivat suuri kysyntä viikon iltajoista ja sopivien tilojen puute. Suurinta kysyntä oli liikuntasaleista, liikuntahalleista ja jäähalleista.
4. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttömaksujen määräytymisperusteet on laadittu 88 prosentissa Etelä-Suomen kunnista. Painopisteenä liikuntapaikkojen käyttömaksuissa oli lasten ja nuorten liikunnallisen toiminnan edistäminen. Lapsille ja nuorille kunnan omistamien liikuntapaikkojen käyttäminen oli maksutonta 42 prosentissa Etelä-Suomen kunnista.
5. Kuntien ylläpitämien liikuntasalien ja isojen liikuntahallien käyttömaksut ovat keskimäärin jonkin verran nousseet ja jäähallien laskeneet vuodesta 2015 vuoteen 2021.

Toimenpide-ehdotukset

1. Kuntien on laadittava virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet, jotka perustuvat liikuntatoimea ohjaavan strategian tavoitteisiin ja painopisteisiin ja koskevat kaikkia kunnallisia liikuntapaikkoja, joihin käyttövuoroja jaetaan.
2. Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet. Erityisesti on otettava huomioon lapset ja nuoret sekä sosioekonomiset näkökulmat.
3. Kuntien on seurattava käyttövuoro- ja maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Seurannan tulokset tulee ottaa huomioon tehtäessä muutoksia.

Arviointiasetelma

Arviointiasetelma vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Johdantoteksti vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 14

Lähitulevaisuuden näkymät

Valtiovarainministeriön vuonna 2020 laatiman Kuntien tilannekuva raportin mukaan maan sisäinen muuttoliike, erityisesti kaupungistuminen sekä nuorten ikäluokkien ja syntyvyyden keskittyminen yhä voimakkaammin suurille kaupunkiseuduille ovat voimistaneet väestörakenteen muutoksia ja nopeuttaneet kuntien välisten erojen kasvua. Tämä aiheuttaa haasteita liikuntapalvelujen järjestämiselle pienissä muuttotappiokunnissa. Vastaavasti muuttovoittokunnissa tarve uusiin liikuntainvestointeihin lisääntyy Etelä-Suomessa.

Tilastokeskuksen ennusteen mukaan lähivuosikymmeninä yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa kaikissa kunnissa, ja erityisesti yli 85-vuotiaiden osuus kohoaa. Vanheneva väestö tarvitsee enemmän sosiaali- ja terveystoimen palveluja. Hyvin järjestetyillä liikuntapalveluilla voidaan osaltaan vaikuttaa kasvaviin terveydenhoidon kuluihin. Palvelujen maksajia on kuitenkin vähemmän, koska työikäisten määrän väheneminen vähentää verotuloja. Samalla myös kouluikäisten määrä vähenee ja tämä johtaa siihen, että kouluja ja koulujen yhteydessä olevia liikuntatiloja suljetaan.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulee aiheuttamaan uudenlaisia haasteita kuntien liikuntatoimelle. Liikuntapalvelujen tuottaminen ja rahoitus jää kuntien vastuulle, kun taas sosiaali- ja terveystoimen palvelujen järjestäminen siirtyy hyvinvointialueille. Toimiva yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden kesken on edellytys onnistuneelle terveyden, hyvinvoinnin ja myöskin liikunnan edistämiseksi tulevaisuuden kunnissa.

Toimintaympäristö

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toiminta-alueella on lähes 2,3 miljoonaa asukasta, 5 maakuntaa ja 62 kuntaa. Etelä-Suomen väestö on runsaat 43 prosenttia koko Manner-Suomen väestöstä.

Etelä-Suomen kunnat eroavat kooltaan, olosuhteiltaan ja taloudelliselta kantokyvyltään merkittävästi toisistaan. Asukasmäärän ennustetaan kasvavan Uudellamaalla ja laskevan jonkin verran Etelä-Suomen muissa maakunnissa. Kolmasosa Etelä-Suomen kunnista on alle 5 000 asukkaan kuntia. Tämä aiheuttaa haasteita pienille kunnille erilaisten kunnallisten liikuntapalvelujen tuottamiselle. Etelä-Suomen suurten kasvukeskusten väkiluku nousee ja tämä asettaa vaatimuksia kunnille uusien liikuntapalvelujen luomisessa.

Väestön ikärakenne Etelä-Suomen kunnissa muuttuu tulevana vuosikymmeninä merkittävästi. Vanheneva väestö tarvitsee enemmän sosiaali- ja terveystoimen palveluja.

Tämä asettaa liikuntapaikkoja ylläpitäville ja liikuntapalveluja tuottaville kunnille uusia haasteita. On kehitettävä ja ylläpidettävä sellaisia liikuntapalveluja, joita ikääntyvä väestö voi ja haluaa käyttää.

Tiivistelmä

Vuonna 2021 Etelä-Suomen kunnista 86 prosenttia oli laatinut kirjalliset liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Vastaava tulos vuonna 2015 oli 67 prosenttia. Näin voidaan sanoa, että avoimuus ja suunnitelmallisuus kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteissa on lisääntynyt huomattavasti.

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa tärkein tavoite oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Keskeisimpiä ongelmia käyttövuorojen jaossa olivat suuri kysyntä viikon iltajaostoista ja eri liikuntamuodoille sopivien tilojen puute. Suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli erilaisille liikuntamuodoille sopivista liikuntasaleista ja liikuntahalleista.

Liikuntapaikkojen käyttömaksuista päätettäessä painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä. Kunnista 55 prosenttia kertoi nyt tehdyssä kyselyssä ottavansa huomioon harrastekustannusten nousun. Tähän pyrittiin pitämällä liikuntapaikkojen käyttövuorot maksuttomina, tai hinnat alhaisina lapsille ja nuorille sekä tukemalla liikuntaseuroja käyttövuorojen ostossa yksityisiltä liikuntapaikkojen ylläpitäjiltä. Yleisimmän maksuttomia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille olivat yleisurheilu- ja pallokentät sekä koulujen liikuntasalit.

Liikuntapaikkojen keskimääräiset käyttömaksut olivat pysyneet Etelä-Suomessa lähes samoina kuin vuonna 2015. Jäähallien keskimääräiset käyttömaksut olivat hieman laskeneet ja isojen liikuntasalien käyttömaksut olivat hieman nousseet. Suurin osa Etelä-Suomen kunnista ilmoitti kyselyssä, ettei lähivuosina ole suunnitelmissa liikuntapaikkojen käyttömaksujen korotuksia.

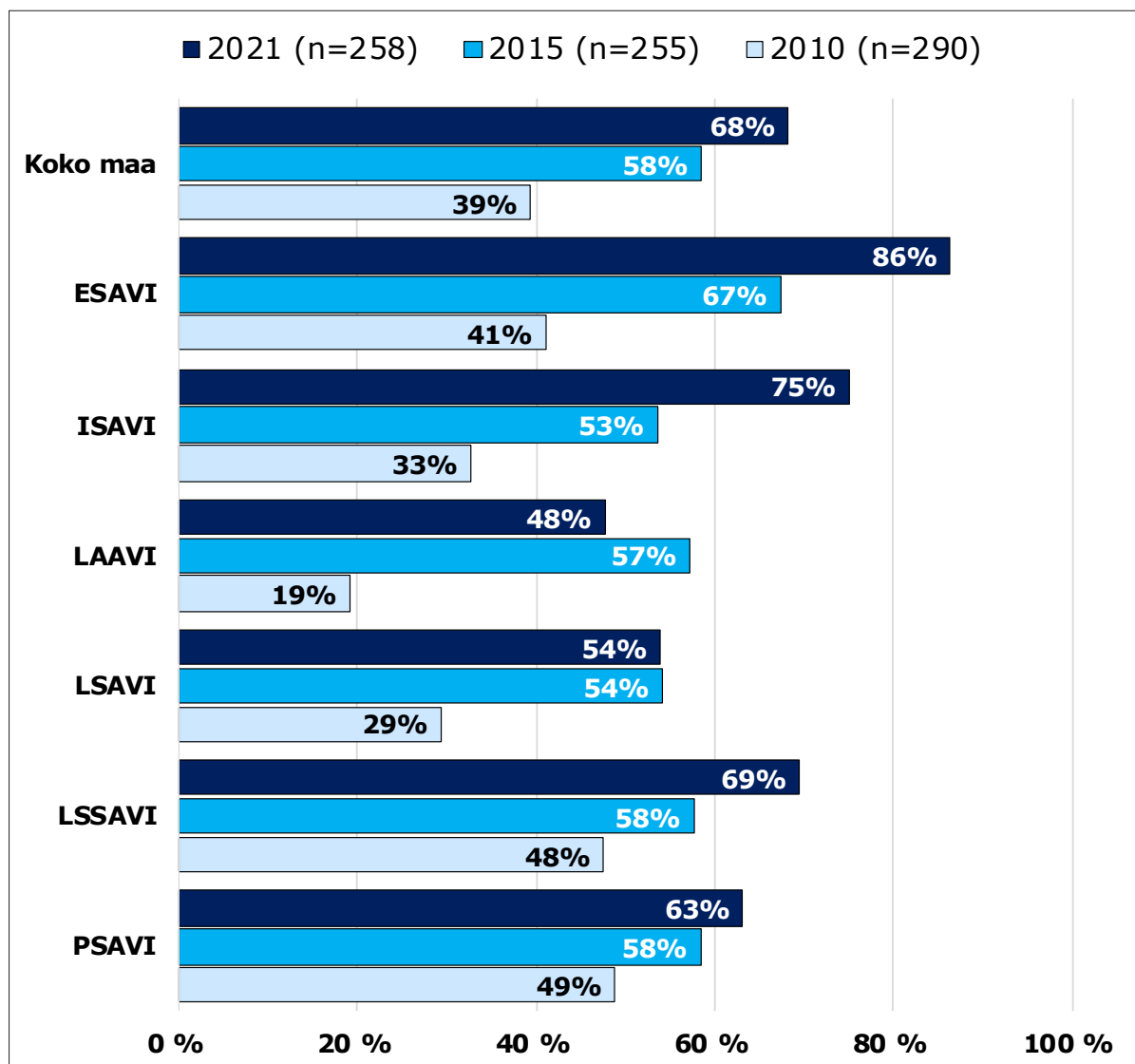
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 86 prosenttia Etelä-Suomen kunnista. Jakoperusteet oli yleensä hyväksynyt liikunta-asioista vastaava lautakunta.

Virallisesti hyväksytyllä liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteella tarkoitetaan liikunta-asioista vastaavan lautakunnan, kunnanhallituksen tai -valtuuston hyväksymiä käyttövuorojen jakoperustetta. Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet edistävät käyttövuoropäätösten johdonmukaisuutta, läpinäkyvyyttä sekä pitkäjänteisyyttä varsinkin niissä kunnissa, joissa käyttövuoroista on eniten kysyntää suhteessa tarjontaan.

Etelä-Suomen alueen kunnista 86 prosentti oli laatinut virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet vuonna 2021 (Kuvio 7.6.1.1.). Vastaava luku vuonna 2015 oli 67 prosentti. Mikäli virallisesti hyväksyttyjä liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteita ei ollut, niin yleensä käyttövuorot jaettiin viranhaltijan toimesta seurojen kanssa neuvottelemalla.

Kuvio 7.6.1.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapolitiittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin hyvinvointi- tai kuntastrategiaan.

Kuntien liikuntatoimille tehdyssä kyselyssä Etelä-Suomen kunnista 73 prosenttia ilmoitti, että tärkein käyttäjäryhmä, mihin kunnan käyttäjävuorojen jakamisen myönteiset painopisteet ensisijaisesti kohdistuvat, olivat lapset ja nuoret. Valtakunnallisesti vastaava osuus kunnista oli 76 prosenttia. Muita painopisteitä käyttövuorojen jaossa olivat esimerkiksi liikuntaseurojen toiminnan edistäminen sekä soveltavan- ja terveysliikunnan edistäminen.

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat 27 prosentissa kunnista laadittuun kuntastrategiaan, 27 prosentissa kunnista hyvinvointistrategiaan ja 17 prosentissa kunnista liikuntastrategiaan.

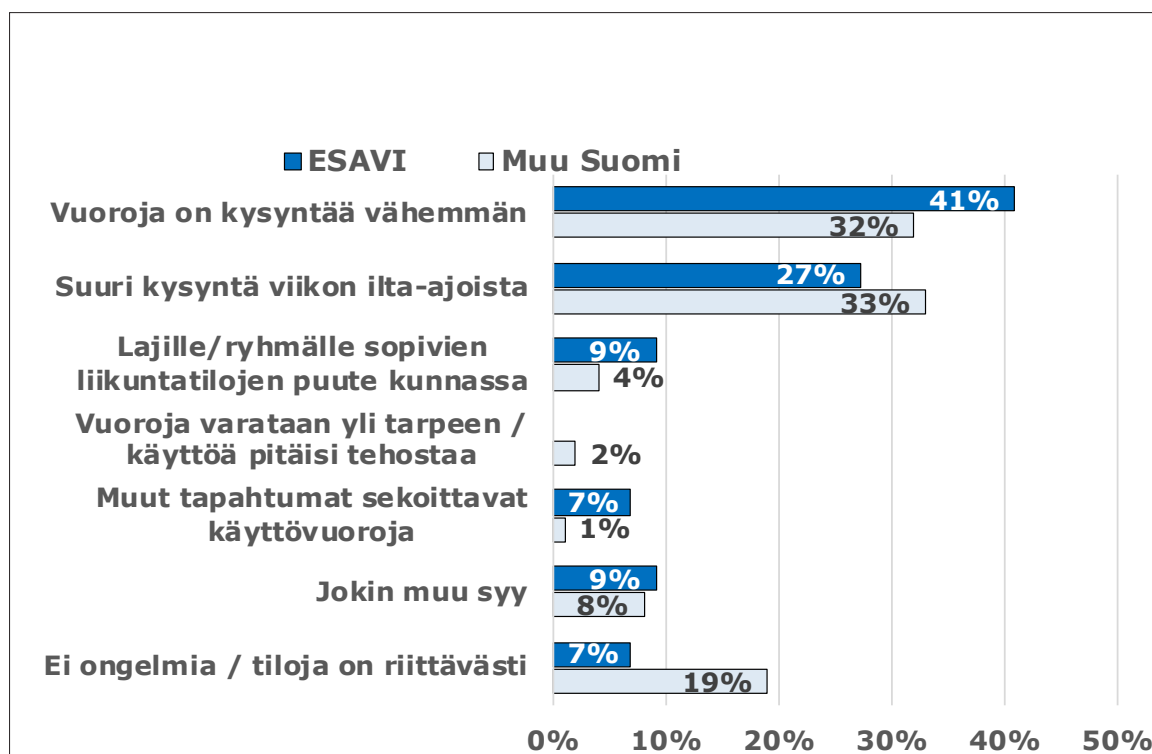
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 61 prosenttia Etelä-Suomen kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen riittämättömyys varsinkin arki-iltoina sekä lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puute.

Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 61 prosenttia vuonna 2021 kyselyyn vastanneista kunnista. Kunnat tekivät seuranta-yleisimmin omavalvonnan ja erilaisten kunnan tekemien selvitysten tai käyttäjiltä saatujen tietojen avulla.

Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa Etelä-Suomessa olivat vuorojen riittämättömyys varsinkin arki-iltoina sekä lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puute. Etelä-Suomessa vuoroja oli kuntien antamien vastausten mukaan jaettavana kysyntään nähden vähemmän kuin muualla Suomessa (Kuvio 7.8.1.1.).

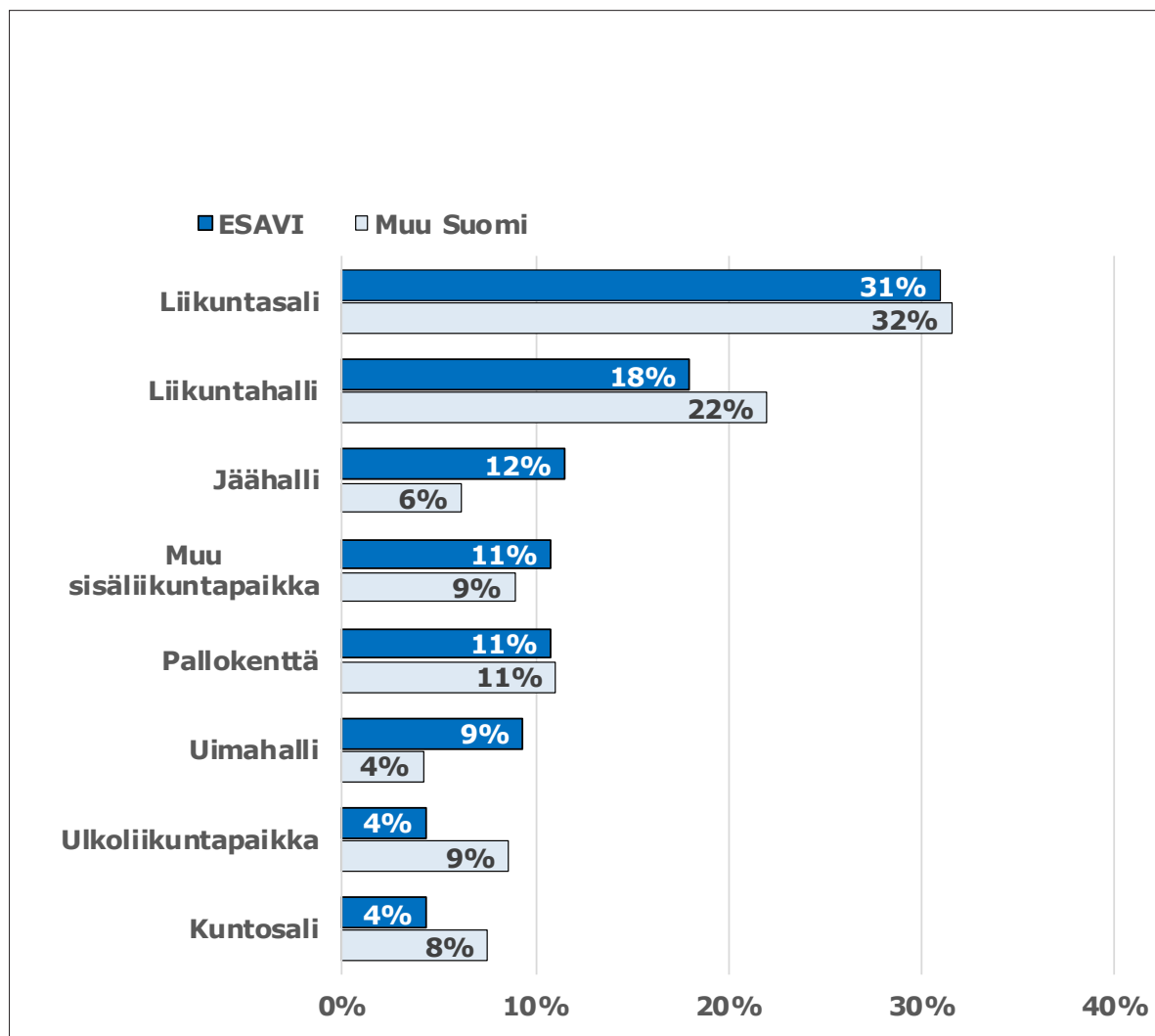
Kuvio 7.8.1.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät ongelmat Etelä-Suomen AVIn toimialueella ja muualla Suomessa vuonna 2021.

Kun Etelä-Suomen kuntien antamia vastauksia verrattiin muun Suomen vastauksiin, havaittiin, että jäähallien ja uimahallien käyttövuorojen kysyntä suhteessa tarjontaan oli jonkin verran suurempi Etelä-Suomessa muuhun Suomeen verrattuna. Tämä voi

selittyä sillä, että Etelä-Suomessa oli vuonna 2021 väkilukuun suhteutettuna vähemmän jää- ja uimahalleja muuhun Suomeen verrattuna (Kuvio 7.8.1.2.).

Kuvio 7.8.1.2. Liikuntapaikat, joiden käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Etelä-Suomen AVIn toimialueella ja muualla Suomessa vuonna 2021.

Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla on pyritty vaikuttamaan erityisesti lasten ja nuorten sekä erityisryhmien liikunnan edistämiseen.

Etelä-Suomen kunnista 36 prosentissa oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia. Kehittämisstrategialla tarkoitetaan asiakirjaa, jossa hahmotetaan kunnan liikuntatoiminnan tulevaisuuden tavoitteet, haasteet ja halutut kehittämislinjat. Näissä virallisesti hyväksytyissä strategia-asiakirjoissa voidaan ottaa kantaa myös

kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen käyttömaksujen määrittelyyn. Liikuntapaikkojen käyttömaksujen määrittely on aina tietoinen strateginen linjaus, joka pohjautuu joko Liikuntapaikan ylläpitäjän virallisesti hyväksymään päätökseen tai vakiintuneeseen käytäntöön.

Liikuntapaikkojen käyttömaksussa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä 82 prosentissa Etelä-Suomen kunnista. Kunnan ylläpitämät liikuntapaikat olivat pääsääntöisesti joko maksuttomia, tai käyttömaksut oli alennettu lapsille ja nuorille sekä soveltavan liikunnan ryhmille.

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Kuntien ylläpitämät liikuntapaikat olivat maksuttomia lapsille ja nuorille 42 prosentissa ja soveltavan liikunnan ryhmille 29 prosentissa Etelä-Suomen kunnista.

Kunnille tehdyn kyselyn mukaan vuonna 2021 kuntien ylläpitämät liikuntapaikat olivat maksuttomia lapsille ja nuorille 42 prosentissa ja soveltavan liikunnan ryhmille 29 prosentissa Etelä-Suomen kunnista. Lisäksi kunnat avustivat seuroja käyttövuorojen ostossa yksityisiltä liikuntapaikkojen ylläpitäjiltä. Yleensä maksuttomia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille olivat yleisurheilu- ja pallokentät sekä eri kokoiset liikuntasalit.

Kyselyllä selvitettiin myös joidenkin kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen käyttömaksuja samoin perustein kuin vuonna 2015. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² kokoinen sali on iso ja alle 200 m² on pieni liikuntasali. Ilmoitettu uimahallin ja kuntosalin hinta oli yksittäisen kävijän kertamaksu ja liikuntasalin ja jäähallin hinta oli yhdistyksen liikuntaryhmän tuntihinta. Hinnoissa ei ole otettu huomioon rahanarvon muutosta.

Kunnilta 2021 saatujen vastausten mukaan liikuntapaikkojen käyttömaksut olivat keskimäärin jonkin verran nousseet verrattuna vuoteen 2015 (Taulukko 7.10.1.1.). Eri liikuntapaikkojen käyttömaksuissa oli suuria vaihteluja eri kunnissa ja eri käyttäjäryhmille. Jotkin kunnat pystyivät edelleen tarjoamaan muun muassa maksuttomia jäähallivuoroja lasten ja nuorten ryhmille.

Taulukko 7.10.1.1. Kuntien ylläpitämien liikuntapaikojen käyttömaksuja vuosina 2015 ja 2021 Etelä-Suomessa.

Kuntien ylläpitämien liikuntapaikojen käyttömaksuja vuosina 2015 ja 2021 Etelä-Suomessa.							
		VUOSI 2015 yhdistyksen tuntihinta / kävijän kertamaksu			VUOSI 2021 yhdistyksen tuntihinta / kävijän kertamaksu		
		Aikuiset	Lapset	Eläkeläiset	Aikuiset	Lapset	Eläkeläiset
	Keskiarvo	5,19 €	3,02 €	3,32 €	5,56 €	2,99 €	3,30 €
UIMAHALLI	Alin	3,00 €	2,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
	Ylin	9,00 €	6,00 €	7,00 €	8,00 €	6,00 €	6,00 €
	Keskiarvo	4,32 €	3,17 €	3,31 €	4,86 €	3,43 €	3,47 €
KUNTOSALI	Alin	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
	Ylin	15,00 €	15,00 €	15,00 €	8,00 €	7,00 €	7,50 €
	Keskiarvo	15,74 €	7,13 €	11,89 €	16,14 €	6,14 €	12,13 €
ISO SALI	Alin	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
	Ylin	50,01 €	35,00 €	40,00 €	60,00 €	60,00 €	60,00 €
	Keskiarvo	8,17 €	3,36 €	6,61 €	8,06 €	3,68 €	6,35 €
PIENI SALI	Alin	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
	Ylin	30,00 €	27,50 €	30,00 €	30,00 €	30,00 €	30,00 €
	Keskiarvo	81,95 €	51,01 €	71,71 €	87,45 €	50,08 €	78,57 €
JÄÄHALLI	Alin	10,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
	Ylin	155,00 €	136,00 €	155,00 €	180,00 €	180,00 €	180,00 €

Edellä esitettyjen Etelä-Suomessa olevien liikuntapaikkojen keskiarvohintoja vuodelta 2021 on syytä verrata tässä arvioinnissa myös muun Suomen liikuntapaikkojen keskiarvohintoihin (Taulukko 7.10.1.2.).

Taulukko 7.10.1.2. Kuntien ylläpitämien liikuntapaikojen keskimääräisiä hintoja vuonna 2021 Etelä-Suomessa ja muualla Suomessa

Kuntien ylläpitämien liikuntapaikojen keskimääräisiä hintoja vuonna 2021 Etelä-Suomessa ja muualla Suomessa						
	Vuosi 2021 keskimääräinen yhdistyksen tuntihinta / kävijän kertamaksu ETELÄ-SUOMI			Vuosi 2021 keskimääräinen yhdistyksen tuntihinta / kävijän kertamaksu MUU SUOMI		
	Aikuiset	Lapset	Eläkeläiset	Aikuiset	Lapset	Eläkeläiset
UIMAHALLI	5,56 €	2,99 €	3,30 €	5,21 €	2,76 €	3,40 €
KUNTOSALI	4,86 €	3,43 €	3,47 €	4,00 €	2,22 €	2,52 €
ISO SALI	16,14 €	6,14 €	12,13 €	18,04 €	6,52 €	12,59 €
PIENI SALI	8,06 €	3,68 €	6,35 €	8,95 €	2,55 €	6,00 €
JÄÄHALLI	87,45 €	50,08 €	78,57 €	51,02 €	35,69 €	49,09 €

Taulukosta havaitaan, että useimmat taulukossa esitetyt liikuntapaikan keskimääräiset käyttömaksut olivat korkeammat Etelä-Suomessa muuhun Suomeen verrattuna. Syytä liikuntapaikkojen keskimääräisten käyttömaksujen hintaeroihin Etelä-Suomen ja muun Suomen välillä ei voi nyt tehdyn selvityksen perusteella luotettavasti arvioida.

Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Neljäsosa kyselyyn vastanneista Etelä-Suomen kunnista ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan useimmiten lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmille.

Kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan tulevista muutoksista ilmoitti 25 prosenttia vuonna 2021 Etelä-Suomessa kyselyyn vastanneista kunnista. Yleisimmin käyttövuoropolitiikan muutostarve liittyi väestön ikärakenteen muutokseen ja uusiin liikuntalajeihin.

Yleisin syy liikuntapaikkojen käyttömaksujen muuttamiseen oli kunnan ylläpitämien liikuntapaikkojen tuottotavoitteen nostaminen. Muina syinä maksujen muutoksille ilmoitettiin muun muassa pyrkimys tasa-arvoiseen hinnoitteluun eri liikuntapaikkojen ja käyttäjäryhmien kesken, sekä uusien liikuntatilojen käyttöön ottaminen.

Arviointiryhmä

Ylitarkastaja, LitM Ilpo Piri,
p. + 358 295 016 559, ilpo.piri@avi.fi

Tietolähteet

Liikuntalaki (390/2015). Saatavissa <https://finlex.fi>

Kysely Manner-Suomen kunnille: Vuoden 2021 peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi. Käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Lipas Liikuntapaikkatietojärjestelmä. Saatavissa: <http://www.liikuntapaikat.fi>

Peruspalvelujen arviointi 2015. Aluehallintovirastot. Saatavissa <https://www.patio.fi/>
Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkajulkaisu].

ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 5.5.2022].

Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaenn/>

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:13. Kunnat käännekohdassa? Kuntien tilannekuva 2020. Valtiovarainministeriö, Helsinki. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-065-5>

Kuvat ja taulukot

Kuvio 7.6.1.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet koko maassa ja eri aluehallintovirastojen alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.8.1.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät ongelmat Etelä-Suomen AVIn toimialueella ja muualla Suomessa vuonna 2021.

Kuvio 7.8.1.2. Liikuntapaikat, joiden käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Etelä-Suomen AVIn toimialueella ja muualla Suomessa vuonna 2021.

Taulukko 7.10.1.1. Kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen käyttömaksuja vuosina 2015 ja 2021 Etelä-Suomessa.

Taulukko 7.10.1.2. Kuntien ylläpitämien liikuntapaikkojen keskimääräisiä hintoja vuonna 2021 Etelä-Suomessa ja muualla Suomessa.

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Itä-Suomen
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Itä-Suomen aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	47
Arviointiasetus.....	48
Johdanto	48
Toimintaympäristö	49
Tiivistelmä.....	50
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	51
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	54
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	56
P yritääkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?	58
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	60
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	62
Arviointiryhmä	64
Tietolähteet	64
Kuvat ja taulukot.....	64

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet oli 75 prosentissa Itä-Suomen kunnista. Tilanne oli parantunut huomattavasti verrattuna vuoteen 2015 ja oli myös koko maan keskiarvoa parempi.
2. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat kunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan 61 prosentissa kunnista. Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli ainoastaan 13 Itä-Suomen 44 kunnasta. Tavoitteiden kytkeytyminen strategiseen suunnitteluun oli Itä-Suomessa muuta maata heikompaa.
3. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi puolet kunnista, kun vuonna 2015 seuranta toteutti vain 29 prosenttia kunnista. Suurimmaksi ongelmaksi liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa koettiin kysynnän kohdistuminen samoille arki-iltojen kellonajoille.
4. Liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikassa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä. Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat maksuttomia 66 prosentissa kunnista ja maksuttomuus oli lisääntynyt verrattuna vuoteen 2015. Virallisesti hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet oli 89 prosentilla Itä-Suomen kunnista.
5. Neljäsosa kunnista ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia. Muutostarpeen taustalla oleva keskeinen toimintaympäristön tekijä oli väestön ikärakenteen muutos. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan useimmiten lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmille. Liikuntapaikkojen käyttömaksuja jollekin käyttäjäryhmälle oli korottamassa 23 prosenttia kunnista.

Toimenpide-ehdotukset

1. Liikunnan edistämisen kunnassa tulee perustua virallisesti hyväksyttyyn strategiseen suunnitelmaan, jonka tavoitteisiin liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikka perustuvat. Liikuntapalvelujen kytkeytymistä kunnan strategiatyöhön tulee kehittää kunnissa.
2. Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet. Erityisesti on otettava huomioon lapset ja nuoret sekä sosioekonomiset tekijät.
3. Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seurantatietoihin ja vaikutusten ennakkoarviointiin.
4. Käyttövuorojen jakoperusteista ja maksuperusteista tulee viestiä kunnassa avoimesti ja läpinäkyvästi kaikkien käyttäjäryhmien tavoittamiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Arviointiasetelma

Arviointiasetelma vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Johdantoteksti vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 14

Lähitulevaisuuden näkymät

Vuoden 2023 alusta on tulossa myös kuntien liikuntatoimiin vaikuttavia valtakunnallisia uudistuksia. Merkittävä muutos tulee olemaan uusien hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen. Sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyvät hyvinvointialueiden järjestettäväksi, mutta vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä säilyy kunnilla. Liikuntapalveluilla on merkittävä rooli kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisessa. Muutoksen seurauksena toivottavasti liikuntapalvelujen kytkeytyminen kuntatasoiseen strategiatyöhön tiivistyy. Uudistuksen myötä liikunnan edistämässä korostuu entisestään eri toimijoiden välisten yhdyspintojen havaitseminen ja verkostomainen toiminta sekä liikunta-alan asiantuntijuus kunnassa.

Toinen tulossa oleva uudistus on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin, joka otetaan käyttöön vuoden 2023 alusta. Jatkossa kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös sote-uudistuksen jälkeen (THL). HYTE-kerroin kannustaa kuntia kehittämään liikuntapalvelujen tiedolla johtamista, arviointia ja seuranta, sillä lisäosa on tarkoitettu palkkioksi hyvin tehdystä sekä parantuneesta työstä kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen eteen. HYTE-kertoimen 14 kunnan toimintaa kuvaavasta prosessi-indikaattorista 5 on liikunnan indikaattoreita.

Väestökehityksen erityispiirteet on hyvä huomioida liikunnan edistämisen strategisessa suunnittelussa Itä-Suomessa. Tilastokeskuksen vuonna 2021 julkaistun väestöennusteen mukaan Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella väestömäärä tulee laskemaan noin 10 prosenttia vuoden 2021 tasosta vuoteen 2040 mennessä. (Suomen virallinen tilasto SVT). Selvästi suurin väestömäärän muutos tulee ennusteen mukaan olemaan Etelä-Savossa -18,3 prosentilla. Pohjois-Karjalassa väestön ennustetaan pienenevän noin -9,5 prosentilla ja Pohjois-Savossa -6,9 prosentilla.

Koronapandemialla on ollut vaikutuksia liikuntaharrastusmahdollisuuksiin ja liikuntatilojen käyttöön erilaisten rajoitusten vuoksi parina viime vuotena. Ulkoilu, retkeily ja muu ulkona tapahtunut liikunta on lisääntynyt ja esim. perheliikunta eri liikuntapaikoissa on kasvanut. Tulevaisuudessa nähdään, syntykö näistä väliaikaisista muutoksista pysyviä toimintatapoja ja liikuntakäyttäytymisen muotoja tai uusia liikuntapalveluja, kuten esimerkiksi perhevuoroja eri liikuntapaikoille.

Toimintaympäristön muutokset lisäävät tarvetta ennakointiin ja vaikutusten arviointiin liikunnan edistämässä ja siihen liittyvässä päätöksenteossa. Erityisesti väestön

määrään, ikärakenteeseen ja sijoittumiseen liittyvillä muutoksilla on suuria vaikutuksia liikuntapalvelutarpeeseen.

Arviointiaineistot ja menetelmät

Arviointi perustui kuntien liikuntatoimesta vastaavien viranhaltijoiden antamiin arvioihin. Arviointiaineisto kerättiin Itä-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien liikuntatoimesta vastaavilta viranhaltijoilta verkkokyselynä. Verkkokyselyyn vastasi 44 kuntaa eli vastausprosentti oli 100 prosenttia. Tuloksia on tarkasteltu Itä-Suomen alueena kokonaisuudessaan ja osittain myös maakunnittain.

Toimintaympäristö

Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella on yhteensä 44 kuntaa, Etelä-Savossa 12, Pohjois-Karjalassa 13 ja Pohjois-Savossa 19.

Kuntien keskeisenä tehtävänä on liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen paikallisella tasolla. Kunnat tukevat kuntalaisten liikkumista rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja, tukemalla kansalaistoimintaa sekä järjestämällä liikuntapalveluja ja terveyttä edistävää liikuntaa eri kohderyhmille. Kunnilla on siis merkittävä rooli kuntalaisten liikunnan ja aktiivisuuden mahdollistajana. LI-PAS-järjestelmän mukaan kuntien omistamia liikuntapaikkoja oli Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella 3 849 kappaletta. Vuoden 2019 peruspalvelujen arvioinnin mukaan keskeiset liikuntapaikat sijoittuivat kuntien liikuntatoimen viranhaltijoiden arvion mukaan hyvin yhdyskuntarakenteeseen saavutettavuuden näkökulmasta ja ne olivat hyvin käyttäjien enemmistön saavutettavissa.

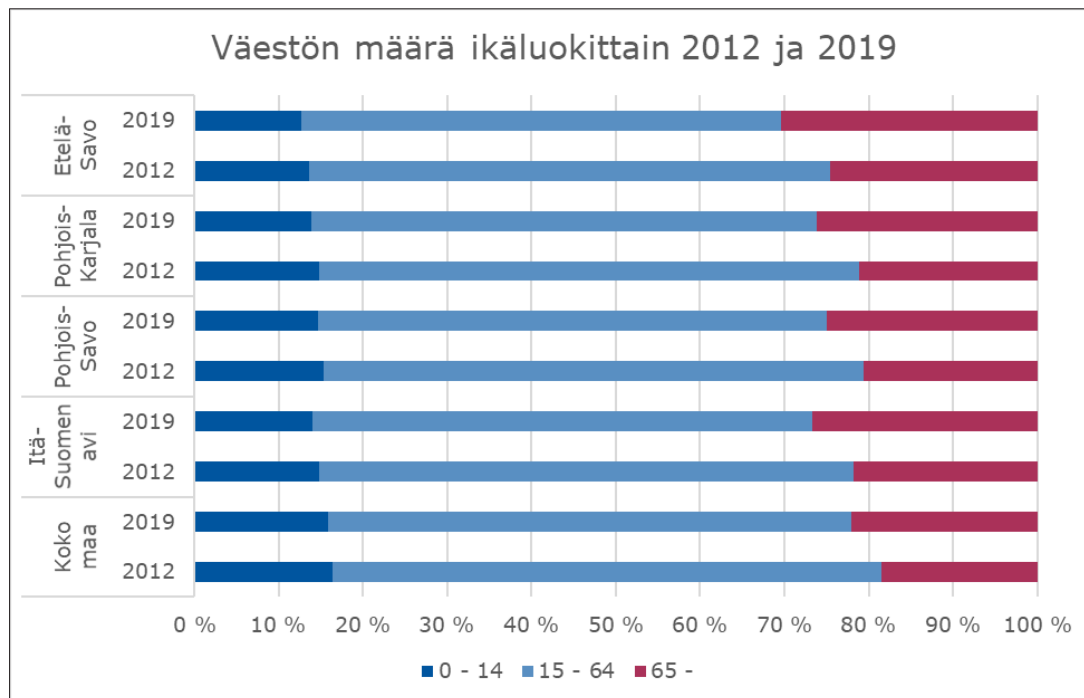
Väestörakenteen osalta Itä-Suomen kunnissa alle 14-vuotiaiden suhteellinen osuus väestöstä on hieman muuta maata pienempi ja yli 65-vuotiaiden taas muuta maata suurempi. Kuviossa 7.4.2.1 on kuvattu väestön määrää vuosina 2012 ja 2019 ikäluokittain. Lasten pienituloisuusaste oli Itä-Suomessa vuonna 2020 hieman koko maata suurempi eli lapsiperheiden suhteellinen tuloasema oli keskimääräistä heikompi. 75-vuotta täyttäneistä kotona asui yli 90 prosenttia.

Alueen kunnista 52 prosenttia on alle 5 000 asukkaan kunta, kun valtakunnallisesti vastaava luku on 41 prosenttia. Kuntakoko vaikuttaa kuntalaisille tarjolla olevien liikuntapaikkojen määrään ja tarjolla oleviin liikuntapaikkatyyppeihin. Kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa liikuntapaikkatarjonta on yleensä kattavampi kuin pienissä maaseutumaisissa kunnissa.

Väestörakenteen muutoksen lisäksi liikunnan edistämiseen kunnassa vaikuttaa fyysisen aktiivisuuden vähentyminen arjen toiminnoissa. Kunnan liikunnan edistämisen toimenpiteillä on suuri merkitys kuntalaisten liikuntaharrastusten sekä arjen fyysisen aktiivisuuden mahdollistamisessa ja tukemisessa ja edelleen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. THL:n TEAvisarin mukaan vuonna 2020 Itä-Suomen kunnissa yhdistysten ja liikuntatoimien yhteiskokoukset toteutuivat hyvin ja poikkihallinnollinen liikunnan edistämistä käsittelevä ryhmä oli lähes kaikissa kunnissa. Liikunnan edistämisen strategisessa työssä Itä-Suomen kunnat olivat heikompia kuin maan keskiarvo

ja myös kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvaus hyvinvointikertomuksessa toteutui muuta maata harvemmin.

Kuvio 7.4.2.1 Väestön määrä vuosina 2012 ja 2019 ikäluokittain

Lähde: Tilastokeskuksen väestötilasto.

Tiivistelmä

Kuntalaisten liikunnan edistäminen arjen elinympäristöissä edellyttää liikuntapalvelujärjestelmän tavoitteellista ja pitkäjänteistä suunnittelua yhdessä kunnan muiden toimialojen ja eri sidosryhmien kanssa. Liikunnan edistämisen tavoitteiden tulee sisältyä kunnan strategiaan asiakirjoihin ja niiden hyvinvoinnin edistämisen tavoitteisiin. Kirjattujen ja virallisesti hyväksytyjen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikan tavoitteiden avulla voidaan kehittää kunnan liikunnan edistämisen toimenpiteitä ja seurata kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta. Avoimet ja läpinäkyvät käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikan tavoitteet edistävät myös kuntalaisten osallisuutta ja liikuntapalvelujen tasa-arvoista ja yhdenvertaista saavutettavuutta.

Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet oli 75 prosentissa Itä-Suomen 44 kunnasta. Tilanne oli parantunut huomattavasti verrattuna vuoteen 2015. Vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan vakiokäyttövuorojen jakamiseen pääosassa kunnista. Viestintää käyttövuorojen hakemisesta toteutettiin useissa eri kanavissa. Vuoteen 2015 verrattuna käyttövuorojen hakemisesta tiedottaminen oli selvästi monipuolistunut.

Käyttövuoropolitiikan keskeinen liikuntapoliittinen tavoite kunnissa oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen kuten vuonna 2015. Yleisimmin käyttövuorojen jakoperusteiden liikuntapoliittisten tavoitteiden tausta-asiakirjana oli kuntastrategia, uutena strategisena asiakirjana aiempiin vuosiin verrattuna mainittiin myös hyvinvointiker-

tamus. 27 prosentissa kunnista tavoitteiden taustalla ei ollut mitään strategista asiakirjaa, kun vastaava osuus vuonna 2015 oli 32 prosenttia. Vaikka strategisen suunnittelun yhteys käyttövuoropolitiikkaan näyttää hieman vahvistuneen, on Itä-Suomen tilanne edelleen muuta Suomea heikompi.

Puolet Itä-Suomen kunnista seurasi käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Suurimmaksi ongelmaksi liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa koettiin kysynnän kohdistuminen samoille arki-iltojen kellonajoille. Käyttövuorojen kysyntä suhteessa tarjontaan oli suurinta liikuntahalleissa ja liikuntasaleissa, kuten vuonna 2015. Suurin uusi käyttövuorojen hakijaryhmä oli yksityiset henkilöt. Toisaalta 26 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei vuorojen jaossa ole ongelmia tai että tiloja on riittävästi.

Virallisesti hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet oli 89 prosentilla Itä-Suomen kunnista. Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli vain 13 kunnassa. Käyttövuoropolitiikan tarkastelun yhteydessä kuitenkin todettiin, että liikunnan edistämisen strategisia tavoitteita oli kirjattu myös kuntastrategioihin sekä hyvinvointistrategioihin ja hyvinvointikertomuksiin. Lapset ja nuoret olivat keskeinen käyttäjäryhmä, jonka liikkumisen edistämiseen myös käyttömaksupolitiikalla haluttiin vaikuttaa.

Liikuntapaikat olivat maksuttomia lapsille ja nuorille 66 prosentissa ja soveltavan liikunnan ryhmille 55 prosentissa Itä-Suomen kunnista. Useimmin maksuttomia liikuntapaikkoja olivat pallokentät ja yleisurheilukentät. Lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun oli käyttömaksupolitiikassaan ottanut huomioon 61 prosenttia kunnista, tarjoten maksuttomien vuorojen lisäksi hinnaltaan alennettuja vuoroja sekä tukea käyttövuorojen oston.

Neljäsosa kunnista ilmoitti, että kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia. Muutostarpeen taustalla oleva keskeinen toimintaympäristön tekijä oli väestön ikärakenteen muutos, jonka ilmoitti 30 prosenttia kunnista. Liikuntapaikkojen käyttömaksuja oli korottamassa 23 prosenttia kunnista.

Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet oli 75 prosentissa Itä-Suomen kunnista. Tilanne oli parantunut huomattavasti verrattuna vuoteen 2015. Vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan vakiokäyttövuorojen jakamiseen pääosassa kunnista. Viestintää käyttövuorojen hakemisesta toteutettiin useissa eri kanavissa.

Arvioinnissa selvitettiin, onko kunnilla virallisesti hyväksyttyjä liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteita, ja kuka tai mikä taho perusteet on hyväksynyt. Liikuntapaikkojen käyttöä koskevilla linjauksilla on suuri vaikutus kuntalaisten mahdollisuuksiin käyttää tiloja harrastuksissa ja siksi on tärkeää, että jakoperusteet ovat virallisesti hyväksytyt ja avoimesti kuntalaisten nähtävissä.

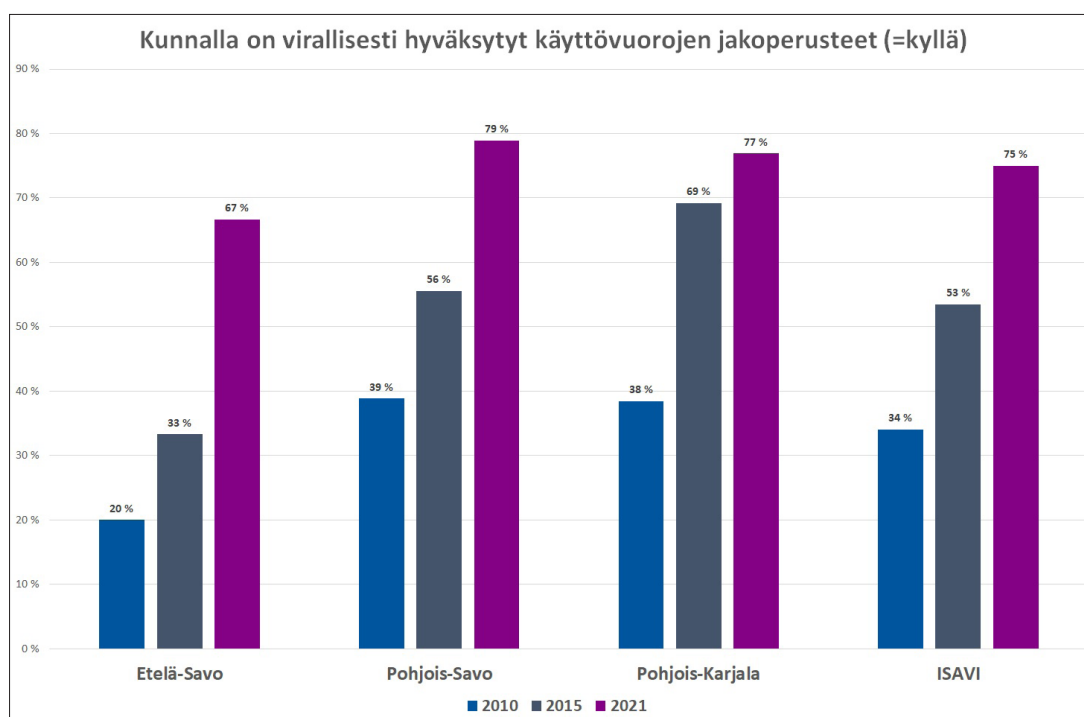
Virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli 75 prosentissa kunnista. Pää-

osassa näistä kunnista käyttövuorojen jakoperusteet koskivat kaikkia kunnan hallinnoimia liikuntapaikkoja. Tilanne oli parantunut merkittävästi vuodesta 2015, jolloin virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli 53 prosentissa Itä-Suomen kunnista. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyllä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymää jakoperustetta.

Kunnissa, joissa ei ollut virallisia käyttövuorojen jakoperusteita, vuorot jaettiin pääosin aiemmin määriteltujen vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti tai neuvotellen hakijoiden kanssa. Pienimmissä kunnissa vuoroja saattoi jäädä jopa yli ja kaikki hakijat saivat toivomansa vuorot. Valtaosa Itä-Suomen alueen kunnista, joissa ei ollut virallisia käyttövuorojen jakoperusteita, oli alle 10 000 asukkaan kuntia.

Aluehallintovirastojen alueita vertailtaessa Itä-Suomessa oli vuonna 2015 prosentuaalisesti vähiten kuntia, joissa oli viralliset käyttövuorojen jakoperusteet, mutta vuonna 2021 tilanne oli Itä-Suomessa koko maan keskiarvoa parempi. Kuviossa 7.6.2.1 on kuvattu virallisesti hyväksytyjen käyttövuorojen jakoperusteiden tilannetta maakunnittain.

Kuvio 7.6.2.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet (prosentteina) maakunnittain vuosina 2010, 2015 ja 2021

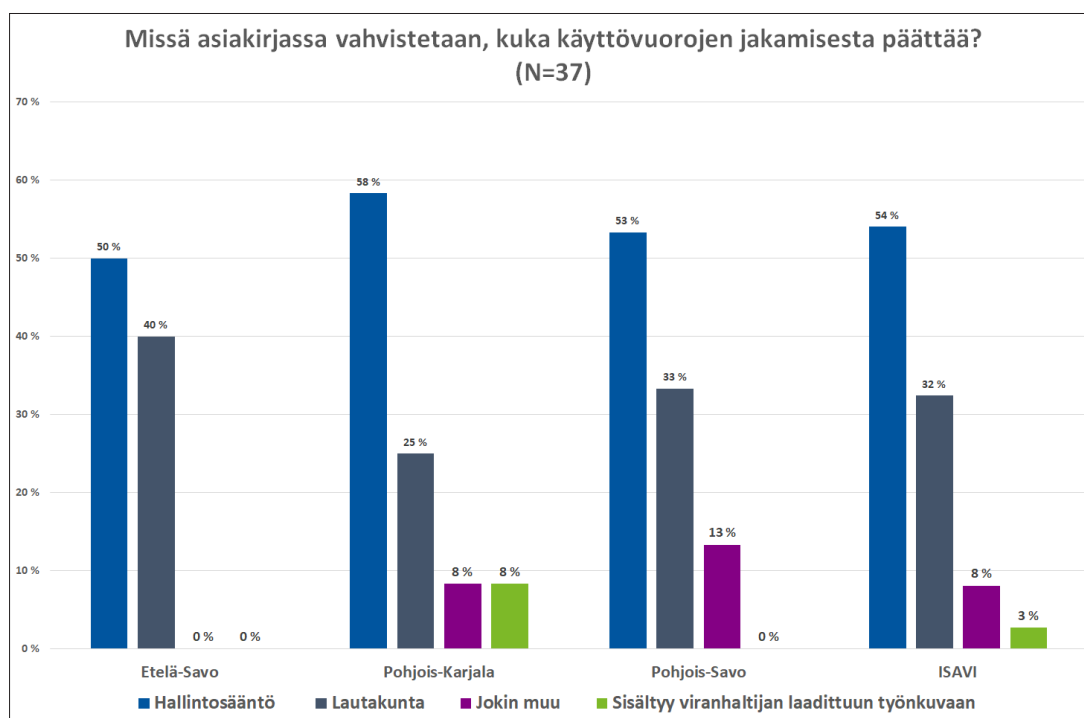
Kuntien liikuntapaikkojen käyttöä koskevat linjaukset ovat tärkeitä myös kunnan hyvinvointitavoitteiden toteutumisen seurannassa, joten käyttövuorojen jakoperusteiden avoin ja perusteltu kirjaaminen on tärkeää. Toimintaympäristön muuttuessa, uusien toimijoiden myötä ja toimintamallien kehittyessä voi syntyä riski, ettei kaikilla käyttäjäryhmillä ole tasavertaista mahdollisuutta saada käyttövuoroja, jos liikuntapaikkojen käyttövuoroja jaetaan ajan kuluessa vakiintuneiden käytäntöjen pohjalta ilman

hyväksyttyjä jakoperusteita. Osa hakijoista voi jäädä vuorohaun ulkopuolella, vaikka vuorojen jakoperusteet olisivatkin olemassa, jos vuorojen hakuprosessista ei viestitä riittävän avoimesti.

Käyttövuorojen jakoperusteet koskivat kunnan kaikkia liikuntapaikkoja 84 prosentissa kunnista. Avovastauksien mukaan muutamissa kunnissa jakoperusteet eivät koskeneet jäähalleja, ulkokenttiä tai palloiluhallia.

Pääosassa niistä kunnista, joissa oli virallisesti hyväksytty käyttövuorojen jakoperusteet, ne oli hyväksynyt liikunta-asioista vastaava lautakunta (77 %). Käyttövuorojen jakamisesta päättävä taho oli vahvistettu yleisimmin kunnan hallinto- tai johtosäännössä sekä osassa kunnista liikunta-asioista vastaavan lautakunnan päätöksellä. Kuviossa 7.6.2.2. on kuvattu missä asiakirjassa käyttövuorojen jakamisesta päättävä taho on vahvistettu.

Kuvio 7.6.2.2. Missä asiakirjassa vahvistetaan, kuka käyttövuorojen jakamisesta päättää?

Lähes kaikki kunnat ilmoittivat, että vuorojen hakijat pääsevät vaikuttamaan vakiokäyttövuorojen jakamiseen (89 %). Noin puolessa kunnista toimintatapana oli liikuntatoimen ja hakijan välinen neuvottelu ja kolmasosassa kunnista järjestettiin yhteinen kokous vuorojen hakijoiden kanssa. Pohjois-Karjalassa tilanne oli paras, sillä kaikki kunnat ilmoittivat mahdollisuudesta vaikuttaa vuorojen jakamiseen. Etelä- ja Pohjois-Savossa kummassakin kaksi kunta vastasi, että hakijoiden ei ole mahdollista päästä vaikuttamaan vakiokäyttövuorojen jakamiseen. Valtakunnallisesti 90 % kunnista mahdollistaa hakijoiden vaikuttamisen vuorojen jakamiseen, joten Itä-Suomen kuntien tilanne vastasi valtakunnallista keskiarvoa.

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen hakemisesta tiedotettiin useimmin kunnan internet-sivuilla (43 kuntaa) ja sosiaalisessa mediassa (40 kuntaa). Myös lehdessä tiedottaminen oli käytössä 28 kunnassa ja sähköposti 20 kunnassa. Lähes kaikki kunnat tiedottivat liikuntapaikkojen käyttövuorojen hakemisesta useilla tavoilla, 80 prosenttia kunnista vähintään kolmea eri tiedotuskanavaa käyttäen. Vuoteen 2015 verrattuna käyttövuorojen hakemisesta tiedottaminen oli selvästi monipuolistunut. Vuonna 2015 tiedotus tehtiin tavallisimmin kuntien internet-sivuilla ja lehdissä. Sosiaalista mediaa tiedottamisessa käytti vuoden 2015 arvioinnissa vain alle puolet kunnista.

Useiden eri tiedotuskanavien käyttäminen voi edistää eri kohderyhmien saavuttamista ja eri käyttäjäryhmien mahdollisuuksia vuorojen hakemiseen. Myös viestinnän kohdentaminen tietyille kohderyhmille voi olla tarkoituksenmukaista, jos kunnassa halutaan saada uusia käyttäjäryhmiä mukaan.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeinen liikuntapoliittinen tavoite oli kunnissa edelleen lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Yleisimmin käyttövuorojen jakoperusteiden liikuntapoliittisten tavoitteiden tausta-asiakirjana oli kuntastrategia, uutena strategisena asiakirjana aiempiin vuosiin verrattuna mainittiin myös hyvinvointikertomus. 27 prosentissa kunnista tavoitteiden taustalla ei ollut mitään strategista asiakirjaa.

Arvioinnissa pyrittiin selvittämään vaikuttavatko kunnat liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisella aktiivisesti ja tietoisesti kuntalaisten liikunnan harrastamiseen. Kunnan liikuntapoliittisia tavoitteita ja painopisteitä voi olla kirjattuna kuntastrategiaan, hyvinvointistrategiaan, liikuntastrategiaan sekä kunnan toiminnan ja talouden suunnittelun asiakirjoihin ja niiden toteutumisesta raportoidaan usein hyvinvointikertomuksessa osana kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen kuvausta.

Käyttövuorojen jakamisen keskeisimpiä liikuntapoliittisia tavoitteita kysyttiin kunnilta avoimella kysymyksellä. Kaikki kunnat yhtä lukuun ottamatta kuvasivat keskeisiä tavoitteitaan. Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen mainittiin 29 kunnan vastauksessa keskeisenä liikuntapoliittisena tavoitteena. Toiseksi eniten mainintoja saivat käyttäjien tasa-arvoon ja tasapuolisuuteen liittyvät tavoitteet, joita mainitsi 19 kuntaa. Myös laajojen käyttäjäryhmien huomioiminen nousi useissa vastauksissa esiin.

Puolet kunnista oli maininnut useamman kuin yhden liikuntapoliittisen tavoitteen vastauksessaan. Muita mainittuja tavoitteita olivat mm. senioriliikunnan ja aikuisten terveysliikunnan tukeminen sekä huippu-urheilun edellytysten turvaaminen ja sarjatason edustusjoukkueille vuorojen tarjoaminen. Myös vuorojen maksuttomuuden säilyttäminen, seuravuorojen painottaminen ja laajan lajikirjon tukeminen oli mainittu tavoitteina vastauksissa.

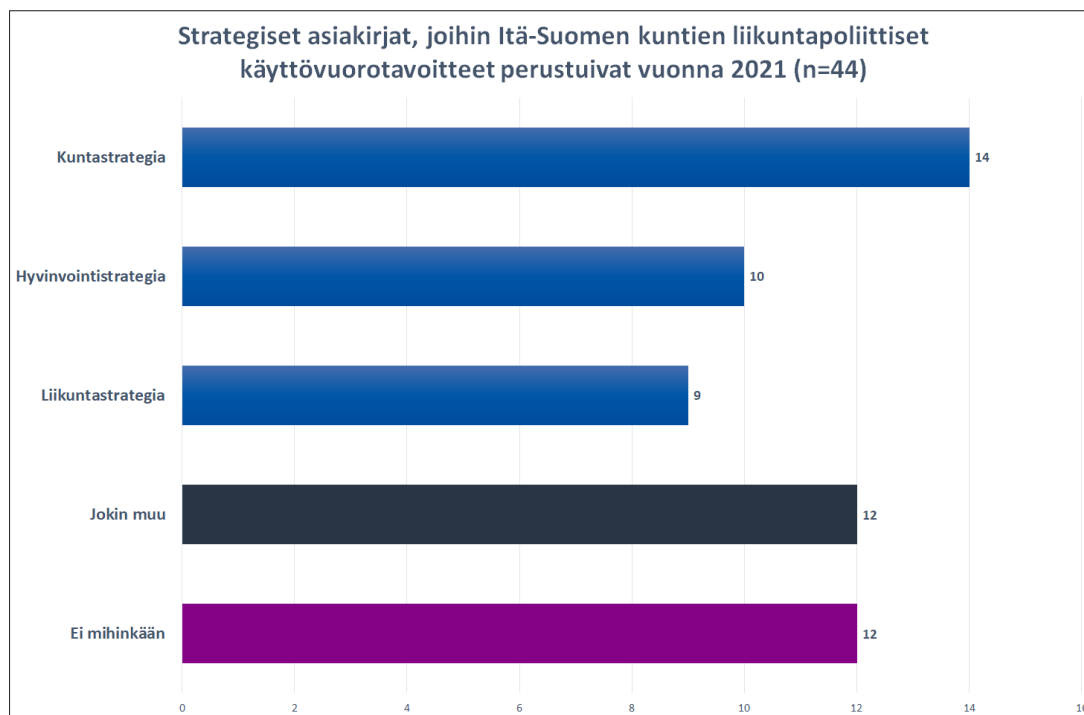
Myös käyttäjäryhmittäin tarkasteltuna lapset ja nuoret olivat keskeisenä painopisteenä käyttövuorojen jakamisessa. Itä-Suomen kunnista 82 prosenttia kertoi lasten ja nuorten olevan tärkein painopiste käyttäjäryhmissä ja lisäksi 16 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei niillä ole eri käyttäjäryhmiä koskevia painotuksia. Kaikissa alueen kau-

punkimaisissa kunnissa lapset ja nuoret olivat tärkein käyttäjäryhmä tarkasteltaessa käyttövuorojen jakamisen painopisteitä. Valtakunnallisesti tarkasteltuna lapset ja nuoret olivat painopisteryhmä 76 prosentissa kunnista ja 20 prosentilla kunnista ei ollut eri käyttäjäryhmiä koskevia painotuksia.

Kunnilta kysyttiin mihin strategiseen asiakirjaan niiden mainitsemat käyttövuorojen jakoperusteiden liikuntapoliittiset tavoitteet perustuivat. Yleisimmin ne perustuivat kuntastrategiaan (32 % kunnista). Hyvinvointistrategia oli tausta-asiakirjana 25 prosentissa kunnista ja liikuntastrategia 20 prosentissa kunnista. Useat kunnat mainitsivat useampia strategia-asiakirjoja tavoitteiden perustaksi. 61 prosentissa kunnista tavoitteet perustuivat kunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan. Kuviossa 7.7.2.1 kuvataan strategisia asiakirjoja, joihin kuntien liikuntapoliittiset käyttövuorotavoitteet perustuivat vuonna 2021.

Muut kuntien strategiset asiakirjat olivat tausta-asiakirjoina 25 prosentissa kunnista ja niiden määrä oli noussut verrattuna vuoteen 2015. Uutena strategisena asiakirjana muutamissa vastauksissa mainittiin hyvinvointikertomus, jota ei vuoden 2015 arvioinnissa vielä mainittu. Hyvinvointikertomus on lakisääteinen asiakirja ja kytkettävissä muuhun kunnan toiminnan suunnitteluun ja seurantaan.

Kuvio 7.7.2.1. Strategiset asiakirjat, joihin kuntien liikuntapoliittiset käyttövuorotavoitteet perustuivat vuonna 2021

Kuntien erilainen koko sekä erilaiset toimintojen organisointimallit näkyvät vaihteluna ja eroavuuksina kuntien toiminnan suunnittelussa ja niiden suunnitteluasiakirjoissa, mutta kaiken kaikkiaan liikunnan merkitys strategisessa suunnittelussa osana hyvinvoinnin edistämistä näyttää kasvavan. Vuoden 2015 arvioinnissa 32 prosentissa kunnista käyttövuorojen jakoperusteiden liikuntapoliittisten tavoitteiden taustalla ei ollut mitään kunnan strategia-asiakirjaa, kun vuoden 2021 osalta määrä oli pienentynyt 27

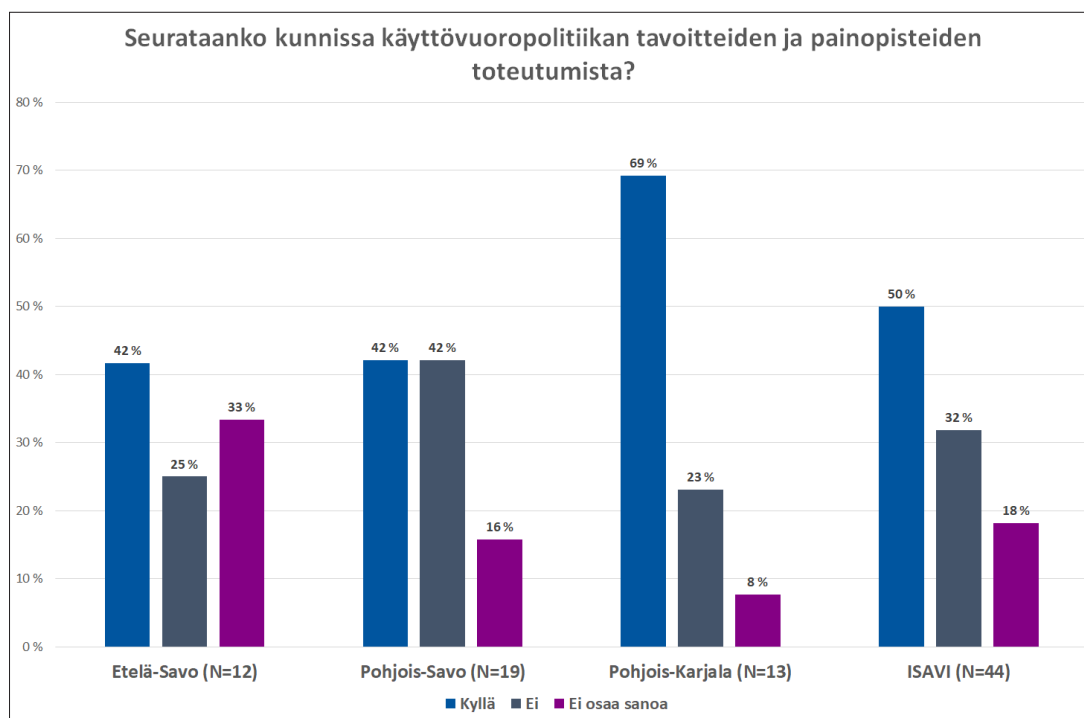
prosenttiin kunnista. Valtakunnallisesti tarkasteltuna tilanne on Itä-Suomessa muuta Suomea heikompi, koko maassa hieman vajaa viidesosa (19 %) kunnista ilmoitti, etteivät käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuneet mihinkään strategiseen asiakirjaan.

Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Puolet Itä-Suomen kunnista seurasi käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Suurimmaksi ongelmaksi liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa koettiin kysynnän kohdistuminen samoille arki-iltojen kellonajoille. Käyttövuorojen kysyntä suhteessa tarjontaan oli suurinta liikuntahalleissa ja liikuntasaleissa. Suurin uusi käyttövuorojen hakijaryhmä oli yksityiset henkilöt.

Strategia-asiakirjoista johdettujen liikunnan edistämisen tavoitteiden seuranta on tärkeää, jotta toiminnan kehittäminen voidaan perustaa tietoon kuntalaisten liikuntakäyttäytymisestä. Puolet kunnista seurasi käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista, kun vuonna 2015 vastaava luku oli 29 prosenttia. Seurannan keinot vaihtelivat kunnittain suuresti käyttäjämäärien ja käyttäjäryhmien seurannasta palautekeskusteluihin ja kunnan talouden ja toiminnan raportoinnin mittareihin. Valtakunnallisesti tarkasteltuna 46 prosenttia kunnista seurasi käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Kuviossa 7.8.2.1. kuvataan seurataanko kunnissa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista.

Kuvio 7.8.2.1. Seurataanko kunnissa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen käyttöä seurattiin kaikissa kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa, maaseutumaisista kunnista neljä ei seurannut lainkaan käyttövuorojen käyttöä. Liikuntavuorojen kävijämääriä seurasi 59 prosenttia kunnista ja 65 prosenttia kunnista seurasi sitä, ketkä myönnettyjä vuoroja käyttävät. Käyttä-

jäpalautetta kerättiin 34 prosentissa kunnista. Kunnista 64 prosenttia seurasi käyttövuorojen käyttöä useammalla kuin yhdellä tavalla.

Suurin ongelma liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa oli suuri kysyntä arki-iltojen käyttövuoroista eli kysynnän kohdistuminen samoille kellonajoille. Yli 40 prosenttia kunnista ilmoitti tämän keskeiseksi ongelmaksi. 17 prosenttia kunnista kertoi, että vuoroja on kysyntää vähemmän. Toisaalta 26 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei vuorojen jaossa ole ongelmia tai että tiloja on riittävästi. Nämä kunnat olivat taajaan asuttuja tai maaseutumaisia alle 20 000 asukkaan kuntia, joissa myös liikuntapaikkatarjonta on kaupunkimaisia kuntia kapeampi. Yli 20 000 asukkaan kunnissa pääongelmat olivat jo edellä mainitut: vuoroja on kysyntää vähemmän, suuri kysyntä arki-iltojen käyttövuoroista ja lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puute kunnassa.

Vuoteen 2015 verrattuna tilanne oli muuttunut jonkin verran. Suurimmaksi ongelmaksi koettiin tuolloin lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puute ja arki-iltojen käyttövuorojen suuri kysyntä oli vasta toisella sijalla. Vuonna 2015 vain 11 prosenttia kunnista arvioi, että tiloja on riittävästi eikä vuorojen jakamiseen liittyviä ongelmia ole.

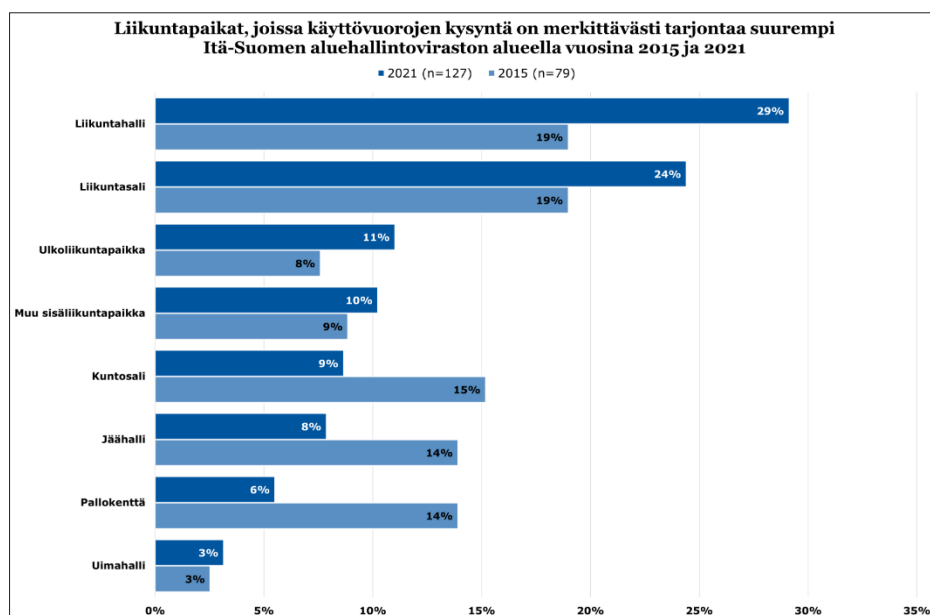
Kunnilta kysyttiin, onko liikuntapaikkojen käyttövuorojen hakijoissa vuosittain uusia hakijoita. Suurimpana uutena hakijaryhmänä mainittiin yksityiset henkilöt ja erityisesti tässä ryhmässä nousivat esiin perhevuorot. Yksityiset henkilöt olivat uusina hakijoina 12 kunnassa, uudet seurat ja lajit neljässä kunnassa ja vapaat harrastusryhmät vastaavasti neljässä kunnassa. 17 kuntaa vastasi, ettei uusia hakijoita vuosittain ole.

Verrattuna vuoden 2015 tilanteeseen yksityishenkilöiden osuus käyttäjävuorojen uusista hakijoista oli lähes kaksinkertaistunut ja samalla uusien lajien ja seurojen osuus pienentynyt merkittävästi. Lisäksi niiden kuntien osuus, joissa uusia hakijoita ei vuosittain ollut, kasvoi verrattuna vuoteen 2015. Yksityiset henkilöt uusina vuorojen varaajina koskivat yhtä kuntaa lukuun ottamatta alle 10 000 asukkaan kuntia. Yksityisten henkilöiden mahdollisuuksiin hakea liikuntapaikkojen käyttövuoroja vaikuttavat kuntien erilaiset painopisteet käyttövuorojen jakoperusteissa.

Kuntia pyydettiin nimeämään liikuntapaikkoja, joissa käyttövuorojen kysyntä on kunnassa merkittävästi tarjontaa suurempi. Liikuntapaikat pyydettiin ilmoittamaan siinä järjestyksessä, missä kysyntä oli suurinta suhteessa tarjontaan. Kysyntä oli suurinta liikuntahalleissa ja liikuntasaleissa, jotka oli merkinnyt ensimmäiseksi 76 prosenttia vastaajista. Kymmenessä kunnassa koettiin, että liikuntapaikkojen käyttövuorojen kysyntä ei ylittänyt tarjontaa.

Myös laskettaessa yhteen kaikki kunkin liikuntapaikan maininnat vastauksissa, olivat liikuntahalli ja liikuntasali kärjessä. Kolmanneksi eniten mainintoja saivat ulkoliikuntapaikat ja muut sisäliikuntapaikat. Verrattaessa vuoden 2015 tilanteeseen, oli liikuntahalli- ja liikuntasalivuorojen kysyntä suhteessa tarjontaan kasvanut. Kuntosalien, jäähallien ja pallokenttien kohdalla taas tarjonta vastasi kysyntää paremmin kuin vuonna 2015. Kuviossa 7.8.2.2 on kuvattu liikuntapaikkojen käyttövuorojen kysyntää vuosina 2015 ja 2021.

Kuvio 7.8.2.2. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi vuosina 2015 ja 2021 (prosenttia kunnista)

Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Virallisesti hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet oli 89 prosentilla Itä-Suomen kunnista. Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli kuitenkin vain 13 kunnassa. Lapset ja nuoret olivat keskeinen käyttäjäryhmä, jonka liikkumisen edistämiseen käyttömaksupolitiikalla haluttiin vaikuttaa.

Kuntalaisten liikunnan edistäminen arjen elinympäristöissä edellyttää liikuntapalvelujärjestelmän tavoitteellista ja pitkäjänteistä suunnittelua yhdessä kunnan muiden toimialojen ja sidosryhmien kanssa. Liikunnan edistäminen on osa kunnan hyvinvoinnin edistämistyötä ja liikuntapalvelujärjestelmän kehittämisen keskeiset tavoitteet ja toimintamallit kytkeytyvät kunnan strategiseen suunnitteluun.

Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli 13 Itä-Suomen 44 kunnasta. Tilanne oli heikompi kuin vuonna 2015, jolloin virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli 17 kunnalla. Yhdeksän kuntaa, joilla oli kehittämisstrategia vielä vuonna 2015, ilmoitti ettei sellaista enää ollut ja vastaavasti viidessä kunnassa oli laadittu liikuntatoimen kehittämisstrategia vuoden 2015 jälkeen. Maakunnittain tarkasteltuna virallisesti hyväksyttyjä liikuntatoimen kehittämisstrategioita oli eniten Pohjois-Karjalassa (46 % kunnista) ja Etelä-Savossa (42 % kunnista). Pohjois-Savossa ainoastaan 11 prosentissa kunnista oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia. Käyttövuoropolitiikan tarkastelun yhteydessä kuitenkin todettiin, että liikunnan edistämisen strategisia tavoitteita oli kirjattu myös kuntastrategioihin sekä hyvinvointistrategioihin ja hyvinvointikertomuksiin. Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä myös kuntien strateginen suunnittelu uudistuu ja kehit-

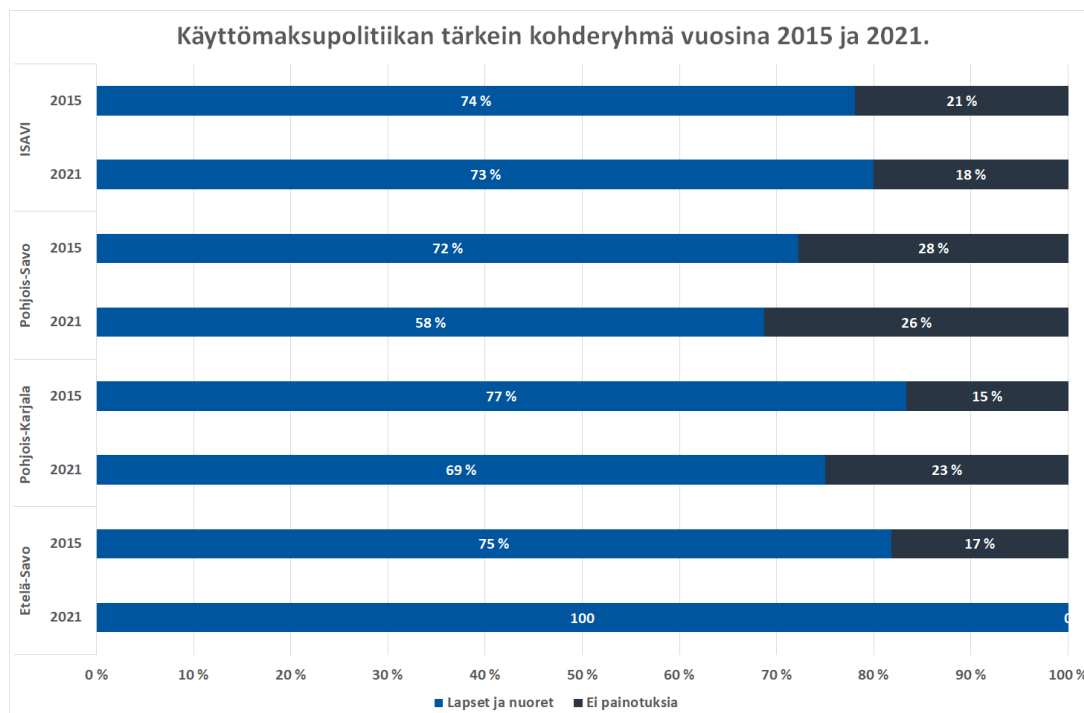
tyy.

Liikuntapaikkojen käyttömaksujen määräytymisperusteet oli sisällytetty liikuntatoimen kehittämisstrategiaan hieman alle puolessa niistä kunnista, joissa kyseinen strategia oli olemassa. Kaikkiaan virallisesti hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet oli kuitenkin 89 prosentilla Itä-Suomen kunnista. Virallisesti hyväksytyillä käyttömaksujen määräytymisperusteilla tarkoitettiin arvioinnissa esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymiä perusteita. Liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan johdonmukaisuus ja läpinäkyvyys on tärkeää kuntalaisten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi.

Arvioinnissa pyydettiin vastaajia valitsemaan tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuivat. Lapset ja nuoret olivat edelleen vuoden 2015 tapaan keskeinen käyttäjäryhmä, jonka liikkumisen edellytyksiin käyttömaksupolitiikalla kunnissa haluttiin vaikuttaa. 73 prosenttia kunnista ilmoitti lasten ja nuorten olevan tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat ja 18 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia ole. Tämän lisäksi seitsemän prosenttia kunnista ilmoitti painottavansa käyttömaksupolitiikassa soveltavan liikunnan ryhmiä ja kaksi prosenttia kilpa- ja huippu-urheilijoita.

Maakunnittain tarkasteltuna Etelä-Savossa kaikki kunnat ilmoittivat myönteisten painotusten kohdistuvan lapsiin ja nuoriin. Kokonaisuutena tilanne oli samankaltainen valtakunnallisen tilanteen kanssa. Kuviossa 7.9.2.1 kuvataan käyttömaksupolitiikan myönteisten painotusten kohderyhmiä maakunnittain.

Kuvio 7.9.2.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat (% kunnista)

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Liikuntapaikat olivat maksuttomia lapsille ja nuorille 66 prosentissa ja soveltavan liikunnan ryhmille 55 prosentissa Itä-Suomen kunnista. Useimmin maksuttomia liikuntapaikkoja olivat pallokentät ja yleisurheilukentät. Lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun oli käyttömaksupolitiikassaan ottanut huomioon 61 prosenttia kunnista, tarjoten maksuttomien vuorojen lisäksi hinnaltaan alennettuja vuoroja sekä tukea käyttövuorojen ostoon.

Valituilla käyttömaksupolitiikan painotuksilla voidaan edistää strategisten hyvinvointitavoitteiden toteutumista kunnassa. Liikuntapaikat olivat 29 Itä-Suomen kunnassa kokonaan maksuttomat lapsille ja nuorille, kahdessa osa liikuntapaikoista oli lapsille ja nuorille ilmaisia ja osa alennetuilla maksuilla. Alennetut maksut lapsille ja nuorille oli 12 kunnassa ja alentamattomat hinnat yhdessä kunnassa. Valtakunnallisesti 67 prosenttia kunnista tarjosi maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille, kun Itä-Suomessa vastaava osuus oli 66 prosenttia kunnista.

Maakunnittain tarkasteltuna eniten kuntia, joissa oli maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille oli Pohjois-Karjalassa, 77 prosenttia kunnista. Pohjois-Savossa vastaava osuus oli 63 ja Etelä-Savossa 58 prosenttia. Verrattuna vuoteen 2015 maksuttomia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille tarjoavien kuntien määrä säilyi samana, mutta kuntien välillä tapahtui muutoksia. Kuudessa kunnassa tilanne oli muuttunut maksuttomasta osittain alennettuihin ja osittain maksuttomiin vuoroihin ja vastaavasti kuudessa kunnassa vuorot oli muutettu maksuttomiksi.

Aikuisille maksuttomia liikuntapaikkoja tarjosi seitsemän kuntaa, soveltavan liikunnan ryhmille 24 kuntaa ja kilpa- ja huippu-urheilijoille 12 kuntaa. Aikuiset maksoivat alentamattoman hinnan liikuntapaikkojen käyttämisestä 4 kunnassa ja kilpaurheilijat yhdessä kunnassa.

Liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla voidaan osittain vaikuttaa harrastamisen kuluihin ja näin myös edistää yhdenvertaisuutta harrastusmahdollisuuksissa. Lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun oli käyttömaksupolitiikassaan ottanut huomioon 61 prosenttia kunnista, kun vastaava luku vuonna 2015 oli 53 prosenttia.

Eniten näitä kuntia oli Pohjois-Karjalassa, 85 % kunnista. Pohjois-Savossa 58 prosenttia ja Etelä-Savossa 42 prosenttia kunnista oli ottanut käyttömaksupolitiikassaan huomioon lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun. Kuntien käyttämistä keinoista yleisin oli ilmaiset käyttövuorot. Lisäksi vastauksissa mainittiin alennetut hinnat, hintojen korotusten tekemättä jättäminen ja tuki käyttövuorojen ostoon.

Arvioinnissa kysyttiin, mitkä liikuntapaikkatyypit olivat lapsille ja nuorille ilmaisia, hinnaltaan alennettuja tai alentamattomia. Liikuntapaikkojen määrä ja tyypit vaihtelevat erilaisissa kunnissa. Liikuntasali tai liikuntahalli oli kaikissa kunnissa, myös pallokenttä ja yleisurheilukenttä oli lähes kaikissa kunnissa, kun taas jalkapallo-, uima- ja jäähalleja oli vain osassa kunnista. Lipas tietokannan mukaan Itä-Suomessa 22 kunnassa on jäähalli, 16 kunnassa uimahalli ja 5 kunnassa jalkapallohalli.

Pallokentät ja yleisurheilukentät olivat useimmin maksuttomia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille. Ne olivat maksuttomia 36 kunnassa ja lisäksi 5 kunnassa oli molemmilla liikuntapaikoilla alennetut hinnat lapsille ja nuorille. Koulujen liikuntasalit olivat maksuttomat 30 kunnassa ja alennetut hinnat olivat käytössä 13 kunnassa. Liikuntahallien osalta vastaavat luvut olivat 27 ja 16 kuntaa. Taulukossa 7.10.2.1 on kuvattu niiden kuntien osuutta, joissa on maksuttomat, hinnaltaan alennetut tai alentamattomat eri liikuntapaikkatyyppien käyttövuorot.

Niistä kunnista, joissa oli jäähalli, kolmasosa tarjosi lapsille ja nuorille maksuttomia vuoroja. Jalkapallohallivuorot olivat maksuttomia vajaassa puolessa kunnista. Uimahalleissa lapsille ja nuorille oli pääsääntöisesti alennetut hinnat.

Taulukko 7.10.2.1. Eri liikuntapaikkatyyppien käyttövuorojen hinnoittelu lapsille ja nuorille (% kunnista)

	Koulujen liikuntasalit	Muut liikuntasalit ja -hallit	Kuntosalit	Pallokentät	Jäähallit	Jalkapallohallit	Uimahallit	Yleisurheilukentät
Ilmainen	68 %	61 %	27 %	82 %	18 %	14 %	2 %	82 %
Alennettu	30 %	36 %	48 %	11 %	30 %	11 %	41 %	11 %
Maksullinen	2 %	2 %	11 %	2 %	7 %	5 %	2 %	2 %

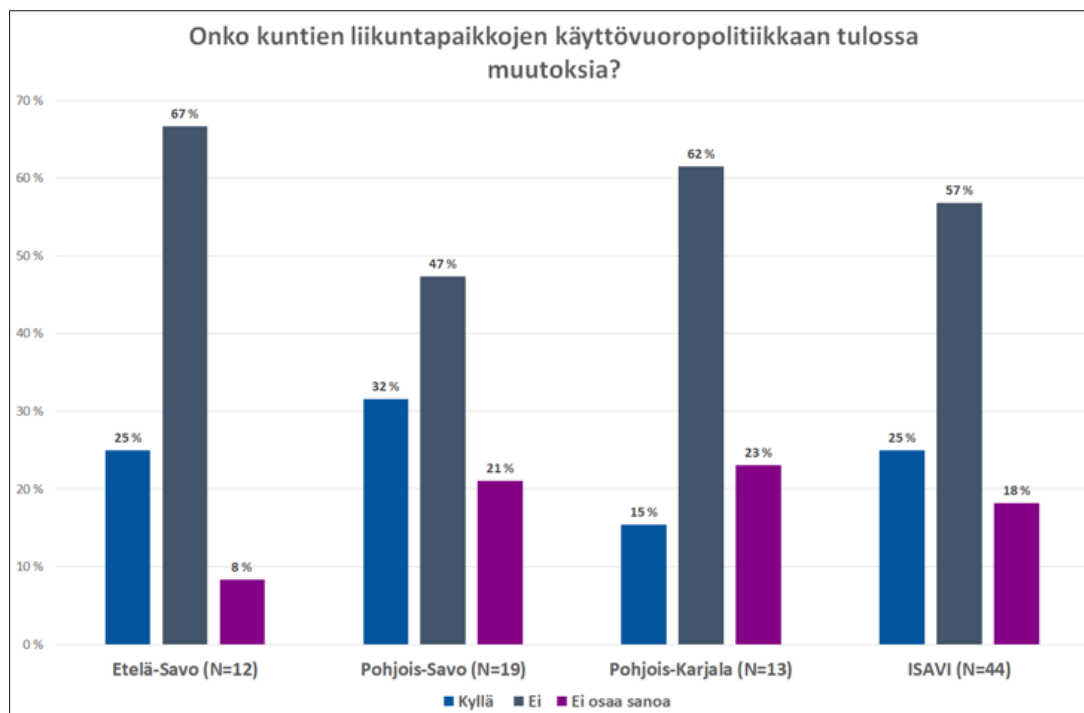
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Neljäsosa kunnista ilmoitti, että kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia. Muutostarpeen taustalla oleva keskeinen toimintaympäristön tekijä oli väestön ikärakenteen muutos, jonka ilmoitti 30 prosenttia kunnista. Liikuntapaikkojen käyttömaksuja oli korottamassa 23 prosenttia kunnista.

Neljäsosa kunnista ilmoitti, että kunnan käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia. Vuoteen 2015 verrattuna muutostarve oli lisääntynyt paljon, tuolloin muutoksia ilmoitti olevan tulossa vain 14 prosenttia kunnista. Merkittävä osa vastaajista (18 %) myös kertoi, ettei osaa sanoa onko muutoksia tulossa. Tämä voi osaltaan kertoa toimintaympäristön nopeista muutoksista, joiden vaikutuksia ei pystytä välttämättä ennakoimaan. Maakunnittain tarkasteltuna muutoksia oli tulossa eniten Pohjois-Savon kunnissa. Kuviossa 7.11.2.1. on kuvattu käyttövuoropolitiikan muutostarvetta maakunnittain.

Kuudessa kunnassa tulossa olevat muutokset koskivat käyttövuorojen hintojen tarkistamista ja viidessä kunnassa uusien käyttövuorojen jakoperusteiden laatimista. Avoimissa vastauksissa nousivat esiin mm. ikärakenteen muutokset, uusien liikuntatilojen aiheuttamat muutokset hinnoitteluun, taloudelliset paineet, käyttövuorojen jaon perusteiden tarkastelu sekä strategian uusimiseen liittyvät asiat.

Kuvio 7.11.2.1 Onko kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoropoliikkaan tulossa muutoksia?

Kuudessa kunnassa tulossa olevat muutokset koskivat käyttövuorojen hintojen tarkistamista ja viidessä kunnassa uusien käyttövuorojen jakoperusteiden laatimista. Avoimissa vastauksissa nousivat esiin mm. ikärakenteen muutokset, uusien liikuntatilojen aiheuttamat muutokset hinnoitteluun, taloudelliset paineet, käyttövuorojen jaon perusteiden tarkastelu sekä strategian uusimiseen liittyvät asiat.

Liikuntapaikkojen käyttövuoropoliitikan tuleviin muutoksiin liittyen kysyttiin kolmea eniten muutostarvetta aiheuttavaa toimintaympäristön tekijää. Ensimmäiseksi vastauksissa nousi väestön ikärakenteen muutos, jonka ilmoitti 30 prosenttia kunnista. Toisena oli liikuntapaikkojen kysynnän vaihtelu (17 %) ja kolmantena väestön määrän muutos (15 %). Edellä mainittujen lisäksi uudet lajit sekä organisoitumattomat liikuntaryhmät olivat sellaisia toimintaympäristön muutostekijöitä, jotka nousivat esiin vastauksissa.

Käyttömaksupoliitikan myönteisten painopisteiden kohdentuminen lapsiin ja nuoriin näkyi tarkasteltaessa käyttömaksuissa odotettavissa olevia muutoksia tulevalle vuodelle. Lasten ja nuorten käyttömaksuja oli korottamassa viisi kuntaa, 39 kunnassa käyttömaksut pysyvät ennallaan. Aikuisten osalta käyttömaksuja oli korottamassa huomattavasti suurempi osuus, yhteensä kymmenen kuntaa. Soveltavan liikunnan kohdalla yksi kunta oli alentamassa käyttömaksuja, kolme korottamassa ja 40 kunnassa käyttömaksut pysyvät ennallaan. Kokonaisuutena tarkastellen ainoastaan kaksi kuntaa oli korottamassa kaikkien tarkasteltujen käyttäjäryhmien käyttömaksuja.

Maakunnittain tarkasteluna eniten korotuksia käyttömaksuihin oli tulossa Etelä-Savossa, jossa 33 prosenttia kunnista oli korottamassa käyttömaksuja. Pohjois-Karjalassa korotuksia oli tulossa 23 prosentissa kunnista ja Pohjois-Savossa 16 prosentissa kunnista.

Itä-Suomen kunnista 77 prosenttia ilmoitti, ettei ole nostamassa käyttömaksuja missään tarkastelluista käyttäjäryhmistä. Verrattuna valtakunnalliseen tilanteeseen Itä-Suomen kunnissa oli tulossa hieman vähemmän korotuksia lasten ja nuorten käyttömaksuihin kuin maassa keskimäärin.

Niissä kunnissa, joissa oli käyttömaksujen muutostarvetta, suurimpana syynä oli liikuntatoimen tuottotavoitteiden nostaminen kuten vuoden 2015 arvioinnissakin. Taloudelliset syyt olivat kaiken kaikkiaan käyttömaksujen korotusten taustalla 81 prosentissa kunnista, joissa käyttömaksuihin oli tulossa korotuksia.

Arvioinnissa selvitettiin kunnissa eniten käytettyjen liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Tarkasteltaviksi valitut liikuntapaikat olivat uimahalli, kuntosali, liikuntasali ja jäähalli, joiden osalta selvitettiin aikuisten, lasten ja nuorten sekä eläkeläisten käyttömaksuja. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² oli iso sali ja alle 200 m² oli pieni sali. Uimahallin ja kuntosalin hintana oli kertamaksu, mutta liikuntasaleissa ja jäähalleissa kysyttiin yhdistyksen maksamaa tuntihintaa.

Taulukossa 7.11.2.1. esitetään tarkasteltujen liikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot. Vaihtelu liikuntapaikkojen hinnoissa on varsin suurta kuntien välillä. Tähän vaikuttavat muun muassa erot liikuntapaikkojen varustelussa ja palvelujen laajuudessa ja myös kuntien poliittiset päätökset käyttömaksujen linjauksista osana kuntien hyvinvointipolitiikkaa.

Taulukko 7.11.2.1. Liikuntapaikkojen keskiarvohinnat eri käyttäjäryhmillä 2021

Liikuntapaikka	Lapset € (keskiarvo)	Aikuiset € (keskiarvo)	Eläkeläiset € (keskiarvo)
Uimahalli, kertamaksu	2,4	5,2	3,1
Kuntosali, kertamaksu	2,1	4,1	2,3
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	7,0	12,6	8,6
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	3,0	6,6	4,0
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	32,4	48,1	43,3

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja, LiTM Pirjo Rimpiläinen,
puhelin +358 295 016 515, pirjo.rimpilainen@avi.fi

Suunnittelija, YTM Jenna Koistinen,
puhelin +358 295 016 881, jenna.koistinen@avi.fi

Tietolähteet

Arviointiaineistot ja menetelmät: Arviointi perustui kuntien liikuntatoimesta vastaavien viranhaltijoiden antamiin arvioihin. Arviointiaineisto kerättiin Itä-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien liikuntatoimesta vastaavilta viranhaltijoilta verkkokyselynä. Verkkokyselyyn vastasi 44 kuntaa eli vastausprosentti oli 100 prosenttia.

Sotkanet: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkajulkaisu].
ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2022].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaenn/2021/index.html>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL: TEAviisari <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/index>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL: HYTE-kerroin <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/hyte-kerroin-kannustin-kunnille>, viitattu 6.5.2022

Tilastokeskuksen väestötilasto

Kuvat ja taulukot

Kuvio 7.4.2.1 Väestön määrä vuosina 2012 ja 2019 ikäluokittain

Kuvio 7.6.2.1. Virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet (prosentteina) maakunnittain vuosina 2010, 2015 ja 2021

Kuvio 7.6.2.2. Missä asiakirjassa vahvistetaan, kuka käyttövuorojen jakamisesta päättää?

Kuvio 7.7.2.1. Strategiset asiakirjat, joihin kuntien liikuntapoliittiset käyttövuorotavoitteet perustuivat vuonna 2021

Kuvio 7.8.2.1. Seurataanko kunnissa käyttövuoropoliitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Kuvio 7.8.2.2. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi vuosina 2015 ja 2021 (prosenttia kunnista)

Kuvio 7.9.2.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon liikuntapaikkojen käyttömaksupoliitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat (% kunnista)

Kuvio 7.11.2.1 Onko kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoropoliittikkaan tulossa muutoksia?

Taulukko 7.10.2.1. Eri liikuntapaikkatyyppien käyttövuorojen hinnoittelu lapsille ja nuorille (% kunnista)

Taulukko 7.11.2.1. Liikuntapaikkojen keskiarvohinnat eri käyttäjäryhmillä 2021

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Lapin
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Lapin aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	68
Arviointiasetelma.....	69
Johdanto	69
Toimintaympäristö	70
Tiivistelmä.....	71
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	72
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	75
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	76
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?	78
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	79
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	80
Arviointiryhmä	82
Tietolähteet	82
Kuvat ja taulukot.....	83

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut alle puolet Lapin kunnista. Tilanne on huonontunut edelliseen arviointiin verrattuna. Vuoden 2015 peruspalvelujen arvioinnin tulosten mukaan viralliset jakoperusteet oli laatinut ja ottanut käyttöön 52 prosenttia Lapin kunnista. Valtakunnallisesti liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet olivat käytössä 68 prosentissa vastanneista kunnista.
2. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat kunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan 62 prosentissa kunnista. Tavoitteiden ja painopisteiden kuvaaminen ja huomioiminen on hieman yleistynyt päätöksenteossa.
3. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisesta seurasi Lapin kunnista ainoastaan 19 prosenttia. Seuranta ei ole vuoden 2015 peruspalvelujen arvioinnin toimenpidesuosituksen mukaisesti lisääntynyt vaan päinvastoin vähentynyt. Valtakunnallisesti käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi vajaa puolet kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista. Lapissa suurin käyttövuorokysyntä kohdistui sisäliikuntasaleihin ja -halleihin.
4. Lapissa liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikassa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä. Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia 62 prosentissa kunnista ja maksuttomuus on hieman yleistynyt vuodesta 2015. Pallo- ja yleisurheilukentät olivat yleisimpiä täysin ilmaisia tai alennettuja liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.
5. Lapissa lähes neljäsosa kunnista ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Arviodut muutokset kohdistuvat käyttövuorojen jakoperusteisiin sekä hintojen tarkistuksiin. Käyttömaksujen arvioitiin kuitenkin pysyvän pääsääntöisesti ennallaan eri käyttäjäryhmien osalta.

Toimenpide-ehdotukset

1. Liikunnan edistämisen kunnassa tulee perustua virallisesti hyväksyttyyn strategiaan suunnitelmaan, jonka tavoitteisiin liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikka perustuvat. Kuntien, joilla esimerkiksi käyttövuoro- ja maksupolitiikka ei perustu mihinkään virallisesti hyväksyttyyn strategiaan suunnitelmaan, tulee aloittaa suunnittelu- ja toteutustyö tarvittavien liikuntatoimen toiminta- ja edistämistrategioiden toteuttamiseksi ja käyttöönottamiseksi. Kunnallisen liikuntatoimen strategiatyön tarvetta korostaa myös meneillään oleva sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, jossa kuntien tehtävät painottuvat entistä enemmän sivistystoimen hallinnonalaan. Liikuntatoimen tulee perustaa toimensa virallisesti hyväksyttyihin strategioihin, selvityksiin ja toimenpiteisiin.
2. Kuntien on seurattava ja huomioitava liikunnan harrastuskustannusten kehitys eri käyttäjäryhmien käyttömaksupolitiikasta päätettäessä. Erityisesti on otettava

huomioon lasten ja nuorten ohella myös muiden käyttäjäryhmien sosioekonomiset näkökulmat.

3. Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seuranta-tietoihin ja vaikutusten ennakoarviointiin.

Arviointiasetelma

Arviointiasetelma vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Johdantoteksti vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 14

Lähitulevaisuuden näkymät

Lapin kunnallisten liikuntapalvelujen ja liikuntapaikkojen saavutettavuuden lähitulevaisuuden haasteena korostuu edelleen kunnallistalous ja sen kyky tuottaa ja ylläpitää kuntalaisten liikuntapalveluja. Sosiaali- ja terveystoimen muutos vuoden 2023 alussa tulee muuttamaan kuntien palvelurakennetta ja kunnallisverotuksen kertymää merkittävästi. Muutoksen myötä kunnan sivistystoimen rooli tulee olemaan keskeinen kunnan organisaatio- ja palvelurakenteessa. Myönteisen toimintarooli kehityksen ohella huolena on kuitenkin muuttuva kuntien verotusrakenne. Kuntien verokertymä pienenee merkittävästi, kun noin puolet ansioverokertymästä siirtyy hyvinvointialueelle siirtyvien tehtävien mukana pois kuntien päätösvallasta. Uhkana on muutoksesta aiheutuva kunnallistalouden niukentuminen, joka voi johtaa myös liikuntatoimien pienentyviin resursseihin ja siten myös kykyyn subventoida kuntalaisten liikuntaa eri ryhmien ja liikuntapaikkojen mukaisilla maksupolitiikkapäätöksillä heikkenee.

Oletuksena on kuitenkin, että kunnallinen liikuntatoimi säilyttää asemansa kunnallisena peruspalveluna ja tuleva muutos on mahdollisuus kunnalliselle liikuntatoimelle. Liikuntapaikkojen käytön tukeminen ilmaisilla tai osittain subventoiduilla käyttömaksu- ja jakopolitiikalla on tärkeä osa kunnallisen liikuntatoimen toimintaa myös tulevaisuudessa. Lapissa kuitenkin erityisesti sisäliikuntatilojen kohtuullisen saavutettavuuden takaaminen kaikille kuntalaisille, niin liikuntapaikan olemassaolon tai sen fyysisen saavutettavuuden kuin liikuntapaikan käyttömaksujenkin osalta voi joiltain osin tuottaa ongelmia joillekin kunnille. Lapissa koulujen yhteydessä olevat liikuntasalit ovat etenkin pienempien kuntien keskeinen sisäliikuntapaikka ja sen merkitys on suuri kuntalaisten liikunnan harrastamiselle myös tulevina vuosina. Osittain julkisia liikuntapaikkahankkeita korvaavat yksityiset liikuntapaikkahankkeet eivät edelleenkään ole Lapissa realismia lukuun ottamatta matkailukeskuksia sekä maakunnan suurimpia kaupunkeja. Kunnallinen liikuntapaikkarakentaminen on edelleen keskeinen keino tuottaa kuntalaisten liikuntaa tukevia liikuntapaikkoja.

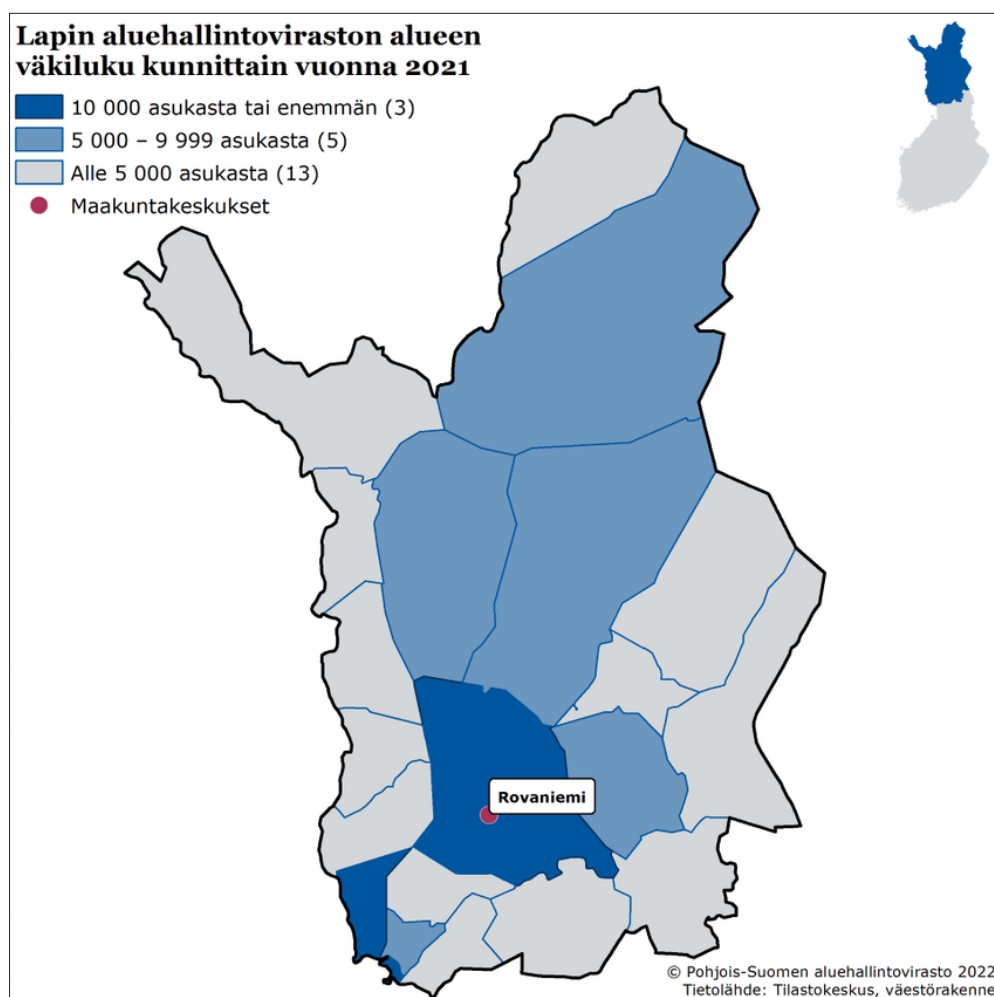
Kuntien eriytymiskehitys pienten ja suurten kuntien välillä, niin taloudessa kuin väestörakenteessakin jatkuu. Poikkeuksena eriytymiskehitykseen ovat keskuskaupunki

Rovaniemi sekä Lapin keskeiset matkailu- ja kaivosteollisuuskunnat. Lapin kuntien asukasmäärät vaihtelevat lähitulevaisuudessa noin 1 000 asukkaasta yli 63 000 asukkaaseen ja maakunnan erityispiirteenä on edelleen kuntien maantieteellinen suuruus suhteessa pieneen asukasmäärään. Haasteena tulee olemaan jatkossakin eri puolilla Lappia asuvien kuntalaisten tasapuolinen kohtelu etenkin liikuntapaikkojen fyysisessä saavutettavuudessa, mutta myös liikunnan harrastamisen kustannusten tasaamisessa käyttäjäryhmä- ja liikuntapaikkakohtaisilla käyttövuoro- ja käyttömaksupäätöksillä

Toimintaympäristö

Lappi on yksi maakunta, jossa on 21 kuntaa. Maakunnan maantieteellinen suuruus on lähes yksi kolmasosa koko Suomen pinta-alasta ja maakunnan väestömäärä on noin 3,2 prosenttia koko maan väestömäärästä. Kuntien asukasmäärät vaihtelevat 1 000 asukkaasta 63 000 asukkaaseen. Erityispiirteenä on kuntien maantieteellinen suuruus suhteessa pieneen asukasmäärään. (Kartta 7.4.3.1)

Kartta 7.4.3.1. Lapin aluehallintoviraston toimialueen väkiluku kunnittain vuonna 2021

Kuntalaisille tarjottavien liikuntapaikkojen ja -palvelujen haasteena on asukkaiden tasapuolinen kohtelu tarjottavien liikuntapalvelujen laajuudessa sekä saavutettavuudes-

sa. Maakunnan maantieteellinen suuruus sekä kuntien rakeenteelliset eroavaisuudet vaikuttavat suuresti liikuntapaikkojen ja -palvelujen saavutettavuuteen kuntalaisille. Ero on suurin kaupunkien ja pienten kuntien välillä.

Tiivistelmä

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyllä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan virallisesti hyväksymää käyttövuorojen jakoperustetta. Käyttövuorojen jakoperusteiden merkitys korostuu etenkin niissä kunnissa, joissa käyttövuorojen kysyntä on niiden tarjontaa suurempaa. Liikuntapaikkojen käyttövuoroja koettiin olevan riittävästi tarjolla ja jaettavana kysyntään nähden viidessä eli 24 prosentissa Lapin kunnista. Vuoden 2015 vastaavaan arviointiin verrattuna käyttövuorojen virallisten jakoperusteiden käytön kehitys kunnallisessa päätöksenteossa on ollut negatiivinen. Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 10 kuntaa eli 48 prosenttia Lapin kunnista, kun koko maassa ne oli laadittu 68 prosentissa kunnista. Lapissa käyttövuorot yleisimmin hyväksyttiin liikunnasta vastaavassa lautakunnassa. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen kattavan ja yhtenäisen jakopolitiikan voidaan olettaa lisäävän toiminnan läpinäkyvyyttä ja hyväksyttävyyttä sekä tehostavan liikuntapaikkojen käyttöä.

Toimivalta käyttövuorojen jaossa vahvistettiin kahdeksassa Lapin kunnassa hallinto- tai johtosäännössä. Neljässä kunnassa toimivallasta päätti lautakunta ja kahdessa kunnassa viranhaltija. Muissa kunnissa käyttövuorojen jaon toimivaltaa ei ollut vahvistettu missään tai sitä ei ollut ilmoitettu.

Käyttövuorojen jaon tärkein liikuntapoliittinen tavoite Lapin kunnissa oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Muita tavoitteita olivat muun muassa laajojen käyttäjäryhmien liikunnan, tasa-arvon ja tasapuolisuuden sekä liikuntaseurojen toiminnan edistäminen. Lapin kunnista 17 ilmoitti lapset ja nuoret tärkeimmäksi yksittäiseksi käyttäjäryhmäksi liikuntapaikkojen käyttövuoroja tarkasteltaessa. Kunnista neljä ilmoitti, ettei heillä ole eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia.

Käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet perustuivat Lapissa 13 kunnassa joko kunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan. Kuusi kuntaa ilmoitti, ettei tavoitteita ja painopisteitä ole huomioitu missään kunnan strategiassa. Aikaisempaan vuoden 2015 arviointiin verrattuna tavoitteiden ja painopisteiden kuvaaminen ja huomioiminen päätöksenteossa on hieman yleistynyt.

Lapissa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi ainoastaan neljä kuntaa. Vuoden 2015 arvioinnin yhtenä toimenpide-ehdotuksena oli, että kunnan tulee seurata käyttövuoropolitiikan tavoitteiden toteutumista ja seuranta tulee ottaa huomioon tehtäessä muutoksia. Seuranta ei ole ehdotuksen mukaisesti lisääntynyt vaan päinvastoin vähentynyt.

Lapissa samoin kuin koko maassa keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään sekä suuri kysyntä viikon iltajoista. Kunnista viisi ilmoitti, että tiloja on riittävästi eikä ongelmia siltä osin ole.

Liikuntapaikoista suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli liikuntasaleista ja -halleista. Lapissa on viime vuosina poistunut käytöstä useita koulujen yhteydessä olevia liikuntasaleja, minkä vuoksi niiden kysyntä on todennäköisesti lisääntynyt. Vastausten perusteella tarjontaa suurempi kysyntä suuntautui erilaisiin sisäliikuntapaikkoihin lähes 80 prosentissa vastauksista.

Lapissa liikuntatoimen kehittämisstrategia oli ainoastaan viidellä kunnalla eli 24 prosentilla kunnista. Valtakunnallisesti vastaava tulos oli 34 prosenttia. Mikäli liikuntapaikkojen käyttömaksujen määräytymisperusteet eivät sisältyneet liikuntatoimen kehittämisstrategiaan, niin Lapissa 16 kunnalla oli kunnanhallituksessa, -valtuustossa tai liikunta-asioista vastaavassa lautakunnassa erikseen hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet. Vuoden 2015 arviointiin verrattuna tilanne on hieman parantunut. Vuonna 2015 käyttömaksujen määräytymisperusteet huomioitiin kehittämisstrategian ulkopuolella hyväksytyissä käyttömaksujen määräytymisperusteissa 13 kunnassa.

Lapin kunnista seitsemän kuntaa ei huomionnut lainkaan eri käyttäjäryhmiä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikasta päätettäessä. Maakunnan kunnista 14 eli 67 prosenttia painotti lapsia ja nuoria tärkeimpänä käyttömaksupolitiikalla tuettavana käyttäjäryhmänä. Vuoden 2015 arviointiin verrattuna lasten ja nuorten käyttäjäryhmän myönteinen painotus käyttömaksupolitiikassa oli hieman noussut, vuonna 2015 ryhmän huomioi päätöksenteossaan kolme kuntaa vähemmän.

Kunnalliset liikuntapaikat olivat täysin ilmaisia lapsille ja nuorille 12 Lapin kunnassa. Osittain ilmaisia tai alennettua hintaa perittiin lapsilta ja nuorilta seitsemässä kunnassa ja täysin ilman tukea lapset ja nuoret liikkuivat Enontekiöllä, Muoniossa ja Ranualla. Seuraavaksi yleisimmin liikuntapaikat olivat ilmaisia soveltavan liikunnan ryhmille ja vähiten kunnat subventoivat aikuisten liikuntaa.

Lapissa kuten koko maassakin ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille olivat tavallisimmin koulujen yhteydessä olevat ulko- ja sisäliikuntatilat, kuten liikuntasalit tai -hallit sekä ulkoliikuntatilojen osalta pallo- ja yleisurheilukentät.

Lapin kunnista runsaat puolet huomioi lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun liikuntapaikkojen maksupolitiikassaan. Pääsääntöisesti huomiointi tarkoitti liikuntapaikkojen ilmaisia käyttövuoroja lasten ja nuorten liikuntaa järjestäville toimijoille.

Viisi Lapin kuntaa suunnittelee käyttövuoropolitiikan muutoksia, jotka liittyvät käyttövuorojen jakoperusteisiin ja hintoihin. Syynä tähän on väestörakenteen muutokset sekä uudet liikuntalajit ja muutokset liikunnan harrastamisen organisoitumisessa.

Käyttömaksut ovat maltillisia ja ne pysyvät pääsääntöisesti nykyisen suuruksina. Mahdolliset korotukset ovat marginaalisia ja ne kohdistuvat aikuisiin.

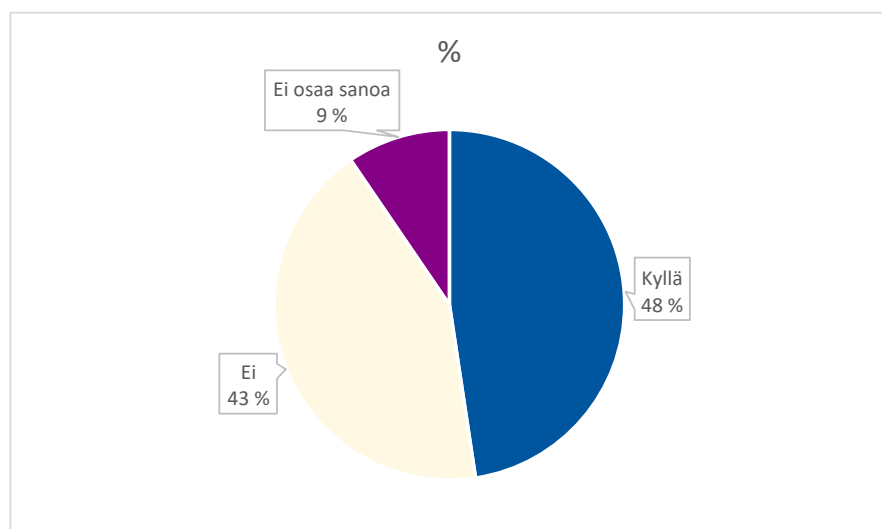
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 48 prosenttia Lapin kunnista, kun koko maassa ne oli laadittu 68 prosentissa kunnista. Lapissa käyttövuorot yleisimmin hyväksyttiin liikunnasta vastaavassa lautakunnassa.

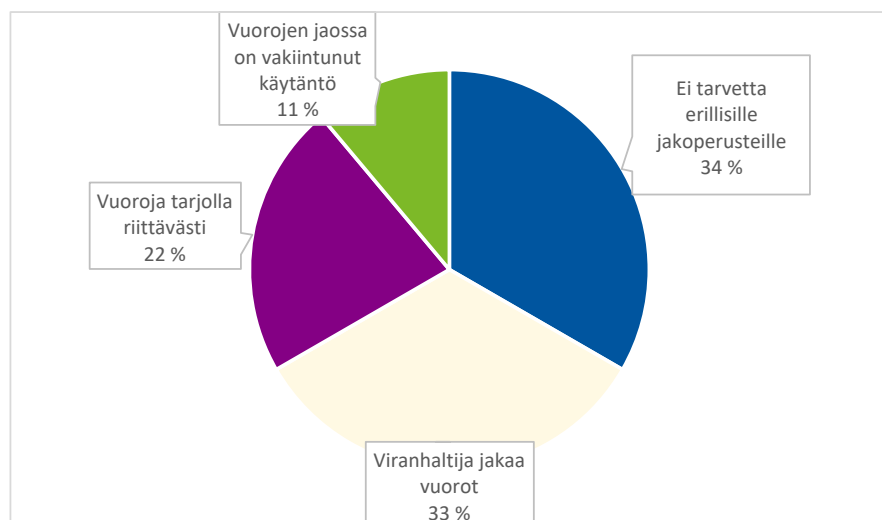
Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyllä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan virallisesti hyväksymää käyttövuorojen jakoperustetta. Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet edistävät käyttövuoropäätösten läpinäkyvyyttä, johdonmukaisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Käyttövuorojen jakoperusteiden merkitys korostuu etenkin niissä kunnissa, joissa käyttövuorojen kysyntä on niiden tarjontaa suurempaa.

Lapissa liikuntapaikkojen virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli käytössä 10 kunnassa eli 48 prosentissa kunnista. (Kuvio 7.6.3.1)

Kuvio 7.6.3.1. Onko kunnalla käytössä liikuntapaikkojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet

Kuvio 7.6.3.2. Syy virallisten jakoperusteiden puuttumiseen

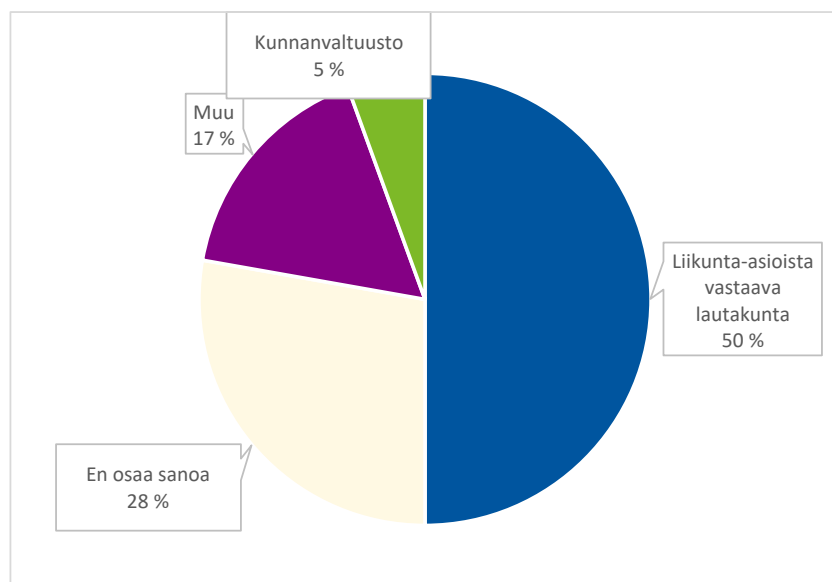

Seitsemässä kunnassa ei ollut kirjallisesti laadittuja jakoperusteita tai lautakunta-prosessin kautta jaettavia käyttövuoroja, vaan käyttövuorot jaettiin suoraan liikunta-asioista vastaavan viranhaltijan päätöksellä tai viralliselle jakoprosessille ei koettu olevan tarvetta tai vuorojen jaossa oli vakiintunut käytäntö. Liikuntapaikkojen käyttö-

vuoroja koettiin olevan myös riittävästi tarjolla ja jaettavana kysyntään nähden kahdessa kunnassa eli 22 prosentissa vastauksista. (Kuvio 7.6.3.2)

Edelliseen vastaavaan arviointiin verrattuna käyttövuorojen virallisten jakoperusteiden kehitys kunnallisessa päätöksenteossa on ollut negatiivinen. Vuoden 2015 arvioinnissa Lapin kunnat ilmoittivat hyväksytyjen jakoperusteiden olevan käytössä 11 kunnassa. Lisäksi saadussa tuloksessa Lapin osalta korostuu sen suuri ero valtakunnalliseen tulokseen; Lapissa hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet olivat käytössä alle puolessa maakunnan kunnista, kun valtakunnallisesti viralliset jakoperusteet olivat käytössä kahdessa kolmasosassa kuntia. Lapissa liikuntapaikkojen käyttövuorot hyväksyttiin pääsääntöisesti liikunnasta vastaavassa lautakunnassa. (Kuvio 7.6.3.3.)

Kuvio 7.6.3.3. Mikä taho on hyväksynyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen perusteet.

Lapissa virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 15 kunnassa eli 72 prosentissa kunnista. Valtakunnallisesti vastaava käytäntö oli hieman yleisempi, vastanneista kunnista 73 prosenttia ilmoitti käyttövuorojen jakoperusteiden koskevan kaikkia kunnan liikuntapaikkoja. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen kattavan ja yhtenäisen jakopolitiikan voidaan olettaa lisäävän toiminnan läpinäkyvyyttä ja hyväksyttävyyttä sekä tehostavan liikuntapaikkojen käyttöä. Koulujen liikuntatilat, ulkokentät, jäähallit ja uimahallit jäivät vastausten mukaan virallisesti hyväksytyjen jakoperusteiden ulkopuolelle.

Toimivalta käyttövuorojen jaossa vahvistettiin kahdeksassa Lapin kunnassa hallinto- tai johtosäännössä, neljässä kunnassa lautakunnassa ja kahdessa kunnassa toimivallasta päätti viranhaltija. Muissa kunnissa käyttövuorojen jaon toimivaltaa ei ollut vahvistettu missään tai sitä ei ollut ilmoitettu.

Lapissa vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jakopäätöksiin 86 prosentissa eli 18 kunnassa. Vuorojen hakijoiden vaikutusmahdollisuudet käyttövuoropäätöksiin parantivat hieman vuoden 2015 vastaavaan selvitykseen, jolloin vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jakopäätöksiin 16 kunnassa. Yleisimmin hakijat pääsivät vaikuttamaan

yhteisessä kokouksessa tai neuvottelussa liikuntatoimen kanssa. Lapissa samoin kuin koko maassa vuorojen hakijoiden keinot vaikuttavat olleen samansuuntaiset ja määrältään lähes samansuuruiset. Valtakunnallisessa arvioinnissa 90 prosenttia kunnista ilmoitti, että vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jakopäätöksiin eikä tilanteeseen ole tullut oleellista muutosta vuoden 2015 arviointiin verrattuna.

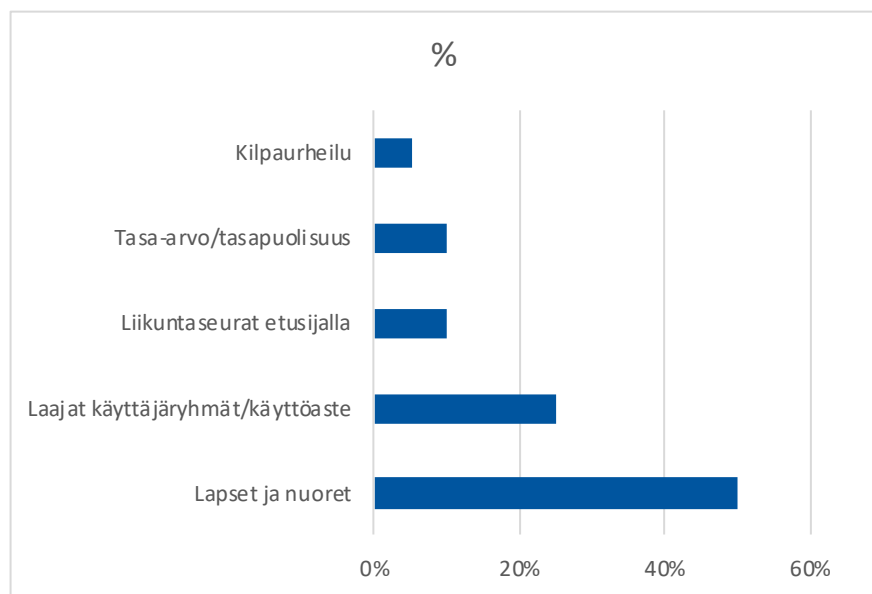
Kunnat tiedottivat käyttövuorojen hakemisesta usean eri tiedotusväylän kautta. Eniten käytetyt tiedotuskanavat olivat kunnan internet-sivut, sanomalehti, muu sosiaalinen media ja sähköposti. Vuoden 2015 arviointiin verrattuna käytetyimmät tiedotuskanavat olivat edelleen samat.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan.

Käyttövuorojen jaon tärkein liikuntapoliittinen tavoite Lapin kunnissa oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Muita tavoitteita olivat muun muassa laajojen käyttäjäryhmien liikunnan, tasa-arvon ja tasapuolisuuden sekä liikuntaseurojen toiminnan edistäminen (Kuvio 7.7.3.1). Vuoden 2015 arviointiin verrattuna suurin muutos kuntien käyttövuoropolitiikan tavoitteissa oli tasa-arvo ja tasapuolisuus tavoitteen painoituksen selvä väheneminen käyttövuoroista päätettäessä. Valtakunnallisessa arvioinnissa korostui myös lasten ja nuorten liikunnan edistäminen käyttövuorojen jakamisen liikuntapoliittisena tavoitteena.

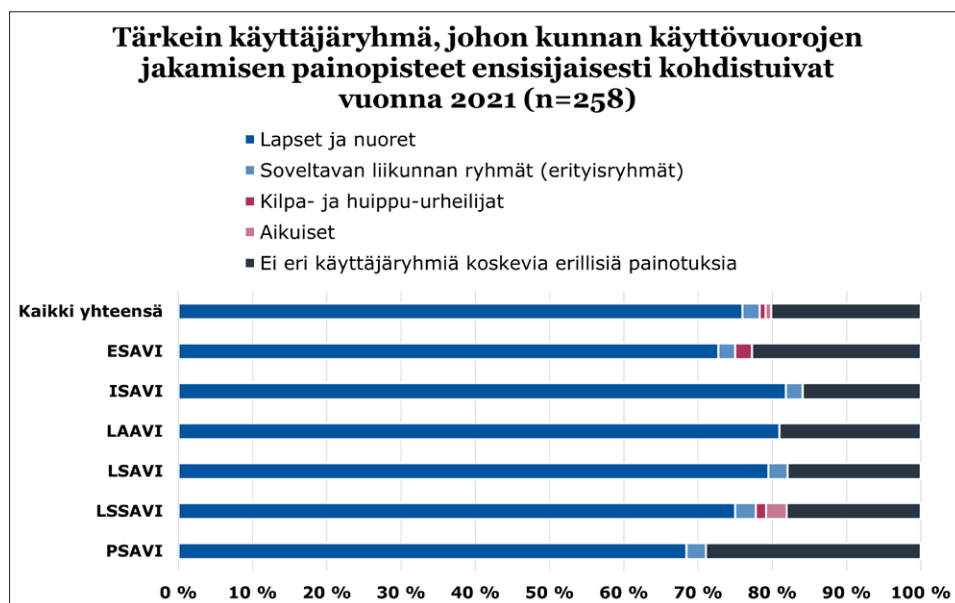
Kuvio 7.7.3.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät liikuntapoliittiset tavoitteet Lapissa.

Käyttövuorojen jakamisessa tärkein painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen sekä Lapin kunnissa että koko maassa. Lapin kunnista 17 ilmoitti lapset ja

nuoret tärkeimmäksi yksittäiseksi käyttäjäryhmäksi liikuntapaikkojen käyttövuoroja tarkasteltaessa. Kunnista neljä ilmoitti, ettei heillä ole eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia. Valtakunnallisesti tarkasteltuna Lappi oli ainoa avi-alue, jolla ei ollut käyttövuorojen päätöksenteossa muita käyttäjäryhmäpainotuksia kuin lapset ja nuoret liikuntapaikkojen käyttövuoroja päätettäessä. (Kuvio 7.7.3.2)

Kuvio 7.7.3.2. Käyttäjäryhmät mihin kunnan käyttövuorojen jakamisen myönteiset painopisteet ensisijaisesti kohdistuvat Avi-alueittain.

Käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet perustuivat Lapissa 13 kunnassa joko kunta-, hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan. Kuusi kuntaa ilmoitti, ettei tavoitteita ja painopisteitä ole huomioitu missään kunnan strategiassa ja kahdessa kunnassa ne oli huomioitu vuosittaisessa hyvinvointikertomuksessa. Aikaisempaan vuoden 2015 arviointiin verrattuna tavoitteiden ja painopisteiden kuvaaminen ja huomioiminen päätöksenteossa on hieman yleistynyt. Vuonna 2015 käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet olivat huomioitu eri strategioissa 11 kunnassa ja ei lainkaan seitsemässä kunnassa.

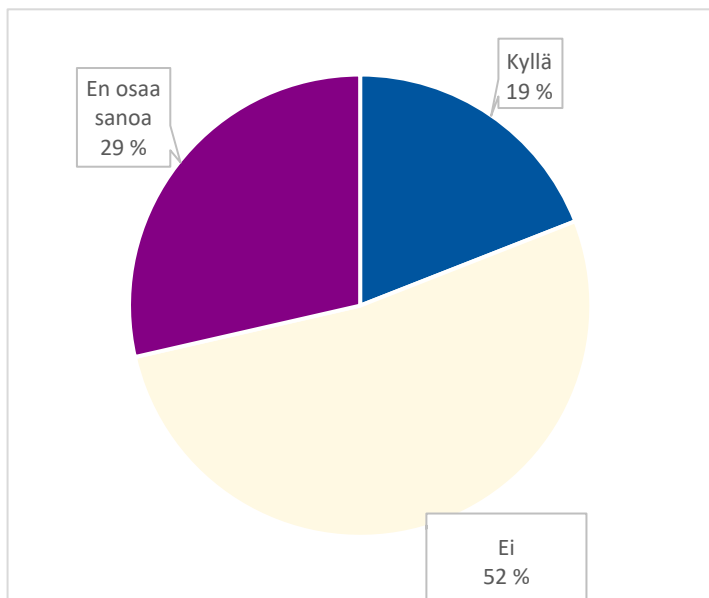
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi ainoastaan neljä kuntaa. Kunnat tekivät seurantaan käyttäjätahoja ja kävijämääriä seuraamalla tai käyttäjäpalautetta keräämällä.

Lapissa seurattiin liikuntapaikkojen käyttöä pääsääntöisesti tilastoimalla sitä, ketkä vuoroja käyttivät. Seuraavaksi eniten seurattiin kävijämääriä tai kysyttiin käyttäjäpalautetta. Neljässä kunnassa liikuntapaikkojen käyttöseuranta ei toteutettu miltei osin. Koko maassa kolmannes kunnista seurasi liikuntapaikkojen käyttöä liikuntapaikkojen kävijämäärinä ja tilastoimalla, ketkä vuoroja käyttivät. Lisäksi käyttäjäpalautetta keräsi kolmannes kunnista.

Lapissa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi ai-noastaan neljä kuntaa. Vastanneista kuntien edustajista 11 ilmoitti ettei heidän edus-tamassaan kunnassa seurata liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista lainkaan. Lisäksi kuusi vastaajaa ei osannut sanoa seura-taanko heidän kunnassaan mainittujen asioiden toteutumista. Vuoden 2015 arvioinnin yhtenä toimenpide-ehdotuksena oli, että kunnan tulee seurata käyttövuoropolitiikan tavoitteiden toteutumista ja seurannan tulee ottaa huomioon tehtäessä muutoksia. Seuranta ei ole ehdotuksen mukaisesti lisääntynyt vaan päinvastoin vähentynyt. Käyt-tövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden seuranta oli myös vähäisempää Lapis-sa kuin koko maassa. Valtakunnallisesti seurantaa toteutettiin keskimäärin 46 prosen-tissa kunnista, kun Lapissa vastaava luku oli 19 prosenttia eli neljä kuntaa. Tosin lähes 29 prosenttia vastaajista ei tiennyt seurataanko heidän edustamassaan kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. (Kuvio 7.8.3.1)

Kuvio 7.8.3.1. Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista.

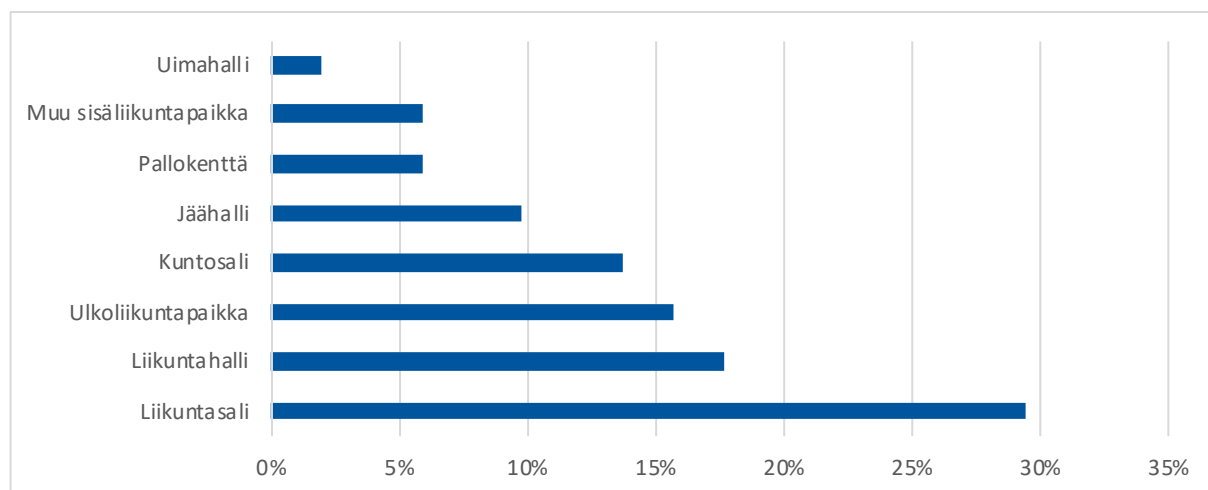

Lapissa samoin kuin koko maassa keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään sekä suuri kysyntä viikon ilta-ajois-ta. Eroavaisuutena vuoden 2015 selvitykseen nähden oli jaettavien käyttövuorojen riittävyyden heikentyminen vuoteen 2021 tultaessa. Vuonna 2015 kahdeksan kuntaa ilmoitti käyttövuoroja olevan jaettavissa riittävästi, vuonna 2021 vastaava määrä oli viisi kuntaa. Vuoden 2021 arvioinnin vastausten mukaan käyttövuorojen suurin kysyn-tä Lapissa kohdistui ilta-ajoille.

Kuntia pyydettiin ilmoittamaan viisi liikuntapaikkaa siinä järjestyksessä, missä kysyntä oli suurinta suhteessa tarjontaan. Kaikista suurin kysyntä oli liikuntasaleista ja -hal-leista. Lapissa on viime vuosina poistunut käytöstä useita koulujen yhteydessä olevia liikuntasaleja, minkä vuoksi niiden kysyntä on todennäköisesti korostunut. Sisäliikun-tapaikkojen kysyntää lisää myös luonnollisesti Lapin ilmasto sekä maakunnan suuri koko suhteessa väestön määrään ja sijoittumiseen. Saatujen vastausten perusteella

tarjontaa suurempi kysyntä suuntautui erilaisiin sisäliikuntapaikkoihin lähes 80 prosentissa vastauksista. (Kuvio 7.8.3.2)

Kuvio 7.8.3.2. Minkä liikuntapaikan kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempaa kunnassanne.

Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

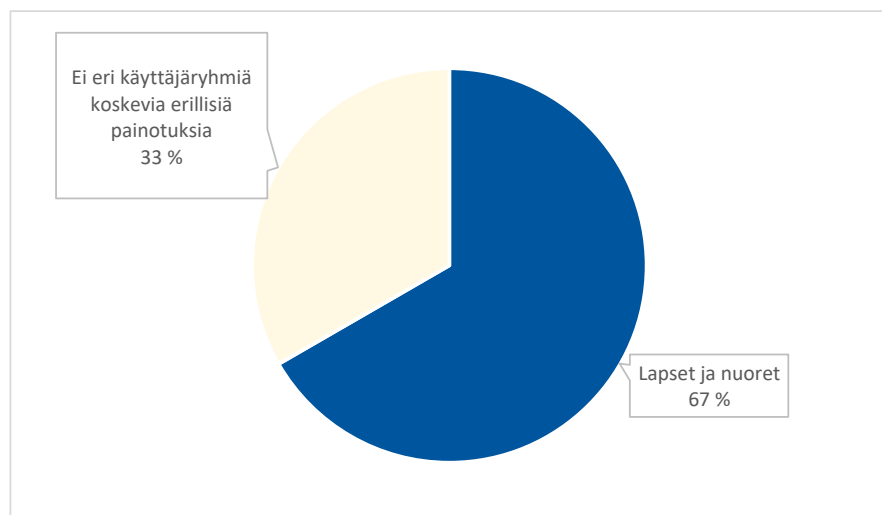
Käyttömaksupolitiikalla pyritään vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen. Käyttömaksupolitiikalla on pyritty vaikuttamaan erityisesti lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen.

Lapissa liikuntatoimen kehittämisstrategia oli viidellä kunnalla eli 24 prosentilla kunnista, mutta vain Rovaniemen kaupungilla ja Ylitornion kunnalla strategia sisälsi käyttömaksujen määräytymisperusteet. Valtakunnallisesti vastaava tulos oli, että 33,7 prosentilla vastanneista kunnista (n=258) oli liikuntatoimen kehittämisstrategia ja käyttömaksujen määräytymisperusteet sisältyivät siihen 16 prosentilla vastanneista. Tulos oli Lapissa ja myös valtakunnallisesti vuoden 2015 selvityksen mukainen. Jos käyttömaksujen määräytymisperusteet eivät sisällyneet liikuntatoimen kehittämisstrategiaan, niin Lapissa 16 kunnalla oli kunnanhallituksessa, -valtuustossa tai liikunta-asioista vastaavassa lautakunnassa erikseen hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet. Käyttömaksujen määräytymisperusteiden suunnitelmallisuuden osalta tilanne oli parempi kuin vuonna 2015. Vuonna 2015 käyttömaksujen määräytymisperusteet huomioitiin liikuntatoimen kehittämisstrategian ulkopuolella 13 kunnan kunnanhallituksessa, -valtuustossa tai liikunta-asioista vastaavassa lautakunnassa erikseen hyväksytyissä käyttömaksujen määräytymisperusteissa.

Lapin kunnista seitsemän kuntaa eli 34 prosenttia ei huomioinut lainkaan eri käyttäjäryhmiä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikasta päätettäessä. Maakunnan kunnista lähes 67 prosenttia eli 14 kuntaa painotti lapsia ja nuoria tärkeimpänä käyttömaksupolitiikalla tuettavana käyttäjäryhmänä (Kuvio 7.9.3.1). Valtakunnallisesti vastaava painotus oli hieman korkeampi, noin 74 prosenttia kunnista painotti lapsia ja nuoria

käyttömaksupolitiikassaan. Lapissa vuoden 2015 arviointiin verrattuna lasten ja nuorten käyttäjäryhmän myönteinen painotus käyttömaksupolitiikassa oli hieman noussut, vuonna 2015 ryhmää piti ensisijaisena päätöksenteossaan 11 kuntaa.

Kuvio 7.9.3.1. Kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset kohdistuvat.

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

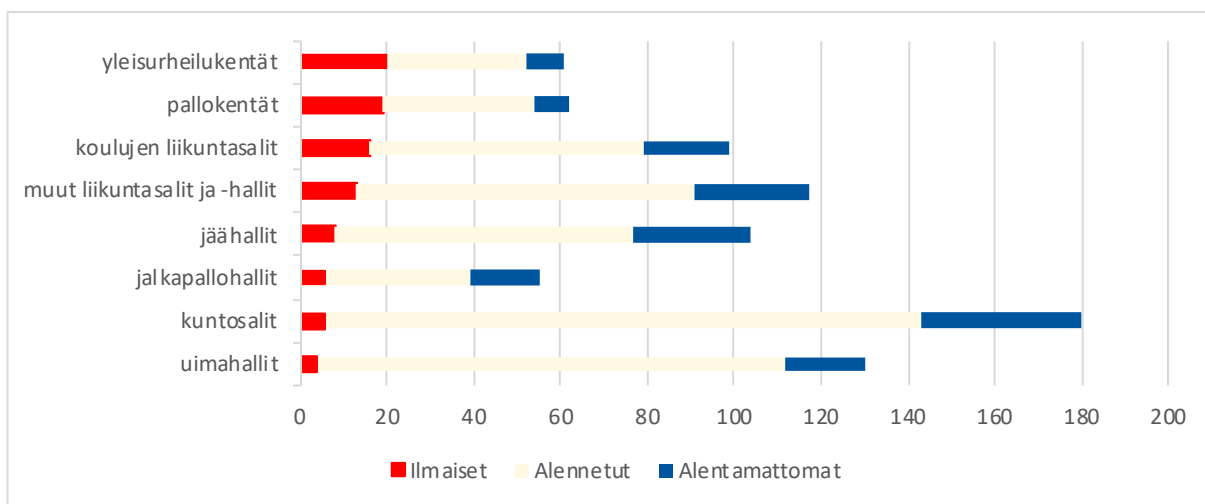
Lapissa ja koko maassa lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia yli puolessa kunnista. Ulkokentät ja koulujen liikuntasalit olivat tavallisimpia ilmaisia liikuntapaikkoja.

Liikunnasta vastaavien viranhaltijoiden mukaan kunnalliset liikuntapaikat olivat täysin ilmaisia lapsille ja nuorille 12 kunnassa eli 57 prosentissa Lapin kunnista. Osittain ilmaisia tai alennettua hintaa perittiin lapsilta ja nuorilta seitsemässä kunnassa ja täysin ilman tukea lapset ja nuoret liikkuvat Enontekiöllä, Muoniossa ja Ranualla. Vuoden 2015 arviointiin verrattuna lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuttomuus tai niiden alentaminen on hieman yleistynyt. Vuoden 2015 selvityksen mukaan Lapissa viisi kuntaa ei huomioinut lainkaan lapsia ja nuoria liikuntapaikkojen maksupolitiikassa ja 11 kuntaa tarjosi heille liikuntapaikkansa käyttöön maksutta. Valtakunnallisesti lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat ilmaisia 67 prosentissa kunnista ja maksuttomuus oli myös valtakunnallisesti hieman yleistynyt vuodesta 2015. Valtakunnallisesti liikuntapaikkojen maksuttomuus on lisääntynyt merkittävästi taajaan asutuissa kunnissa ja vähiten ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille oli kaupunkimaisissa kunnissa.

Lasten ja nuorten jälkeen seuraavaksi yleisin käyttäjäryhmä, jonka liikuntaa Lapin kunnat edistivät käyttömaksupolitiikalla, oli soveltavan liikunnan ryhmät ja vähiten kunnat subventoivat aikuisten liikuntaa. Saatujen vastausten mukaan Lapissa kahdeksan kuntaa tarjosi ilmaisia liikuntapaikkoja soveltavan liikunnan ryhmille. Saatu tulos oli vähemmän kuin vuoden 2015 arvioinnissa, jolloin kunnista 13 ilmoitti tarjoavansa soveltavan liikunnan ryhmille maksuttomat liikuntapaikat.

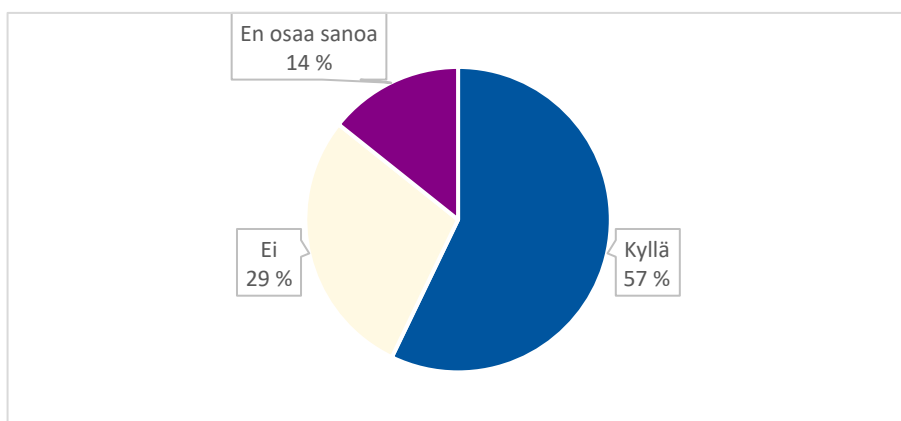
Lapissa kuten koko maassakin ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille olivat tavallisimmin koulujen yhteydessä olevat ulko- ja sisäliikuntatilat, kuten liikuntasalit tai -hallit sekä ulkoliikuntatilojen osalta pallo- ja yleisurheilukentät (Kuvio 7.10.3.1). Kuntosaleissa ja uimahalleissa sekä jalkapallo- ja jäähalleissa lasten ja nuorten käyttövuorojen hinnat olivat pääsääntöisesti alennettuja.

Kuvio 7.10.3.1. Liikuntapaikat, jotka ovat Lapin kunnissa lapsille ilmaisia, alennettuja tai maksullisia.

Lapin kunnista runsaat puolet huomioi lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun liikuntapaikkojen maksupolitiikassaan. Pääsääntöisesti huomiointi tarkoitti liikuntapaikkojen ilmaisia käyttövuoroja lasten ja nuorten liikuntaa järjestäville toimijoille. (Kuvio 7.10.3.2).

Kuvio 7.10.3.2. Onko kunta huomioinut maksupolitiikassaan lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun.

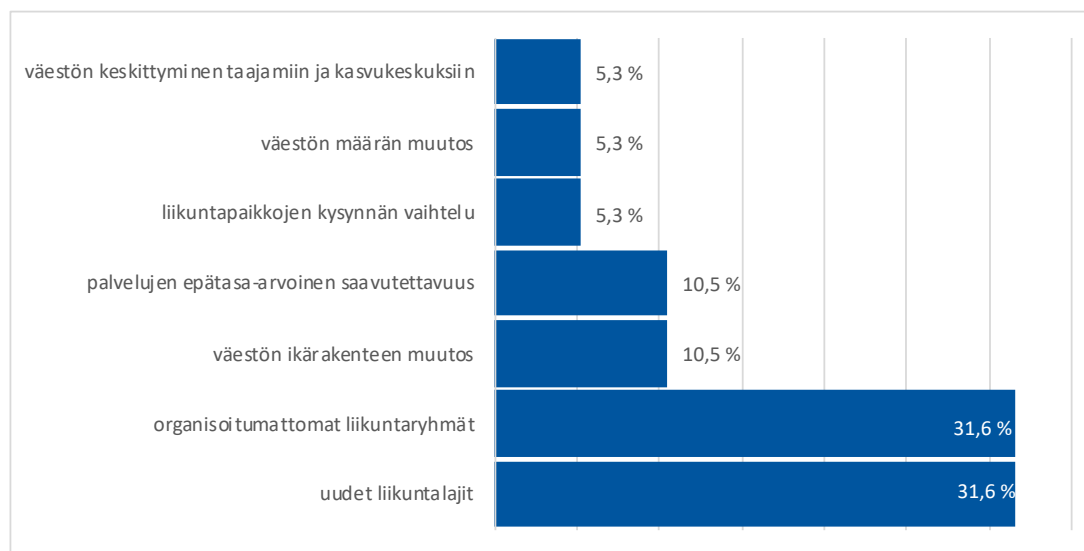
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Viisi Lapin kuntaa suunnittelee käyttövuoropolitiikan muutoksia, jotka liittyvät käyttövuorojen jakoperusteisiin ja hintoihin. Syynä tähän on väestörakenteen muutokset sekä uudet liikuntalajit ja muutokset liikunnan harrastamisen organisoitumisessa.

Käyttömaksut pysyvät pääsääntöisesti nykyisen suuruisina. Mahdolliset korotukset ovat marginaalisia ja ne kohdistuvat aikuisiin.

Lähes neljäsosa Lapin kunnista arvioi, että liikuntapaikkojen käyttövuoropoliittikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Vastaajien mukaan käyttövuoropoliittikan mahdolliset muutokset liittyvät käyttövuorojen jakoperusteiden ja hintojen päivittämisen tarpeeseen. Lapissa mahdolliset käyttövuoropoliittikan muutostarpeet liittyvät uusien lajien ja harrastamisen uusien muotojen ohella myös maakunnan erityspiirteisiin, kuten maakunnan kokoon sekä väestömäärän ja -rakenteen muutoksiin sekä väestön sijoittumiseen maakunnassa. (Kuvio 7.11.3.1) Vuonna 2015 käyttövuoropoliittikan muutoksia tulevaisuudessa ennakoivat Lapissa kolme kuntaa. Muutos- ja ennakkointitarve on jatkuva prosessi, johon tulee kiinnittää huomioita vuosittain.

Kuvio 7.11.3.1. Käyttövuoropoliittikan mahdollisiin muutoksiin liittyvät syyt toimintaympäristössä.

Käyttömaksut pysyvät liikuntatoimesta vastaavien vastausten perusteella lasten ja nuorten, soveltavan liikunnan ja aikuisten liikunnan ryhmissä nykyisen suuruisena lähes kaikissa Lapin kunnassa. Suurimmat muutokset koskivat aikuisten liikunnan käyttömaksuja, joita Pello ja Salla suunnittelivat laskevansa ja Sodankylä korottavansa. Lasten liikunnan osalta ainoa muutos oli Savukosken kunnan suunnittelema käyttömaksujen lasku. Soveltavan liikunnan osalta kunnat eivät suunnitelleet muutoksia käyttömaksuihin. Vuoden 2015 arviointitulosten mukaisia käyttömaksujen korotuspaineita ei kunnissa esitetty olevan. Vuonna 2015 käyttömaksujen korotuspaineita oli vastausten mukaan lasten ja nuorten liikunnan osalta viidessä kunnassa ja aikuisten liikunnan osalta kahdeksassa kunnassa.

Arvioinnissa selvitettiin aikuisten, lasten ja nuorten sekä eläkeläisten eniten käyttämien kunnallisten liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Vastaukset koskevat kaikkia kunnassa olevia kysytyn kaltaisia liikuntapaikkoja. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² on iso sali ja alle 200 m² on pieni sali. Uimahallin ja kuntosalin hintana oli kertamaksu, mutta liikuntasaleissa ja jäähalleissa kysyttiin yhdistyksen maksamaa tuntihintaa. Hinnoissa on huomioitu rahanarvon muutos.

Lapin kunnissa tarkasteltujen lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksut ovat vuoden 2021 osalta kaikilta osin matalammat kuin valtakunnallisen arvioinnin keskimääräiset käyttömaksut. (Taulukot 7.11.3.1. ja 7.11.3.2).

**Taulukko 7.11.3.1. Eniten käytettyjen liikuntapaikkojen käyttömaksut Lapis-
sa vuonna 2021.**

Lappi	Lapset ja nuoret	Aikuiset	Eläkeläi- set
Uimahalli, kertamaksu	2,30 €	4,50 €	3,70 €
Kuntosali, kertamaksu	1,80 €	5,50 €	3,70 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	1,20 €	12,90 €	8,20 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	4,30 €	30,10 €	18,70 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	10,70 €	26,60 €	22,60 €

Valtakunnallisessa arvioinnissa tarkasteltiin ainoastaan lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Koko maassa suurin muutos lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuissa on tapahtunut jäähalleissa, jossa yhdistysten maksama tuntihinta on vaihdellut tarkasteluvälillä voimakkaasti. Muilta osin liikuntapaikoittain keskimääräiset käyttömaksut ovat pysyneet lähes samana. (Taulukko 7.11.3.2).

**Taulukko 7.11.3.2. Lasten ja nuorten eniten käyttämien liikuntapaikkojen
keskimääräiset käyttömaksut Suomessa vuosina 2007, 2015 ja 2021.**

Suomi	2007	2015	2021
Uimahalli, kertamaksu	2,78 €	3,27 €	2,81 €
Kuntosali, kertamaksu	2,66 €	2,64 €	2,40 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	3,03 €	2,47 €	2,74 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	6,90 €	5,38 €	6,46 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	48,28 €	52,59 €	38,51 €

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja Kai-Matti Joona,
puhelin 0295 017 396, kai-matti.joona@avi.fi

Tietolähteet

Kuntien liikuntatoimesta vastaaville vuotta 2021 koskeva peruspalvelujen arviointikysely. Valtakunnallinen vastausprosentti 83, Lapin maakunnan vastausprosentti 100.

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädän-

nöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Liikuntalaki (390/2015)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)

Peruspalvelujen arviointi 2005, 2006, 2007, 2010 ja 2015. Aluehallintovirastot.

Finlex 2022. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/?print> (luettu 23.3.2022)

Lipas Liikuntapaikat.fi 2022. Saatavissa: <http://lipas.fi> (luettu 8.4.2022)

Itkonen, H. 2020. Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020. Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5, Helsinki.

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Helsingin yliopisto. Urbaria Summaries Series 2021/4.

Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. 2020. Vierivä kivi ei sammaloidu -liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakkointityön loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27.

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakkoarviointi>(luettu 23.3.2022)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2022 b. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/yhdenvertaisuuden-edistaminen/yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-arviointi> (luettu 23.3.2022)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. THL:n tilastoraportti 42/2020.

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018

Kuvat ja taulukot

Kartta 7.4.3.1. Lapin aluehallintoviraston toimialueen väkiluku kunnittain vuonna 2021.

Kuvio 7.6.3.1. Onko kunnalla käytössä liikuntapaikkojen virallisesti hyväksytyt

jakoperusteet

Kuvio 7.6.3.2. Syy virallisten jakoperusteiden puuttumiseen

Kuvio 7.6.3.3. Mikä taho on hyväksynyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen perusteet.

Kuvio 7.7.3.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät liikuntapoliittiset tavoitteet Lapissa.

Kuvio 7.7.3.2. Käyttäjäryhmät mihin kunnan käyttövuorojen jakamisen myönteiset painopisteet ensisijaisesti kohdistuvat Avi-alueittain.

Kuvio 7.8.3.1. Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista.

Kuvio 7.8.3.2. Minkä liikuntapaikan kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempaa kunnassanne.

Kuvio 7.9.3.1. Kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset kohdistuvat.

Kuvio 7.10.3.1. Liikuntapaikat, jotka ovat Lapin kunnissa lapsille ilmaisia, alennettuja tai maksullisia.

Kuvio 7.10.3.2. Onko kunta huomionnut maksupolitiikassaan lasten ja nuorten liikunnan harrastekustannusten nousun.

Kuvio 7.11.3.1. Käyttövuoropolitiikan mahdollisiin muutoksiin liittyvät syyt toimintaympäristössä.

Taulukko 7.11.3.1. Eniten käytettyjen liikuntapaikkojen käyttömaksut Lapissa vuonna 2021.

Taulukko 7.11.3.2. Lasten ja nuorten eniten käyttämien liikuntapaikkojen keskimääräiset käyttömaksut Suomessa vuosina 2007, 2015 ja 2021.

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Lounais-Suomen
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Lounais-Suomen aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	87
Arviointiasetelma.....	88
Johdanto	88
Toimintaympäristö	92
Tiivistelmä.....	93
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	94
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	95
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	96
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen?	98
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	98
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	99
Arviointiryhmä	100
Tietolähteet	101
Kuvat ja taulukot.....	102

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 54 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010.
2. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat Lounais-Suomen kunnissa useimmiten hyvinvointistrategiaan (27 %) tai kuntastrategiaan (20 %). Kunnissa 19 prosentissa tavoitteet perustuivat liikuntastrategiaan. Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli 26 prosentilla Lounais-Suomen kunnista.
3. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutusta seurasi 39 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien iltajoista.
4. Liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupolitiikalla pyrittiin edistämään erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa. Liikuntapaikkojen käyttö oli maksutonta yleisimmin lapsille ja nuorille sekä soveltavan liikunnan ryhmille. Yleisimmin lapsille ja nuorille maksuttomia liikuntapaikkoja olivat Lounais-Suomen kunnissa pallokentät, yleisurheilukentät sekä niiden jälkeen koulujen liikuntasalit ja muut liikuntasalit ja -hallit.
5. Kunnista 18 prosenttia ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Jonkinlaisesta muutostarpeesta liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikkaan raportoi 33 prosenttia kunnista. Tärkein syy liittyi liikuntapaikkojen tuottotavoitteiden nostamiseen.

Toimenpide-ehdotukset

- Liikunnan edistämisen tulee kunnassa perustua virallisesti hyväksytyyn strategiaan suunnitelmaan. Liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja -maksupolitiikan tulee nojautua strategia-asiakirjan linjauksiin.
- Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja -maksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet. Huomiota on kiinnitettävä muun muassa lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen sekä sosioekonomisiin näkökulmiin.
- Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja -maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seuranta-tietoihin ja vaikutusten ennakkoarvointiin.

Arviointiasetus

Arviointiasetus vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikka arviointikohteena

Liikuntatoimen arviointikohteena peruspalvelujen arvioinnissa vuonna 2021 olivat kunnallisten liikuntapaikkojen käyttömaksu- ja käyttövuoropolitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Käyttövuoropolitiikan vaikutuksia liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuden arvioitiin edellisen kerran peruspalvelujen arvioinnissa vuosina 2010 ja 2015. Vuosina 2005, 2006 ja 2007 arviointiteemana oli kunnallisten liikuntapaikkojen lasten, aikuisten ja erityisryhmien liikunnan käyttömaksupolitiikka.

Käyttövuoropolitiikalla tarkoitetaan kunnassa virallisesti hyväksyttyjä kirjallisia liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteita tai vakiintuneen pitkäaikaisen käytännön mukaisia jakoperusteita. Lisäksi sillä tarkoitetaan kyseisten jakoperusteiden vahvistamista koskevaa päätöksentekoprosessia sekä määriteltyjen painopisteiden ja tavoitteiden toteutumisen seuranta. Käyttömaksupolitiikalla tarkoitetaan tässä arvioinnissa kunnan liikuntapaikkojen käyttövuoroista perimien käyttövuoromaksujen määräytymisperusteita, painotuksia sekä maksujen suuruutta. Liikuntapaikkojen saavutettavuudella viitataan eri käyttäjäryhmien mahdollisuuksiin käyttää liikuntapaikkoja.

Käyttömaksupolitiikkaan tai käyttövuorojen jakamiseen liittyviä palvelutavoitteita ei ole määritelty valtakunnallisesti. Palvelutavoitteet on muodostettu tämän arvioinnin arviointiryhmän asiantuntemukseen ja aiheeseen liittyviin suosituksiin ja valtakunnallisiin linjauksiin nojaten.

Viranomaisten velvollisuus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta

Jokaisella suomalaisella on Suomen perustuslain, sitä alempiasteisten säädösten ja Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten turvaama oikeus liikuntaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Julkisen vallan on maassamme edistettävä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia sekä mahdollisuuksia kehittää itseään (Suomen perustuslaki (731/1999)). Viranomaisilla on myös velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa pyritään maassamme turvaamaan useilla eri säädöksillä ja kansainvälisillä sopimuksilla. Suomi on esimerkiksi ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista vuonna 2016. Sopimukseen sisältyy muun muassa ajatus yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotemojen läpileikkaavuudesta kaikessa toiminnassa. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016).) Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut myös Euroopan Unionin liikuntapolitiikan keskeisiä sisältöjä EU-politiikan yleistavoitteisiin perustuen (Lehtonen, K. et al. 2022).

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986, 4 §) velvoittaa viranomaiset kaikessa toiminnassaan edistämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteel-

lisesti ja suunnitelmallisesti. Viranomaisten tulee luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee siis ottaa huomioon lain tarkoittamalla tavalla palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 5 §) mukaan viranomaisen on lisäksi arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarkoituksenmukaisiin, tehokkaisiin ja oikeasuhtaisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

Liikuntalain (390/2015, 5 §) mukaan kunnan tulee luoda yleiset edellytykset kunnan asukkaiden liikunnalle järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Liikuntalain tavoitteena on muun muassa edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa sekä eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina ovat muiden ohessa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Päätösten vaikutusten ennakkoarviointia edellytetään useissa säädöksissä. Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi (IVA) on osa ennakko vaikutusten arviointia (EVA) (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 b). Esimerkiksi tasa-arvolaki (609/1986) velvoittaa arvioimaan ennalta päätösten sukupuolivaikutuksia (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a). Myös yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) edellytetään viranomaisilta yhdenvertaisuuden arvioimista omassa toiminnassaan. Ihmisten moninaisuuden ymmärtäminen ja erilaisten tarpeiden huomioiminen jo palvelujen ja toiminnan suunnitteluvaiheessa lisäävät niiden vaikuttavuutta. (Finlex 2022.) Arviointi on siis tärkeä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen työkalu (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 b).

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen liikunnassa

Eriarvoisuus liikunnassa on laaja ilmiö, joka koskee merkittävää joukkoa ihmisiä. Eriarvoiseen kohteluun johtavia rakenteellisia järjestelyjä kutsutaan institutionaaliseksi syrjinnäksi. Tutkimukset osoittavat, että yhteiskunnassa olevaa moninaisuutta ei oteta liikunnanalalla vielä tarpeeksi huomioon. Eriarvoisuudella on tunnistettu olevan vahva yhteys myös vähäiseen liikkumiseen. (Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020.)

Liikunnassa eriarvoisuutta ilmenee useissa eri yhteyksissä. Esimerkiksi huoltajien heikolla sosio-ekonomisella asemalla on tutkimusten mukaan yhteys lasten vähäiseen liikunnan harrastamiseen. Myös harrastusmaksujen kallistuminen 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana on vaikuttanut lasten ja nuorten mahdollisuuksiin olla mukana liikunnallisessa harrastustoiminnassa. Sosio-ekonomisella tilanteella on vaikutusta myös aikuisväestön liikuntaharrastuksiin. Useat tutkimukset osoittavat lisäksi, että esimerkiksi urheilun ja liikunnan etninen tasa-arvo ei ole toteutunut. Liikuntaan liittyy myös muun muassa vammaisuuteen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai ulkonäköön perustuvaa syrjintää. Rakenteelliset tekijät yhteiskunnassa ja ihmisten toimintakyky saattavat siis asettaa rajoja liikunta-aktiivisuudelle. Ylipäänsä tarjolla olevien liikuntapalvelujen alueellinen epätasa-arvoisuus vaikuttaa väestön liikkumismahdollisuuksiin. Tutkimusten mukaan liikuntapaikkapalvelujen alueellisessa tasa-arvossa on ollut toivomisen varaa koko 2000-luvun ajan. (Itkonen, H. 2020.)

Myös valtioneuvoston liikuntapoliittisen selonteon (2018) mukaan liikuntaan liittyy ihmisiä eriarvoistavia ja polarisoivia ilmiöitä. Liikuntapalvelut ja -edellytykset on yhteiskunnassa toteutettava siten, että ne edistävät osallisuutta sekä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Selonteossa todetaan, että julkishallinnon on edistettävä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta johdonmukaisesti kaikessa liikuntatoiminnassa sekä julkishallinnon avustuspoliitikassa. Jokaisella tulee olla mahdollisuus harrastaa liikuntaa toimintakyvystään, sosiaalisesta taustastaan tai varallisuudestaan riippumatta. Liikuntapalveluiden ja -olosuhteiden esteettömyys ja saavutettavuus on yksi tärkeä näkökulma tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.

Tasa-arvon edistäminen on ollut yksi keskeisistä suomalaisen liikuntapolitiikan tavoitteista 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Nykymaailmassa sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole kuitenkaan käsitteellisesti yhtä selvärajaisesti määriteltävissä kuin aiemmin. Nykyään muun muassa yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet limittyvät sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen. (Lehtonen, K. & Hakamäki, M. 2022.)

Tasa-arvovaltuutettu on ottanut kantaa erilaisiin liikuntakulttuurin käytäntöihin. Kannanottojen viesti on, että tyttöjen ja naisten sekä poikien ja miesten urheilu- ja liikuntaharrastuksia tulee tukea tasapuolisesti. Kaikilla tulee olla tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa urheilua ja liikuntaa. Tasa-arvovaltuutetun mukaan tosiasialliset yhdenvertaiset harrastusmahdollisuudet tulee ottaa huomioon kaikessa urheilu- ja liikuntatoimintaan liittyvässä päätöksenteossa. (Itkonen H. 2020.)

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja käyttömaksupoliitikassa

Aluehallintovirastojen toteuttamassa peruspalvelujen arvioinnissa vuonna 2015 selvisi, että 58 prosentissa kyselyyn vastanneista kunnista oli laadittu virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Vastaava osuus kunnista vuonna 2010 oli 39 prosenttia. Käyttövuorojen jaossa tärkeimmät tavoitteet olivat molempina vuosina lasten ja nuorten liikunnan edistäminen sekä tasa-arvon ja tasapuolisuuden toteutuminen. Lapset ja nuoret olivat keskiössä käyttömaksupoliitikassa myös vuosina 2005, 2006 ja 2007. Vuonna 2015 käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 40 prosenttia vastanneista kunnista.

Vuoden 2010 ja 2015 peruspalvelujen arviointien toimenpide-ehdotuksena esitettiin, että kunnissa tulisi olla käytössä virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Perusteiden tulisi nojautua liikunnan edistämistä kunnassa ohjaaviin strategisiin tavoitteisiin ja niiden tulisi koskea kaikkia kunnallisia liikuntapaikkoja. Lisäksi ehdotettiin, että kuntien tulisi liikuntapaikkojen käyttömaksupoliitikassaan ottaa huomioon eri käyttäjäryhmät ja erityisesti lasten ja nuorten liikunnan harrastuskustannusten nousu. Kuntien tulisi lisäksi seurata käyttövuoro- ja käyttömaksupoliittikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista.

Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020 -tiedonkeruu osoitti, että sukupuolten tasa-arvon huomioimisessa liikunnan edistämisessä kunnissa on parantamisen varaa. Tiedonkeruu kuitenkin osoitti, että lasten, nuorten ja aikuisten harjoitusvuorojen maksullisuuden lisääntyminen on pysähtynyt aiempiin vuosiin verrattuna. Tosin kun-

nan eri liikuntapaikkojen maksupolitiikka vaihtelee. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2020.) Vuosien 2005, 2006 ja 2007 peruspalvelujen arvioinnit osoittivat, että käyttömaksuissa oli eroja myös kuntien välillä. Samantasoisesta liikuntapaikkapalvelusta saattoi joutua maksamaan eri hinnan asuinkunnasta riippuen. TEA 2020 -tiedonkeruuseen vastanneista kunnista 73 prosentissa oli virallisesti hyväksytyt liikuntavuorojen jakoperusteet (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2020). Käyttömaksujen ohella myös vuorojen saatavuus sekä niiden jakautuminen eri käyttäjäryhmille on liikuntakäyttämistä tukeva tai rajoittava tekijä.

Tässä aluehallintovirastojen vuoden 2022 peruspalvelujen arvioinnissa käyttövuorojen ja käyttömaksupolitiikan vaikutuksia liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen arvioitiin toimittamalla lokakuussa 2021 verkkokysely liikuntatoimesta vastaaville viranhaltijoille kaikkiin Suomen kuntiin. Raportissa esitettävät tulokset perustuvat kyselyyn vastanneiden kuntien vastauksiin. Kuuden aluehallintoviraston toimialueella kyselyyn vastasi 258 kuntaa eli vastausprosentti Suomen kaikista kunnista oli 83 prosenttia. Lounais-Suomen alueelta kyselyyn vastasi 39 kuntaa eli vastausprosentti oli 91 prosenttia.

Lähitulevaisuuden näkymät

Suomessa väestön hyvinvoinnin tilanne on vuoden 2019 sosiaalibarometrin mukaan kokonaisuutena arvioiden pääosin hyvä. Kuitenkin EU:n maa-arvion (2019) mukaan kuolleisuus, joka olisi ollut ehkäistävässä kansanterveyden toimilla, on Suomessa hie- man yleisempää kuin EU:ssa keskimäärin. Väestöryhmien välisiin hyvinvointi- ja terveyseroihin on syytä kiinnittää huomiota myös jatkossa, sillä Suomessa on elinajanodotteessa sekä sukupuoleen että sosioekonomiseen asemaan liittyvää eriarvoisuutta. Elinajanodotteen sukupuolten välinen ero on kaventunut, mutta se on edelleen suuri ja ylittää EU:n keskiarvon. Pääosin hyvästä kokonaistilanteesta huolimatta on huomattava, että väestön hyvinvointi on Suomessa vuoden 2015 sosiaalibarometrin mukaan kääntynyt laskuun vuoden 2013 jälkeen vuoden. Hyvinvointiin vaikuttavat erityisesti työttömyys ja kotitalouksien toimeentulo-ongelmat. (HE 241/2020.)

Viime vuosina on käyty vilkasta keskustelua yhteiskunnan kestävyysvajeesta. Keskustelu johtuu ennen muuta suurten ikäluokkien eläkeiän saavuttamisesta ja syntyvyyden laskusta. Ratkaisuksi eläkeikää on nostettu vuoden 2017 alussa voimaan tulleella uudistuksella. (Itkonen, H. 2020.) Kestävyysvaje haastaa liikunta-alaa varmistamaan palvelujen saatavuuden yhdenvertaisuutta sekä tuottamaan palvelut entistä taloudellisemmin ja tehokkaammin. (Nikander, J. et al. 2020.) Lisäksi on esitetty arvioita, joiden mukaan nuoremmat sukupolvet eivät tule saavuttamaan samanlaista elintaso- a kuin aiemmat sukupolvet. Syntyvyyden lasku aiheuttaa puolestaan merkittäviä alueellisia muutoksia, joilla on vaikutuksensa myös kuntien palvelutarjontaan ja kansalais- toimintaan. Nämä yhteiskunnalliset kehityssuunnat ja ennusteet koskevat väistämättä myös liikunnan toimialaa. (Itkonen, H. 2020.)

Kunnat elävät tällä hetkellä suuressa muutostilanteessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus) on merkittävä hallinnollinen uudistus. Uudistuksen tavoitteena on muun muassa parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Hyvinvointialueet ja kunnat tulevat jatkossa

tekemään yhteistyötä, jossa painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisesä. Tavoitteena on vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kunnat vastaavat jatkossa edelleen muun muassa liikuntapalveluista. Samaan aikaan on nähtävissä kuntien taloudellista ja alueellista erilaistumiskehitystä. Tulevina vuosina tulemme näkemään, missä määrin kunnat kykenevät resursoimaan liikuntaan ja urheiluun sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus huomioiden. (Lehtonen, K. et al. 2022.) Tärkeää kuitenkin olisi, että liikuntapalvelut vastaisivat mahdollisimman hyvin niiden käyttäjien tarpeita sekä tarjonnan että maksullisuuden osalta.

Muita tunnistettuja yhteiskunnallisia, myös liikuntapalvelujen tulevaisuuteen vaikuttavia, kehitystrendejä lähitulevaisuudessa ja pitkällä tähtäimellä ovat ainakin digitalisaatio, kaupungistuminen, ilmastonmuutos ja kestävä kehitys, polarisaatio ja eriarvoistumisen kasvu sekä fyysisen aktiivisuuden väheneminen. Digitalisaatio ja teknologinen kehitys tarjoavat jatkuvasti uusia liikkumisen vaihtoehtoja. Kaupungistuminen johtaa liikuntapalvelujen keskittymiseen suuriin asutuskeskuksiin, jolloin harvaan asuttujen alueiden liikuntapalvelut vähenevät. Ilmastonmuutoksen myötä yhdyskuntasuunnittelussa on edistettävä aktiivista elämäntapaa edistäviä ratkaisuja kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Polarisaatio puolestaan lisää tarvetta turvata maksuttomien liikuntapalvelujen saatavuus myös tulevaisuudessa. Fyysisen aktiivisuuden väheneminen ylipäänsä haastaa liikunta-alaa kehittämään uusia keinoja väestön aktiivisen elämäntavan edistämiseksi. (Nikander, J. et al. 2020.)

Lopuksi nähtävissä on myös kaupunkiaktivismien kasvu yhteiskunnan neljänneksi sektoriksi eli uudeksi, kevyesti organisoituvaksi ja toimintaan suuntautuvaksi kansalaisyhteiskunnan osaksi kolmannen sektorin organisaatioiden ulkopuolelle. Aktivismi tekevät aloitteita ja luovat toimintamalleja, mikä haastaa kaupunginhallinnon omaksumaan uusia tapoja osallistua rakentavasti kansalaisverkostojen toimintaan. Aktivismilla ei tyypillisesti ole johtoa, kirjattuja päätöksiä tai tarkkaa agenda. Osittain aktivistit haluavat hallinnon kanssa tiivistä yhteistyötä, mutta joissain tapauksissa pyrkivät pitämään etäisyyttä. Hallinnon toimintatapoja voivat olla esimerkiksi aktivismien seuraaminen, keskusteluryhmiin osallistuminen, aktivismien ideoiden edistäminen, toimintojen koordinointi ja alueiden positiivinen erityiskohtelu. Kaupungit eivät kuitenkaan usein tue aktivismia, koska tukemista ei pidetä demokraattisen tasapuolisena kaikille. (Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021.) Kaupunkiaktivismien kasvu haastaa kaiken muun ohessa myös liikuntapalveluita uusien toimintamallien omaksumiseen.

Toimintaympäristö

Kuntien keskeisenä tehtävänä on liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen. Kunnat tukevat kuntalaisten liikkumista avustamalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja ja kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa. Kunnilla on siis erittäin merkittävä rooli kuntalaisten liikunnan ja aktiivisuuden mahdollistajana. Kunnat omistavat ja ylläpitävät noin 70 prosenttia liikuntapaikoista. Vuosittain kunnat ylläpitävät liikuntapalveluja noin 800 miljoonalla eurolla. Kuntien liikuntatoimi työllistää noin 5 000 ihmistä. Suomessa oli vuonna 2020 lähes 39 000 liikuntapaikkaa.

TEA-indikaattori kuvaa liikunnan edistämisestä kunnassa vastaavan tahon terveydenedistämisaktiivisuutta. Pistemäärä ilmaisee, miten hyvin terveydenedistämisaktiivisuus toteutuu kunnassa. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin oletetun hyvän käytännön ja hyvän laadun mukaista. Tulos on hyvä, kun pistemäärä on välillä 75–100 pistettä. Parannettavaa löytyy, kun pistemäärä asettuu välille 25–74 pistettä. Huonon tuloksen pisteraja on 0–24 pistettä. www.teaviisari.fi

Koko maassa liikunnan edistämisaktiivisuudessa oli parannettavaa (72 pistettä). Aluehallintovirastojen välillä oli eroja. Lounais-Suomen pistemäärä oli 71 eli alueella oli liikunnan edistämisessä valtakunnallisen tilanteen tavoin parannettavaa. Parhaiten Lounais-Suomessa toteutui osallisuus (92 pistettä), joka oli vahvin osa-alue myös valtakunnallisesti (95 pistettä). Heikoin osa-alue Lounais-Suomessa oli seuranta ja tarveanalyysi (54 pistettä). Valtakunnallisesti pistemäärä oli sama (54 pistettä) ja samalla myös koko Suomessa heikoiten toteutunut osa-alue. Keskimäärin aluehallintovirastojen alueella onnistuttiin parhaiten liikuntapaikkojen ja -palvelujen käyttäjille tehtävissä asiakaspalautekyselyissä, minkä asian kohdalla kaikki AVIt ylsivät hyvään tulokseen. Haastavin tilanne oli kunnassa kokoontuvien liikuntaseurojen ja -yhdistysten sekä kuntien yhteisen asiantuntijaelimen säännöllisten kokoontumisten kohdalla. Huonoin pistemäärä oli Lapin AVIn alueella (11 pistettä) ja paras Pohjois-Suomen AVIn alueella (41 pistettä).

Tiivistelmä

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 54 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010. Käyttövuorojen jakamisesta päättävä taho vahvistettiin yleisimmin hallinto- tai johtosäännössä. Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 61 prosentissa Lounais-Suomen kunnista. Liikunta-asioista vastaava lautakunta hyväksyi käyttövuorojen jakoperusteet 58 prosentissa Lounais-Suomen kunnista samoin, kuin vuonna 2015. Kunnista 95 prosenttia ilmoitti, että vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamiseen.

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapolitiittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin hyvinvointi- tai kuntastrategiaan. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 39 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista. Liikuntapaikoittain tarkasteltuna suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli vuosien 2015 ja 2010 tapaan edelleen liikuntahalleissa ja -saleissa.

Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli 26 prosentilla Lounais-Suomen kunnista. Vuonna 2015 osuus oli 21 prosenttia alueen kunnista. Liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla pyrittiin edistämään erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.

Lounais-Suomessa liikuntapaikkojen käyttö oli maksutonta yleisimmin lapsille ja nuorille sekä soveltavan liikunnan ryhmille. Samoin oli myös valtakunnallisesti ja alueelli-

sesti vuonna 2015. Yleisimmin lapsille ja nuorille maksuttomia liikuntapaikkoja olivat Lounais-Suomen kunnissa pallokentät, yleisurheilukentät sekä niiden jälkeen koulujen liikuntasalit ja muut liikuntasalit ja -hallit. Samoin oli myös valtakunnallisesti ja alueellisesti vuonna 2015.

Liikuntapaikkojen käyttömaksujen hinnat lapsille ja nuorille laskivat Lounais-Suomessa uimahalleissa, kuntosaleissa ja jäähalleissa. Eniten hintojen laskua vuoteen 2015 verrattuna tapahtui jäähallien käyttömaksuissa, joissa yhdistyksen tuntihinta laski 67 eurosta 41 euroon. Lounais-Suomen kunnista 18 prosenttia arvioi, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Kunnista 67 prosenttia ilmoitti, että muutostarpeita käyttömaksuihin ei sen sijaan ollut.

Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 54 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010. Käyttövuorojen jakamisesta päättävä taho vahvistettiin yleisimmin hallinto- tai johtosäännössä.

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyillä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymää jakoperustetta. Vuonna 2021 valtakunnallisesti 68 prosenttia kunnista oli laatinut kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet, kun vuonna 2015 vastaava luku oli 58 prosenttia ja vuonna 2010 luku oli 39 prosenttia. Lounais-Suomessa tilanne on parantunut selvästi vuodesta 2010, jolloin vain 29 prosentissa alueen kunnista oli käytössä virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Vuosina 2015 ja 2021 Lounais-Suomen kunnista 54 prosentissa oli olemassa virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Tilanne on siis Lounais-Suomessa heikompä kuin koko maassa keskimäärin. Virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli käytössä yleisimmin suurimmissa yli 20 000 asukkaan kunnissa kuin sitä pienemmillä paikkakunnilla.

Niistä Lounais-Suomen 17 kunnasta, joissa ei ollut virallisesti hyväksyttyjä kirjallisesti laadittuja jakoperusteita, viidessä koettiin erilliset jakoperusteet tarpeettomiksi. Muita syitä virallisesti hyväksyttyjen jakoperusteiden uupumiselle olivat tarjolla olevien vuorojen riittävyys ja vakiintunut käytäntö vuorojen jaossa. Näistä 17 kunnasta kahdessa viranhaltijan ilmoitettiin jakavan vuorot. Yhdessä kunnassa vuorojen jaosta sovitaan hakijoiden kanssa.

Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 61 prosentissa Lounais-Suomen kunnista. Valtakunnallisesti osuus oli 73 prosenttia. Lounais-Suomessa jakoperusteet eivät koskeneet kaikkia liikuntapaikkoja 36 prosentissa kunnista. Näissä kunnissa jakoperusteiden ulkopuolelle jäivät yleisimmin ulkokentät, kuntosalit, jäähallit, uimahallit ja tekojäät. Tilanne oli sama valtakunnallisesti.

Liikunta-asioista vastaava lautakunta hyväksyi käyttövuorojen jakoperusteet 58 prosentissa Lounais-Suomen kunnista. Samoin oli myös vuonna 2015. Valtakunnallisesti

osuus oli 62 prosenttia kunnista. Lounais-Suomen kunnista 11 prosentissa jakoperusteet hyväksyi joku muu taho, joista yleisin oli vapaa-aikatoimen johtaja tai vastaava. Yhdessä kunnassa jakoperusteiden hyväksyjä oli rekisteröity yhdistys.

Lounais-Suomen kunnista 62 prosentissa käyttövuorojen jakamisesta päättävä taho vahvistettiin kunnan hallinto- tai johtosäännössä. Tilanne oli lähestulkoon sama valtakunnallisesti (57 %). Lounais-Suomessa lautakunnan päätöksellä asia vahvistettiin 18 prosentissa kunnista, kun valtakunnallisesti näin ole vajaassa kolmanneksessa kunnista. Muita tapoja Lounais-Suomessa olivat asian sisällyttäminen viranhaltijan työnkuvaan (15 %) ja työryhmän päätös (3 %). Yhdessä Lounais-Suomen kunnassa jakamisesta päättävää tahoja ei oltu vahvistettu missään asiakirjassa.

Lounais-Suomen kunnista 95 prosenttia ilmoitti, että vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamiseen. Vuonna 2015 osuus oli 90 prosenttia kunnista. Valtakunnallisesti näin ilmoitti 90 prosenttia kunnista. Yleisin tapa valtakunnallisesti ja Lounais-Suomessa oli vuoden 2015 tavoin yhteinen kokous tai neuvottelu vuorojen hakijoiden kanssa. Lounais-Suomen kunnista 16 prosentissa vuorot annettiin hakijoille, jotka jakoivat ne ryhmilleen. Kunnista 13 prosentissa käyttövuorojen jako perustui viranhaltijan hakemuksiin perustuvaan harkintaan.

Lounais-Suomessa kunnat tiedottivat käyttövuorojen hakemisesta yleisimmin kunnan Internet-sivuilla ja sähköpostitse. Myös sosiaalista mediaa ja lehtiä käytettiin yleisesti viestintäkanavina.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin hyvinvointi- tai kuntastrategiaan.

Käyttövuorojen jakamisessa keskeisimmät liikuntapoliittiset tavoitteet Lounais-Suomen kunnissa olivat lasten ja nuorten liikunnan edistäminen sekä tasa-arvo ja tasapuolisuus. Yleinen tavoite oli myös laajojen käyttäjäryhmien liikunnan edistäminen. Samat tavoitteet olivat keskeisiä myös valtakunnallisesti.

Lounais-Suomen kunnista 80 prosenttia ilmoitti, että tärkein käyttäjäryhmä, mihin kunnan käyttäjävuorojen jakamisen myönteiset painopisteet ensisijaisesti kohdistuvat, oli lapset ja nuoret. Valtakunnallisesti vastaava osuus kunnista oli 76 prosenttia. Lounais-Suomessa yksi kunta ilmoitti tärkeimmäksi soveltavan liikunnan ryhmät ja seitsemän kuntaa (18 %), ettei käytössä ollut eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia. Tilanne oli hyvin valtakunnallisen tilanteen kaltainen.

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat Lounais-Suomen kunnissa useimmiten hyvinvointistrategiaan (27 %) tai kuntastrategiaan (20 %). 19 prosentissa kunnista tavoitteet perustuivat liikuntastrategiaan. Tavoitteet eivät perustu mihinkään strategia-asiakirjaan 20 prosentissa kunnista. Tilanne oli tältäkin osin hyvin valtakunnallisen tilanteen kaltainen. Myös vuonna 2015 tavoitteet perustuivat Lounais-Suomen kunnissa kunta-, terveysliikunta/hyvinvointi- tai liikuntastrategiaan. Lou-

nais-Suomen alueen kaupunkimaisista kunnista yksikään ei ilmoittanut, että tavoitteet eivät perustu mihinkään strategia-asiakirjaan, kun taas maaseutumaisista kunnista näin ilmoitti 27 prosenttia.

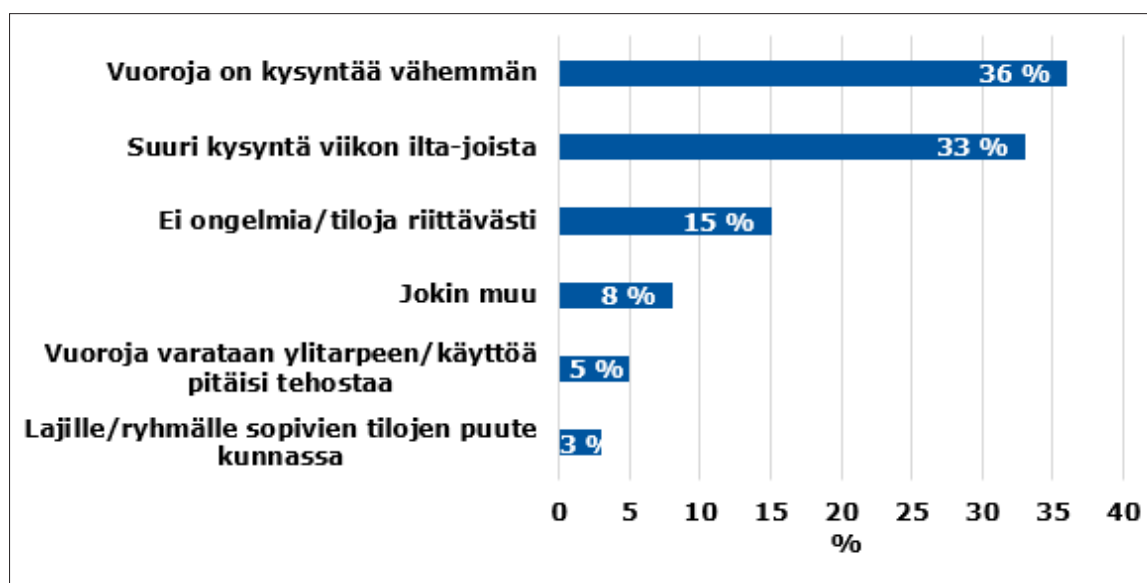
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 39 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Keskeisimmät käyttövuorojen jaossa olivat vuorojen vähäisyys kysyntään nähden ja suuri kysyntä arkipäivien ilta-ajoista.

Lounais-Suomessa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 39 prosenttia kunnista. Tilanne on hieman heikompi kuin valtakunnallisesti (46 %) ja alueellisesti vuonna 2015 (43 %). Yleisimmin seurattiin vuoden 2015 tavoin sekä valtakunnallisesti että Lounais-Suomessa, ketkä myönnettyjä vuoroja käyttävät sekä vuorojen kävijämäärää. Myös käyttäjäpalautteen kerääminen oli yleistä.

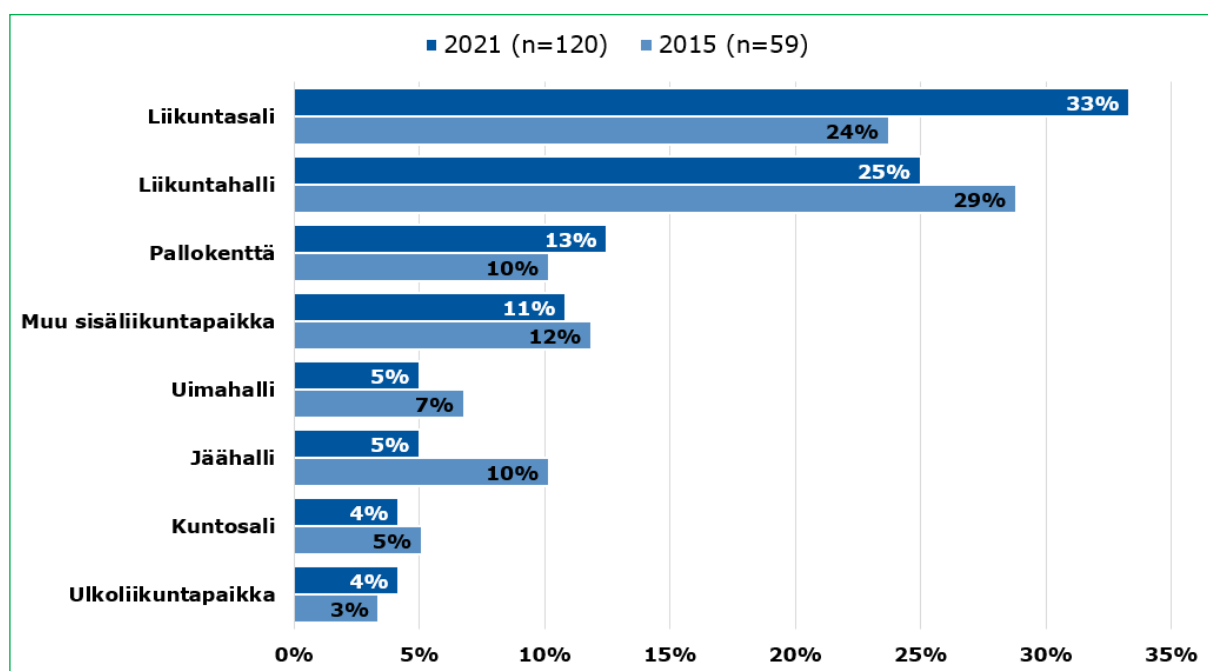
Kuvion 1.1 mukaisesti keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa Lounais-Suomen kunnissa olivat sekä kaupunkimaisissa, maaseutumaisissa että taajaan asutuissa kunnissa jaettavissa olevien vuorojen vähyys suhteessa kysyntään ja vuorojen suuri kysyntä viikon ilta-ajoista. Samoin oli myös valtakunnallisesti. Lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puutteesta ilmoitti Lounais-Suomessa yksi kunta. Vuorojen käytön tehostamisen tarpeesta raportoi kaksi kuntaa. Kuusi kuntaa (15 %) koki puolestaan, että liikuntatiloja on riittävästi eikä käyttövuorojen jaossa ole ongelmia. Vuonna 2015 Lounais-Suomessa keskeisimmät ongelmat olivat suuri kysyntä viikon ilta-ajoista sekä lajille tai ryhmälle sopivien tilojen puute.

Kuvio 7.8.4.1. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa Lounais-Suomen kunnissa.

Kuntia pyydettiin ilmoittamaan viisi liikuntapaikkaa siinä järjestyksessä missä kysyntä oli suurinta suhteessa tarjontaan. Kuvio 1.2 osoittaa, että suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli Lounais-Suomessa vuosien 2015 ja 2010 tapaan edelleen liikuntahalleissa ja -saleissa. Valtakunnallisesti tilanne oli sama ja suurinta liikuntahallien ja -salien kysyntä suhteessa tarjontaan oli Lounais-Suomessa ja Länsi- ja Sisä-Suomessa. Kolmanneksi suurinta kysyntä suhteessa tarjontaan Lounais-Suomessa ja valtakunnallisesti oli pallokentistä. Jäähallien ja uimahallien kysyntä vastasi vuonna 2021 paremmin tarjontaa kuin vuonna 2015. LIPAS-tietokannan mukaan vuoden 2015 jälkeen Suomeen on rakennettu 14 uutta jäähallia, mikä voi selittää jäähallien parantunutta tilannetta.

Kuvio 7.8.4.2. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella vuosina 2015 ja 2021.

Kunnilta kysyttiin, onko käyttövuorojen hakijoissa vuosittain uusia hakijatahoja ja mitä ne ovat. Lounais-Suomen kunnista yhteensä 30 prosenttia ilmoitti, että uusia hakijatahoja olivat yksityiset henkilöt ja perheet sekä uudet seurat ja lajit. Vapaat harrastajaryhmät uusiksi hakijatahoiksi nimesi 10 prosenttia Lounais-Suomen kunnista. Kaupalliset toimijat, työpaikkaryhmät ja naapurikuntien ryhmät saivat mainintoja yhteensä 10 prosentista kunnista. Kunnista 49 prosenttia ilmoitti, että hakijatahoissa ei ole tapahtunut muutoksia. Myös valtakunnallisesti 40 prosenttia raportoi, ettei muutoksia ollut. Lounais-Suomessa kaupunkimaisissa kunnissa suurimman uuden hakijatahon muodostivat uudet seurat ja lajit (43 prosenttia kaupunkimaisista kunnista), maaseutumaisissa yksityiset henkilöt ja perheet (16 prosentissa maaseutumaisista kunnista) sekä taajaan asutuissa kunnissa vapaat harrastajaryhmät (31 prosentissa taajaan asutuista kunnista).

Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Käyttömaksupolitiikalla pyrittiin edistämään erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.

Virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia oli 26 prosentilla Lounais-Suomen kunnista. Vuonna 2015 osuus oli 21 prosenttia alueen kunnista. Valtakunnallisesti osuus oli 34 prosenttia. Lounais-Suomen tilanne oli aluehallintovirastojen toimialueittain vertailtuna toiseksi heikoin. Niistä Lounais-Suomen kunnista, joissa oli liikuntatoimen kehittämisstrategia, käyttömaksujen määräytymisperusteet sisältyivät siihen 15 prosentissa kunnista. Lopuissa näistä kunnista oli pääasiassa olemassa erikseen virallisesti hyväksytyt käyttömaksujen määräytymisperusteet.

Kuntia pyydettiin valitsemaan tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat. Lounais-Suomessa 64 prosenttia ilmoitti tärkeimmäksi ryhmäksi lapset ja nuoret. Painotus oli sama sekä kaupunkimaisissa, maaseutumaisissa että taajaan asutuissa kunnissa. Valtakunnallisesti osuus oli 74 prosenttia. Vuonna 2015 Liikuntapaikkojen käyttömaksussa painotettiin lasten ja nuorten liikunnan edistämistä 63 prosentissa Lounais-Suomen kunnista.

Taulukko 7.9.4.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat Lounais-Suomen kunnissa.

	Määrä	%
Lapset ja nuoret	25	64,1 %
Ei eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia	12	30,8 %
Soveltavan liikunnan ryhmät (erityisryhmät)	2	5,1 %
Kaikki yhteensä	39	100,0 %

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat maksuttomia 56 prosentissa kunnista. Pallo- ja yleisurheilukentät olivat yleisimpiä maksuttomia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.

Lounais-Suomessa liikuntapaikkojen käyttö oli maksutonta yleisimmin lapsille ja nuorille sekä soveltavan liikunnan ryhmille. Samoin oli myös valtakunnallisesti ja alueellisesti vuonna 2015. Liikuntapaikkojen käyttö oli maksutonta lapsille ja nuorille 56 prosentissa ja soveltavan liikunnan ryhmille 51 prosentissa Lounais-Suomen kunnista. Valtakunnallisesti liikuntapaikkojen käyttö oli maksutonta 67 prosentissa kunnista.

Kunnista 56 prosenttia ilmoitti, että oli huomionnut maksupolitiikassa lasten ja nuorten liikunnan harrastuskustannusten nousun. Näistä kunnista 68 prosentissa tämä oli toteutettu ilmaisilla käyttövuoroilla. Alennettuja hintoja käytettiin 21 prosentissa kunnista. Koko Suomessa lasten ja nuorten harrastekustannusten nousun oli huomionnut 60 prosenttia kunnista. Vuonna 2015 Lounais-Suomessa lasten ja nuorten liikunnan harrastuskustannusten nousun oli huomionnut yli kaksi kolmasosaa kunnista pitämällä käyttövuorot maksuttomina lapsille ja nuorille.

Yleisimmin lapsille ja nuorille maksuttomia liikuntapaikkoja olivat Lounais-Suomen kunnissa pallokentät, yleisurheilukentät sekä niiden jälkeen koulujen liikuntasalit ja muut liikuntasalit ja -hallit. Samoin oli myös valtakunnallisesti ja alueellisesti vuonna 2015.

Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Lounais-Suomen kunnista 18 prosenttia ilmoitti, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Jonkinlaisesta muutostarpeesta liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikkaan raportoi 33 prosenttia kunnista. Tärkein syy liittyi liikuntapaikkojen tuottotavoitteiden nostamiseen.

Lounais-Suomen kunnista 18 prosenttia arvioi, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevaisuudessa. Kunnista 26 prosenttia ei osannut arvioida asiaa. Tilanne oli hyvin samankaltainen myös valtakunnallisesti. Vuonna 2015 muutoksia oli tulossa noin neljäsosaan Lounais-Suomen kunnista. Vuonna 2022 muutoksia käyttövuoropolitiikkaan oli Lounais-Suomen kunnissa tulossa useammin kaupunkimaisissa kuin maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa.

Suurimmat muutokset tulevat Lounais-Suomessa kohdistumaan valtakunnallisesta tilanteesta poiketen uusien vuorojen jakoperusteiden laadintaan. Niistä kunnista, jotka arvioivat muutoksia olevan tulossa, 46 prosenttia suunnitteli jakoperusteiden uusimista. Käyttövuorojen hintojen tarkistuksia oli tulossa 27 prosenttiin kunnista. Valtakunnallisesti eniten muutoksia oli tulossa sen sijaan liikuntapaikkojen käyttömaksuihin ja viidesosa kunnista aikoi laatia uudet käyttövuorojen jakoperusteet. Vuonna 2015 Lounais-Suomen kunnat aikoivat yleisimmin tarkistaa käyttövuorojen hintoja.

Suurin muutostarvetta aiheuttava asia oli Lounais-Suomessa ja valtakunnallisesti väestön ikärakenteen muutos. Muutostarvetta aiheuttivat myös uudet liikuntalajit, palvelujen epätasa-arvoinen saavutettavuus, liikuntapaikkojen kysynnän vaihtelu ja sote-uudistus. Organisoitumattomat liikuntaryhmät aiheuttivat hieman vähemmän muutostarvetta Lounais-Suomessa kuin koko maassa keskimäärin. Keskeisimmät syyt muutostarpeille vaihtelivat hieman kuntatyyppin mukaan. Väestön ikärakenteen muutos oli tärkein syy sekä kaupunkimaisissa, maaseutumaisissa että taajaan asutuissa kunnissa.

Valtakunnallisesti valtaosassa kunnista ei ole tulossa oleellisia muutoksia liikuntapaikkojen käyttömaksuihin tulevina vuosina ja suurimmat muutostarpeet liittyvät aikuisten liikuntaan. Lasten ja nuorten käyttömaksuja suunnitteli korottavansa kaikista Suo-

men kunnista 22 kuntaa eli 15 prosenttia kunnista. Tilanne ei ole muuttunut vuodesta 2015.

Lounais-Suomen kunnista 67 prosenttia ilmoitti, että muutostarpeita käyttömaksuihin ei ollut. Myös vuonna 2015 suurin osa kunnista aikoi pitää käyttömaksut sellaisenaan. Ne kunnat, joilla oli muutostarpeita liikuntapaikkojen käyttömaksuihin, ilmoittivat vuonna 2021 tärkeimmäksi syyksi liikuntapaikkojen tuottotavoitteiden nostamisen. Tämä oli valtakunnallisesti tärkein syy myös vuonna 2015.

Arvioinnissa selvitettiin kunnassa eniten käytettyjen liikuntapaikkojen käyttömaksuja. Liikuntapaikat olivat uimahalli, kuntosali, liikuntasali ja jäähalli, joiden osalta selvitetiin aikuisten, lasten ja nuorten sekä eläkeläisten käyttömaksuja samoin perustein kuin vuonna 2007 ja 2015. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² oli iso sali ja alle 200 m² oli pieni sali. Uimahallin ja kuntosalin hintana oli kertamaksu, mutta liikuntasaleissa ja jäähalleissa kysyttiin yhdistyksen maksamaa tuntihintaa. Hinnoissa huomiotiin rahanarvon muutos.

Taulukko 1.4 osoittaa lasten ja nuorten eniten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2015 ja 2021. Liikuntapaikkojen käyttömaksujen hinnat lapsille ja nuorille ovat laskeneet Lounais-Suomessa uimahalleissa, kuntosaleissa ja jäähalleissa. Valtakunnallisesti keskiarvohinnat olivat laskeneet kuntosaleissa, liikuntasaleissa ja jäähalleissa. Eniten hintojen laskua vuodesta 2015 tapahtui valtakunnallisen tilanteen tavoin jäähallien käyttömaksuissa, joissa yhdistyksen tuntihinta laski 67 eurosta 41 euroon. Valtakunnallisesti laskua oli 53 eurosta 39 euroon.

Taulukko 7.11.4.1. Lasten ja nuorten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2015 ja 2021 Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella. Vuoden 2015 käyttömaksujen keskiarvot on muutettu vuoden 2021 rahanarvoon.

	2015	2021
Uimahalli, kertamaksu	3,1 €	2,5 €
Kuntosali, kertamaksu	2,9 €	2,5 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	2,7 €	3,1 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	6,0 €	8,8 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	67,4 €	41,3 €

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja Marie Rautio-Sipilä,
puhelin 0295 018 069, marie.rautio-sipila@avi.fi

Liikuntatoimen tarkastaja Tiina Kaijanen,
puhelin 0295 018 303, tiina.kaijanen@avi.fi

Tietolähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Liikuntalaki (390/2015)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)

Peruspalvelujen arviointi 2005, 2006, 2007, 2010 ja 2015. Aluehallintovirastot.

Finlex 2022. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/?print> (luettu 23.3.2022)

Lipas Liikuntapaikat.fi 2022. Saatavissa: <http://lipas.fi> (luettu 8.4.2022)

Itkonen, H. 2020. Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020. Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5, Helsinki.

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Helsingin yliopisto. Urbaria Summaries Series 2021/4.

Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. 2020. Vierivä kivi ei sammaloidu -liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakkointityön loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakkoarviointi>(luettu 23.3.2022)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022 b. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/yhdenvertaisuuden-edistaminen/yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-arviointi> (luettu 23.3.2022)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. THL:n tilastoraportti 42/2020.

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018

Kuvat ja taulukot

Kuvio 7.8.4.1. Keskeisimmät ongelmat käyttövuorojen jaossa Lounais-Suomen kunnissa.

Kuvio 7.8.4.2. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella vuosina 2015 ja 2021

Taulukko 7.9.4.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon kunnan liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikan myönteiset painotukset ensisijaisesti kohdistuvat Lounais-Suomen kunnissa.

Taulukko 7.11.4.1. Lasten ja nuorten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2015 ja 2021 Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella. Vuoden 2015 käyttömaksujen keskiarvot on muutettu vuoden 2021 rahanarvoon.

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Länsi- ja Sisä-Suomen
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	105
Arviointiasetelma.....	105
Johdanto	105
Toimintaympäristö	106
Tiivistelmä.....	109
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	110
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	111
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	112
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen?	114
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	115
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	116
Arviointiryhmä	118
Tietolähteet	118
Kuvat ja taulukot.....	119

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 69 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista. Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi lähes puolet kunnista.
2. Yli kolmasosalla Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista oli liikuntatoimen kehittämisstrategia. Paras tilanne oli Keski-Pohjanmaalla ja heikoin Pirkanmaalla.
3. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan keskeisimmät tavoitteet ja painopisteet olivat lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä. Myös käyttömaksupolitiikalla edistettiin erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.
4. Keskeisin ongelma liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa oli vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään. Suurin kysyntä suhteessa tarjontaan Länsi- ja Sisä-Suomessa oli koko Suomen tapaan liikuntahalleista ja -saleista.
5. Pallokentät, yleisurheilukentät ja koulujen liikuntasalit olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille. Lapset ja nuoret joutuivat maksamaan keskimäärin 3 euroa uimahallin käytöstä Länsi- ja Sisä-Suomessa.

Toimenpide-ehdotukset

1. Liikunnan edistämisen kunnassa tulee perustua virallisesti hyväksyttyyn strategiaan suunnitelmaan, jonka tavoitteisiin liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikka perustuvat.
2. Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet. Erityisesti on otettava huomioon lapset ja nuoret sekä sosioekonomiset näkökulmat.
3. Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seuranta-tietoihin ja vaikutusten ennakoarviointiin.

Arviointiasetelma

Arviointiasetelma vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Johdantoteksti vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 14

Lähitulevaisuuden näkymät

Kuntien tilannekuvaraportin mukaan lähivuosikymmeninä yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa kaikissa kunnissa, ja erityisesti yli 85-vuotiaiden osuus kohoaa. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan työikäisen väestön määrä tulee kasvamaan Länsi- ja Sisä-Suomessa ainoastaan Pirkanmaalla ja sielläkin kasvu on maltillista. Väestöllinen huoltosuhde heikkenee edelleen ikäihmisten määrän kasvaessa ja työikäisen väestön määrän vähentyessä. Vanheneva väestö tarvitsee enemmän sosiaali- ja terveystoimen palveluja. Palvelujen maksajia on kuitenkin vähemmän, koska työikäisten määrän väheneminen vähentää verotuloja.

Muuttoliikenne maaseudulta keskuskaupunkeihin tulee lisääntymään lähitulevaisuudessa Länsi- ja Sisä-Suomessa, mikä vähentää maaseutumaisten kuntien vetovoimaa ja aiheuttaa haasteita liikuntapalvelujen järjestämiselle. Muuttotappiokunnissa työikäisten määrä suhteessa lasten ja ikääntyvien määrään vähenee, kun taas muuttovoittokunnissa paineet investointeihin lisääntyvät.

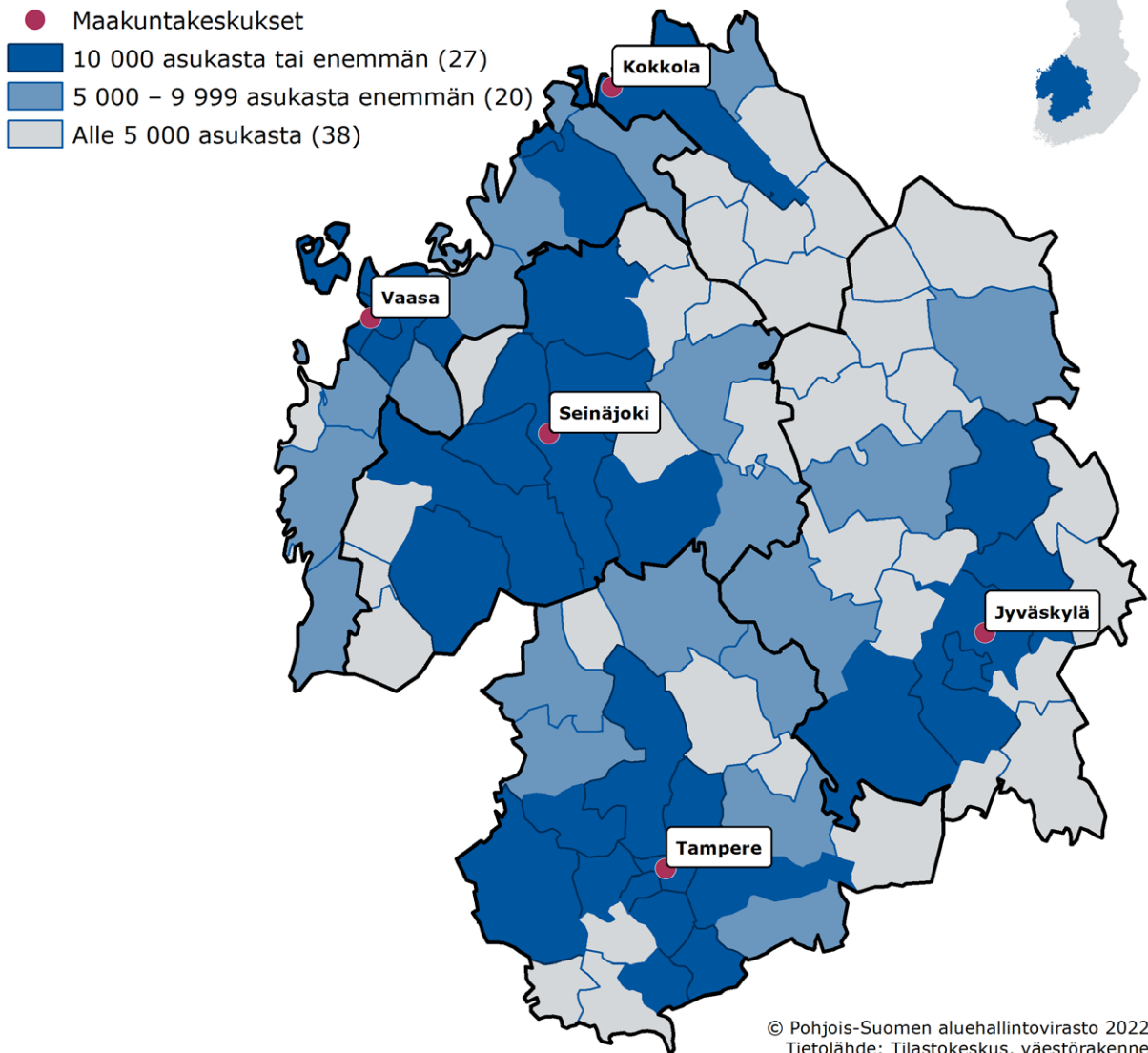
Ulkopolitiinen epävakaus kiihdyttää inflaatiota, mikä tulee todennäköisesti aiheuttamaan paineita liikuntapaikkojen käyttömaksujen korottamiselle. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulee aiheuttamaan uudenlaisia haasteita kuntien liikuntatoimelle. Liikuntapalvelujen tuottaminen jää kuntien vastuulle, kun taas sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen siirtyy hyvinvointialueille. Toimiva yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden kesken on edellytys onnistuneelle hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tulevaisuuden kunnassa.

Toimintaympäristö

Kartasta 7.4.5.1 näkyy Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston maakuntakeskukset ja alueen väkiluku kunnittain vuonna 2021. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toiminta-alueella on noin 1,2 miljoonaa asukasta, 5 maakuntaa ja 85 kuntaa. Länsi- ja Sisä-Suomen kunnat eroavat kooltaan, olosuhteiltaan ja taloudelliselta kantokyvyltään merkittävästi toisistaan. Lähes puolet Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista on alle 5 000 asukkaan kuntia, joka aiheuttaa haasteita palvelujen tuottamiselle ja kuntataloudelle.

Väestönkehitys vaikuttaa kuntien talouteen, mikä heijastuu myös kuntien liikuntatoimen tilaan ja käyttömaksupolitiikkaan. Asukasmäärä on laskenut kaikissa maakunnissa Pirkanmaata lukuun ottamatta. Tilastokeskuksen tietojen mukaan alle 15-vuotiaiden osuus Länsi- ja Sisä-Suomen väestöstä on laskenut 17 prosentista 16 prosenttiin vuodesta 2011. Vastaavasti yli 65-vuotiaiden osuus on noussut samassa ajassa 19 prosentista 24 prosenttiin. Nais- että miessukupuolisten henkilöiden keski-ikä on noussut 42 vuodesta 44 vuoteen.

Muuttoliikenne maaseudulta keskuskaupunkeihin on lisääntynyt Länsi- ja Sisä-Suomessa koko maan tavoin. Kaupunkialueella asuvien osuus on noussut 56 prosentista 60 prosenttiin ja vastaavasti maaseutualueella asuvien osuus on tippunut 43 prosentista 39 prosenttiin.

Kartta 7.4.5.1. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueen väkiluku kunnittain vuonna 2021**Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueen väkiluku kunnittain vuonna 2021**

Tilastokeskuksen laskema kuluttajahintojen vuosimuutos oli 5,8 % maaliskuussa 2022. Inflaation nousu johtui muuan muassa polttonesteiden hinnan noususta, mikä johtunee ainakin osittain epävakasta ulkopoliittisesta tilanteesta. Inflaatio heikentää rahan arvoa, jolla taasen voi olla vaikutusta liikuntapalvelujen saavutettavuuteen.

Kuntien keskeisenä tehtävänä on liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen paikallisella tasolla. Kunnat tukevat kuntalaisten liikkumista rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja, tukemalla kansalaistoimintaa sekä järjestämällä liikuntapalveluja ja terveyttä edistävää liikuntaa eri kohderyhmille. Kunnilla on siis merkittävä rooli kuntalaisten liikunnan ja aktiivisuuden mahdollistajana. Kunnat omistavat ja ylläpitävät noin 70 prosenttia liikuntapaikoista. Vuosittain kunnat ylläpitävät liikuntapalveluja noin 800 miljoonalla eurolla. Kuntien liikuntatoimi työllistää noin 5 000 ihmistä. Suomessa oli vuonna 2020 lähes 39 000 liikuntapaikkaa.

Vuoden 2019 peruspalvelujen arviointi tulosten mukaan keskeisten liikuntapaikkojen sijainti suhteessa väestön sijaintiin on hyvä ja erityisesti lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus on parantunut. Saavutettavuudessa on kuitenkin alueellisia eroja. Saavutettavuuden muutos kytkeytyy osaltaan kaupungistumisprosessiin sekä ikärakenteelliseen väestömuutokseen, joka on vähentänyt väestön määrää kaukana keskuksista sijaitsevilla alueilla ja lisännyt väestön määrää kasvukeskuksissa. Liikuntapaikkojen saavutettavuuden näkökulmasta on tärkeää, että liikuntatoimi on osallisena maankäytön suunnittelussa ja kaavoitusprosessissa. Kunnan liikuntatoimi osallistui maankäytön suunnitteluun ja kaavoitusprosessiin 49 prosentissa kunnista vuonna 2019.

Liikuntapaikkasuunnittelun avulla kunnissa voidaan toteuttaa liikuntapaikkarakentamista pitkäjänteisesti kuntalaisten tarpeet huomioiden. Kuntatalouden kiristyminen lisää pitkäjänteisen suunnittelun merkitystä. Voimassa olevia liikuntapaikkasuunnitelmia oli 39 prosentissa vastanneista kunnista vuonna 2019 (peruspalvelujen arviointi). Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosalle liikuntapaikoista tulisi tehdä korjaustoimenpiteitä. Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa selvityksen mukaan 65 prosenttia kunnista arvioi liikuntaolosuhteiden kunnostamistarpeen tai korjausvelan erittäin merkittäväksi tai varsin merkittäväksi ongelmaksi omassa kunnassaan.

Kunnallisten perusliikuntapaikkojen esteettömyydessä on edelleen paljon kehitettävää peruspalvelujen arviointitulosten mukaan. Yhdenvertaisuus ja esteettömyys eivät toteudu Suomessa läheskään riittävästi, minkä vuoksi liikkumis- ja toimimisesteiset ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa muihin. Vain viidesosassa kunnista oli laadittu liikuntapaikkoja koskeva esteettömyyssuunnitelma. Vaihtelut suunnitelmien määrässä alueiden välillä olivat suuria. Yksittäisistä liikuntapaikoista eniten esteettömyyteen oli kiinnitetty huomiota uimahalleissa. Uimahallit palvelevat laajoja käyttäjäryhmiä ja uintiharrastus on yksi niistä harvoista liikuntamuodoista, jotka soveltuvat lähes kaikille.

Lasten ja nuorten liikunta Suomessa Tulokortti tutkimuksen mukaan liikunnan minimisuositus täyttyi 29 prosentilla 3-vuotiaista lapsista, 49 prosentilla alakoululaisista ja 18 prosentilla yläkoululaisista. Keväällä 2016 kerätyn kyselyaineiston perusteella 32 prosenttia 9–15-vuotiaista liikkuu vähintään tunnin päivässä joka päivä. Vuonna 2021 TEAviisarin tietojen mukaan 27,9 prosenttia 8. ja 9.luokan oppilaista harrastaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin verran hengästyttävää liikuntaa.

UKK-instituutin koordinoiman tuoreen tutkimuksen mukaan päivittäinen yli kahdeksan tunnin paikallaanolo valveilla ollessa aiheuttaa yhteiskunnalle vuosittain noin 1,5 miljardin euron kustannukset Suomessa. Tutkimus on jatkoa vuonna 2018 julkaistulle raportille, jonka mukaan vähäinen reippaan ja rasittavan liikkumisen määrä aiheuttaa vuosittain yli 3 miljardin euron kustannukset. Kroonisista kansansairauksista suurin yksittäinen kustannusten aiheuttaja on tyypin 2 diabetes. Se on yhteydessä kolmeen neljäsosaan paikallaanolon ja lähes puoleen liikkumattomuuden terveydenhuollolle aiheuttamista kustannuksista. Yhteensä liian vähäinen liikkuminen ja runsas paikallaanolo aiheuttavat siis noin 4,7 miljardin vuosittaiset yhteiskunnalliset kustannukset.

Tiivistelmä

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 69 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista. Tilanne on parantunut Länsi- ja Sisä-Suomessa aluehallintoviraston suositusten mukaisesti. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet hyväksyi yleisimmin liikunta-asioista vastaava lautakunta Länsi- ja Sisä-Suomessa. Yleisimmät asiakirjat, joissa käyttövuorojen jakamisesta päätettiin, olivat hallinto- tai johtosääntö ja lautakunnan päätös.

Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi lähes puolet Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista. Yli kolmasosalla Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista oli liikuntatoimen kehittämisstrategia. Paras tilanne maakunnittain tarkasteltuna oli Keski-Pohjanmaalla ja heikoin Pirkanmaalla.

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan keskeisimmät tavoitteet ja painopisteet olivat lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä. Myös käyttömaksupolitiikalla edistettiin erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.

Keskeisin ongelma liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa oli vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään. Toiseksi suurin ongelma oli suuri kysyntä viikon iltajoista. Liikuntapaikoittain tarkasteltuna suurin kysyntä suhteessa tarjontaan Länsi- ja Sisä-Suomessa oli koko Suomen tapaan liikuntahalleista ja -saleista. Pallokentät, yleisurheilukentät ja koulujen liikuntasalit olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.

Hieman vajaa kaksi kolmasosaa Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista on huomionnut liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa lasten ja nuorten harrastekustannusten nousun. Yleisin tapa huomioda harrastekustannusten nousu oli tarjota ilmaisia käyttövuoroja lapsille ja nuorille.

Vajaa viidesosa Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista arvioi, että kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevina vuosina. Eniten muutostarvetta käyttövuoropolitiikkaan aiheuttivat uudet liikuntalajit, organisoitumattomat liikuntaryhmät ja väestön ikärakenteen muutos. Liikuntapaikkojen käyttömaksuihin ei tule kohdistumaan suuria muutoksia lähivuosina Länsi- ja Sisä-Suomessa.

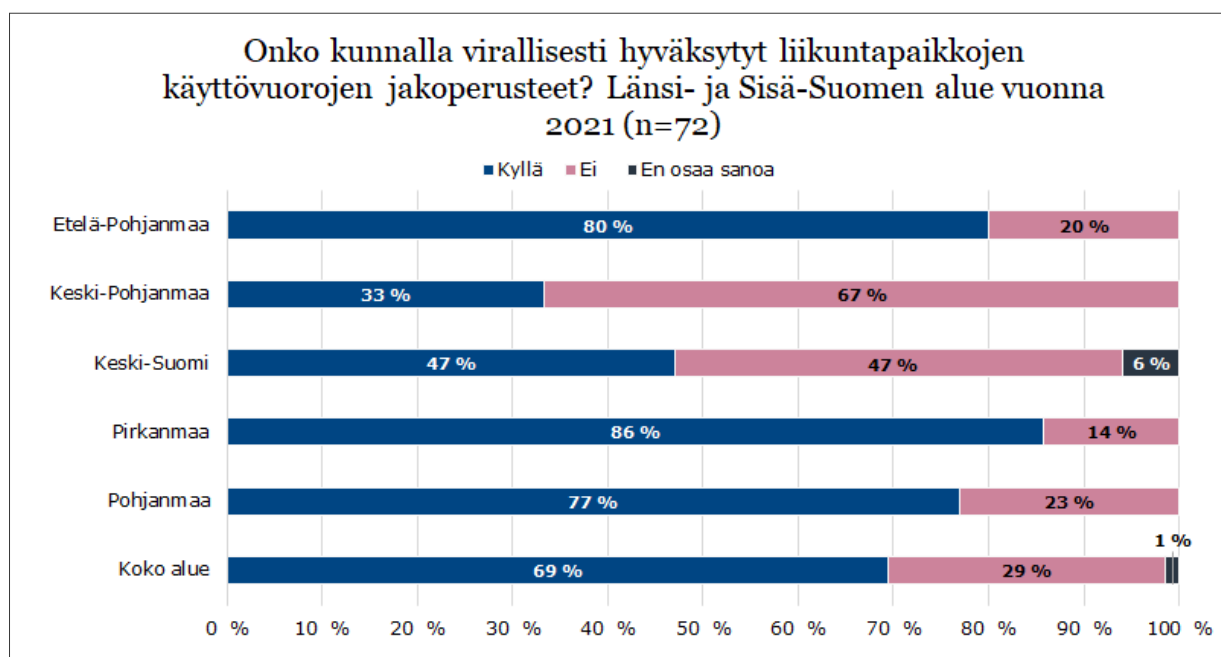
Lasten ja nuorten osalta uimahallin kertamaksu oli hieman maan keskiarvoa kalliimpi, kun taas kuntosalien ja isojen liikuntasalien käyttömaksut olivat hieman maan keskiarvoa alhaisemmat. Pienen liikuntasalin tuntihinta noudatteli koko maan keskiarvoa ja jäähallien yhdistyksen vastaava tuntihinta oli selvästi maan keskiarvoa korkeampi. Lasten ja nuorten liikuntapaikkojen käyttömaksuissa ei ole Länsi- ja Sisä-Suomessa tapahtunut merkittävää muutosta vuoden 2007 peruspalvelujen arvioinnin tuloksiin verrattuna.

Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet oli laatinut 69 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista ja yleisimmin liikunnasta vastaava lautakunta hyväksyi ne.

Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyillä jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymää jakoperustetta. Kuvioista 7.6.5.1 nähdään, että Länsi- ja Sisä-Suomen vastanneista kunnista 69 prosenttia oli laatinut kirjalliset liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet. Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne noudatteli koko maan keskiarvoa. Maakunnittain tarkasteltuna paras tilanne oli Pirkanmaalla, jossa 86 prosentilla kunnista oli virallisesti hyväksytyt jakoperusteet. Heikoin tilanne oli Keski-Pohjanmaalla, jossa ainoastaan kolmannes kunnista vastasi kysymykseen myönteisesti. Avoimuus vuorojen jakoperusteissa on lisääntynyt merkittävästi vuoteen 2007 verrattuna, jolloin vajaa puolet (48 %) kunnista vastasi kysymykseen myönteisesti. Vastaava luku vuonna 2015 oli 58 prosenttia. Aluehallintovirastot esittivät vuosina 2010 ja 2015, että kaikkiin kuntiin olisi saatava virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet.

Kuvio 7.6.5.1. Kuntien virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

Kunnissa, joissa ei ollut kirjallisesti laadittuja hyväksytyjä jakoperusteita, käyttövuorot jaettiin vuoden 2015 tapaan yleisimmin liikunta-asioista vastaavan viranhaltijan päätöksellä, vakiintuneen käytännön perusteella.

Lähes kolme neljäsosaa (79 %) niistä kunnista, joissa oli virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen jakoperusteet, ilmoitti että jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja. Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne oli koko maan keskiarvoa parempi (73 %). Mikäli

jakoperusteita ei ollut laadittu kaikille liikuntapaikoille, niin koulujen liikuntasalit, ulkokentät ja kuntosalit jäivät useimmiten virallisesti hyväksytyjen jakoperusteiden ulkopuolelle.

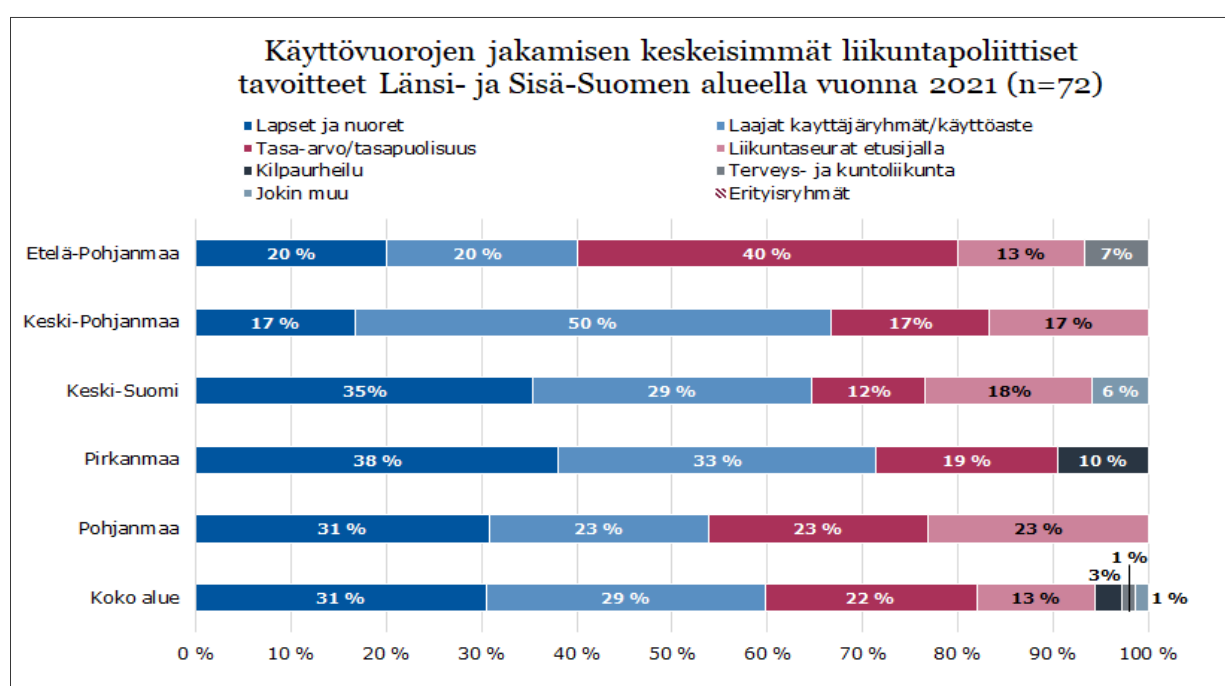
Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet hyväksyi yleisimmin liikunta-asioista vastaava lautakunta Länsi- ja Sisä-Suomessa. Tilanne noudatteli koko maan tilannetta ja vuoden 2015 tuloksia. Yleisimmät asiakirjat, joissa käyttövuorojen jakamisesta päätettiin, olivat hallinto- tai johtosääntö ja lautakunnan päätös. Tässäkään asiassa Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne ei poikennut valtakunnan tilanteesta.

Vuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakopäätöksiin suurimmassa osassa Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista (89 %). Ainoastaan 7 kuntaa vastasi kysymykseen kielteisesti. Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne noudatteli koko maan keskiarvoa. Paras tilanne oli Etelä-Pohjanmaalla ja heikoin Keski-Pohjanmaalla. Yleisimmin hakijat pääsivät vaikuttamaan yhteisessä kokouksessa tai neuvottelussa liikuntatoimen kanssa. Vuorojen hakijoiden vaikuttamiskeinot olivat samanlaiset ja vaikuttamismahdollisuuksia tarjottiin yhtä paljon kuin vuoden 2010 ja 2015 kyselyssä. Kunnat tiedottivat käyttövuorojen hakemisesta useimmiten kunnan Internet-sivulla, kun vuonna 2015 yleisin tiedotuskanava oli Internet-sivujen lisäksi lehti.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan keskeisimmät tavoitteet ja painopisteet kunnissa olivat lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä ja ne perustuivat joko kunta- tai hyvinvointistrategiaan.

Kuvio 7.7.5.1. Käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät liikuntapoliittiset tavoitteet Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

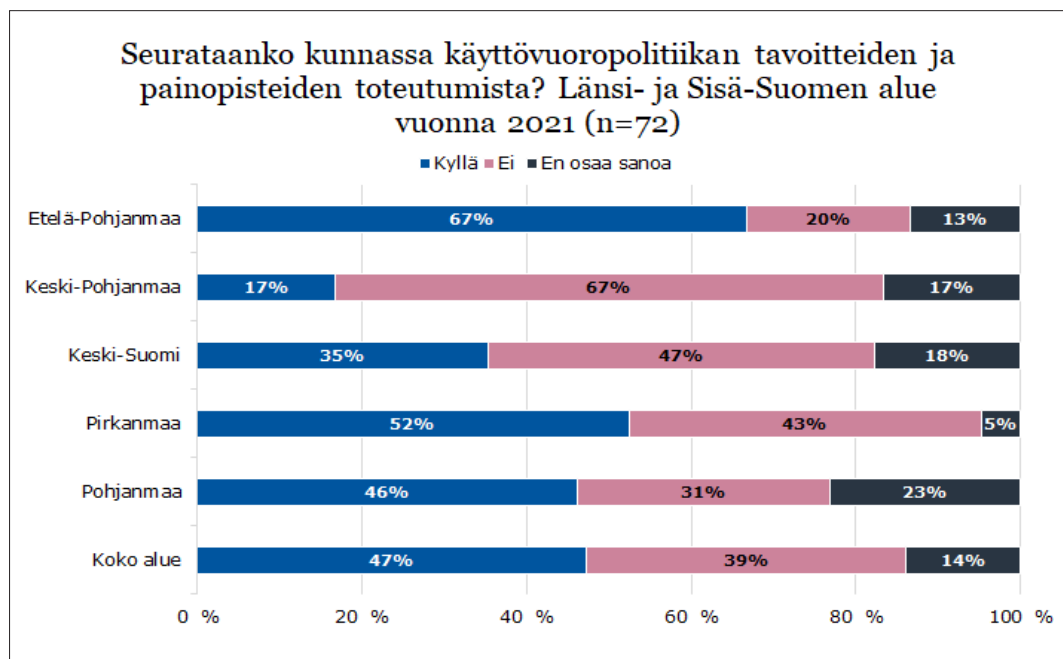
Kuvio 7.7.5.1 osoittaa, että liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon tärkeimmät liikuntapolitiittiset tavoitteet olivat Länsi- ja Sisä-Suomessa lasten ja nuorten liikunnan ja laajojen käyttäjäryhmien liikunnan edistäminen. Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen oli tärkein liikuntapolitiittinen tavoite myös koko maassa. Tosin Länsi- ja Sisä-Suomessa sen merkitys on vähentynyt vuoteen 2015 verrattuna ja vastaavasti laajojen käyttäjäryhmien liikunnan edistäminen lisääntynyt. Muita tärkeitä tavoitteita olivat esimerkiksi tasa-arvon ja tasapuolisuuden ja liikuntaseurojen toiminnan edistäminen.

Kolme neljäsosaa sekä Länsi- ja Sisä-Suomen että koko Suomen kunnista ilmoitti, että lasten ja nuorten liikunnan edistäminen oli myös käyttövuorojen jakamisen tärkein painopiste. Vajaalla viidesosalla kunnista ei ollut eri käyttäjäryhmiä koskevia painotuksia Länsi- ja Sisä-Suomessa. Ainoastaan 1 tai 2 kuntaa ilmoitti painopisteeksi soveltavan liikunnan, aikuisliikunnan tai huippu-urheilun. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet perustuivat useimmiten joko kunta- tai hyvinvointistrategiaan niin Länsi- ja Sisä-Suomessa kuin koko maassakin.

Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi 47 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista. Kunnat tekivät seurantaan kävijämääriä ja ryhmien määriä seuraamalla tai käyttäjäpalautetta keräämällä sekä oma-valvonnan avulla.

Kuvio 7.8.5.1. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden seuranta Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

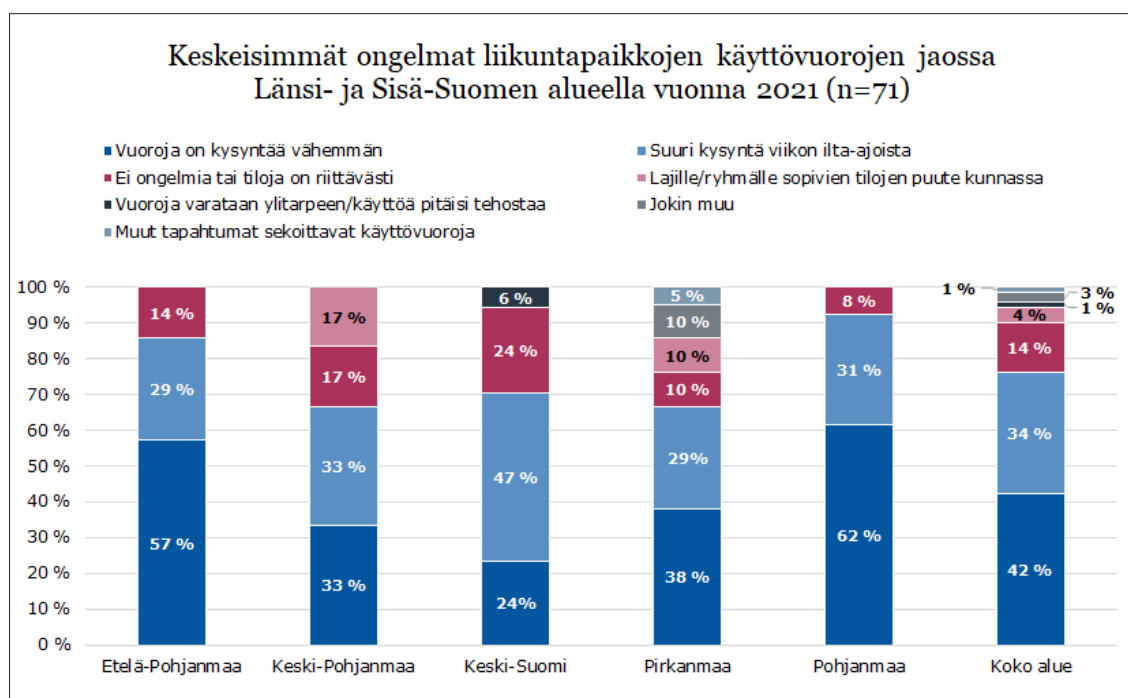

Kuviosta 7.8.5.1 ilmenee, että lähes puolet (47 %) Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista seurasi käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Tilanne vastasi koko maan keskiarvoa. Maakunnittain tarkasteltuna erot olivat suuria: eniten

seurantaa tehtiin Etelä-Pohjanmaalla (67 %) ja vähiten Keski-Pohjanmaalla (17 %). Länsi- ja Sisä-Suomessa seuranta lisääntyi vuodesta 2015, jolloin reilu kolmasosa (36 %) kunnista ilmoitti tekevänsä seurantaa. Tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurattiin erilaisilla selvityksillä ja valvonnalla, tilastoimalla liikuntapaikkojen kävijämääriä ja keräämällä käyttäjäpalautetta.

Kuvio 7.8.5.2. esittää keskeisimmät ongelmat liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa Länsi- ja Sisä-Suomessa. Keskeisin ongelma oli koko maan tilanteen mukaisesti vuorojen vähäisyys suhteessa kysyntään. Maakunnittain tarkasteltuna vuorojen vähyys koettiin suurimmaksi ongelmaksi useimmiten Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Toiseksi suurin ongelma Länsi- ja Sisä-Suomessa oli suuri kysyntä viikon iltajoista. 14 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei ongelmia ole. Vuonna 2021 ainoastaan 3 kuntaa vastasi sopivien tilojen puutteen keskeisimmäksi ongelmaksi. Vuonna 2015 keskeisimmät ongelmat olivat suuri kysyntä viikon iltajoista ja sopivien tilojen puute.

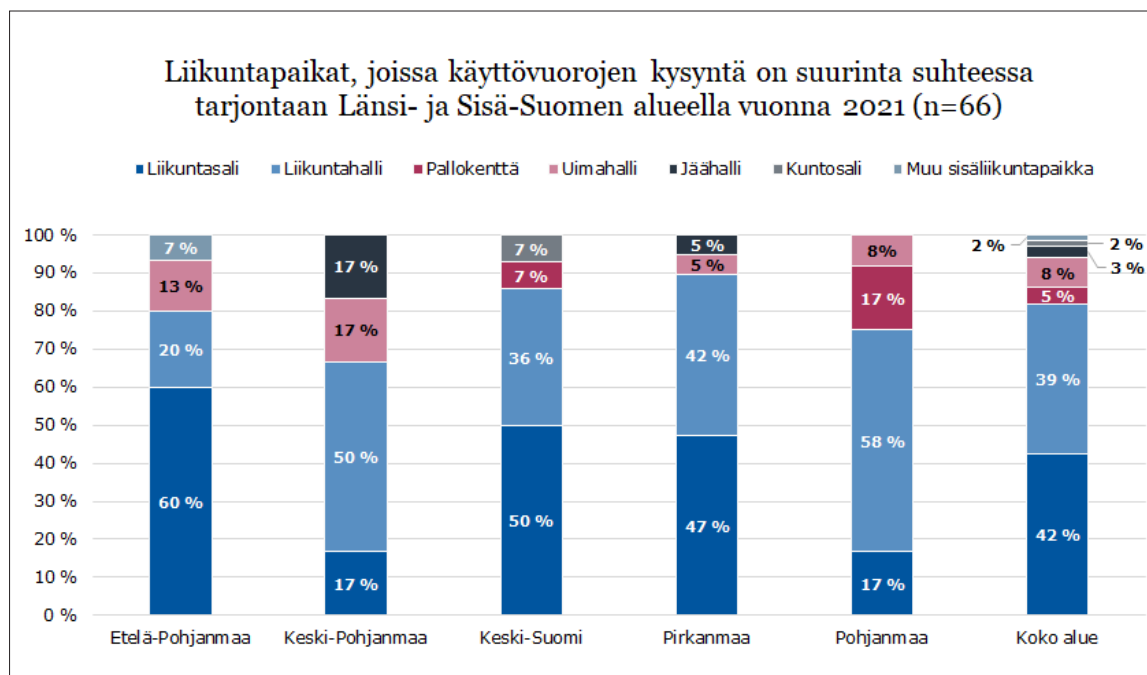
Kuvio 7.8.5.2. Keskeisimmät ongelmat liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

Kunnilta kysyttiin liikuntapaikoista, joissa käyttövuorojen kysyntä oli merkittävästi tarjontaa suurempi. Liikuntapaikat pyydettiin ilmoittamaan tärkeysjärjestyksessä eli ensimmäiseksi merkityssä liikuntapaikassa oli kaikkein suurin kysyntä suhteessa tarjontaan. Tuloksia raportoidessa otettiin huomioon 5 tärkeintä liikuntapaikkaa. Suurin kysyntä suhteessa tarjontaan Länsi- ja Sisä-Suomessa oli koko Suomen tapaan liikuntahalleista ja -saleista. Yli puolet (56 %) kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti, että liikuntasalien ja -hallien kysyntä oli tarjontaa suurempi. Tilanteeseen ei ole tullut muutosta vuoteen 2015 verrattuna. Liikuntasalien kysyntä oli hieman kasvanut ja liikuntahallien vähentynyt. Muita liikuntapaikkoja voidaan katsoa olevan keskimäärin hyvin tarjolla.

Kuvio 7.8.5.3 esittää ne liikuntapaikat Länsi- ja Sisä-Suomessa maakunnittain, joissa käyttövuorojen kysyntä on suurin suhteessa tarjontaan. Tuloksissa on otettu huomioon ainoastaan suurin kysyntä eli se liikuntapaikka, jonka vastaaja merkitsi kaikista tärkeimmäksi. Edellisessä kappaleessa tuloksia tarkasteltiin 5 tärkeimmän liikuntapaikan osalta, mikä selittää hieman erilaiset luvut Länsi- ja Sisä-Suomen osalta.

Kuvio 7.8.5.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on suurinta suhteessa tarjontaan Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

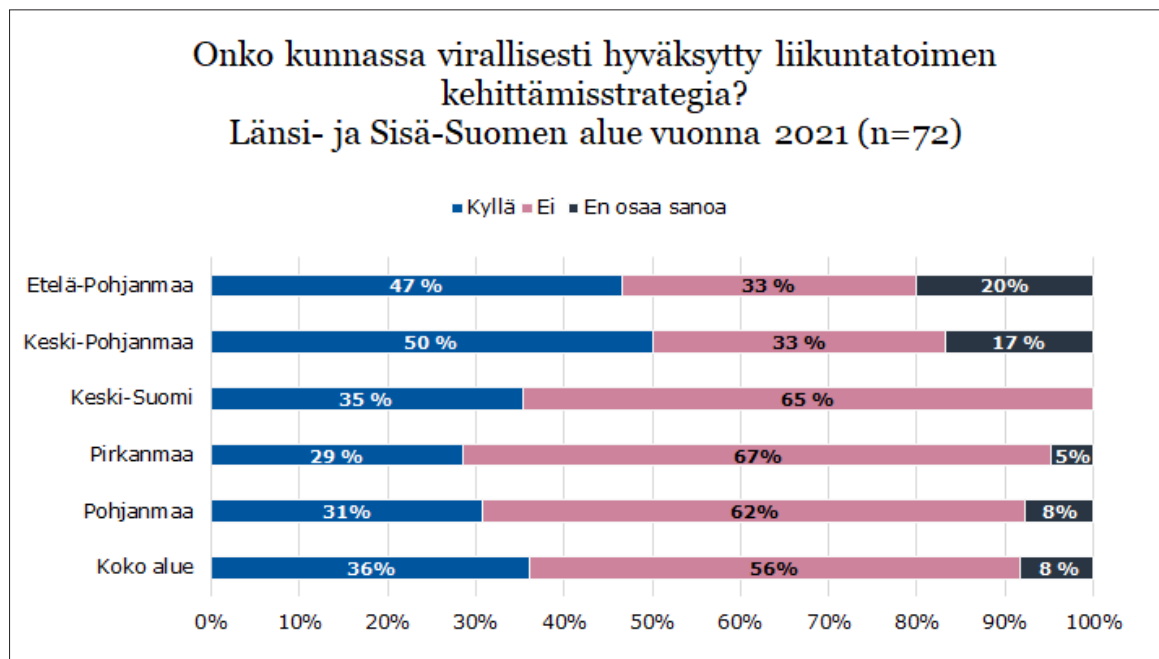
Viidesosa vastanneista kunnista ilmoitti, että käyttövuorojen hakijoissa uusia hakijoita olivat uudet seurat ja lajit. Toiseksi yleisin uusi hakijataho oli yksityishenkilöt ja perheet. Kolmasosa vastanneista kunnista ilmoitti, että hakijatahoissa ei ole muutoksia vuosittain tarkasteltuna.

Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla pyrittiin vaikuttamaan erityisesti lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen.

Kuvio 7.9.5.1 esittää, että yli kolmasosalla Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista oli liikuntatoimen kehittämisstrategia. Vastaava luku vuonna 2015 oli 39 prosenttia. Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne oli hieman koko maan keskiarvoa parempi. Maakunnittain tarkasteltuna paras tilanne oli Keski-Pohjanmaalla, jossa puolet kunnista vastasi kysymyksen myönteisesti. Heikoin tilanne oli Pirkanmaalla, jossa ainoastaan 29 prosentilla kunnista oli liikuntatoimen kehittämisstrategia. Mikäli kunnalla oli liikuntatoimen kehittämisstrategia, niin 11 prosentilla käyttömaksujen määräytymisperusteet sisältyivät strategiaan.

Kuvio 7.9.5.1. Kuntien virallisesti hyväksytyt liikuntatoimen kehittämisstrategiat Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

Liikuntapaikkojen käyttömaksuissa painotettiin Länsi- ja Sisä-Suomessa lasten ja nuorten liikunnan edistämistä: lähes neljä viidesosaa (78 %) kunnista mainitsi lasten ja nuorten liikunnan tärkeimmäksi käyttäjäryhmäksi, johon kunnan käyttövuorojen jakamisen painopisteet ensisijaisesti kohdistuivat. Vuonna 2007 tämä painotus oli noin joka toisessa kunnassa ja 71 prosentissa kunnista vuonna 2015, joten lasten ja nuorten liikunnan edistäminen on yleistynyt painopisteinä. Ainoastaan 2 kuntaa mainitsi aikuisten liikunnan tärkeimmäksi käyttäjäryhmäksi ja 3 kuntaa soveltavan liikunnan. Keski-Pohjanmaalla kaikki kunnat painottivat lasten ja nuorten liikuntaa, kun taas Pirkanmaalla vastaava luku oli 57 prosenttia.

Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Länsi- ja Sisä-Suomen kunnat edistivät liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa. Pallokentät, yleisurheilukentät ja koulujen liikuntasalit olivat yleisimpiä ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille ja nuorille.

Kunnan liikuntapaikat olivat Länsi- ja Sisä-Suomessa ilmaisia lapsille ja nuorille 76 prosentissa kuntia, kun vastaava luku koko Suomessa oli 67 prosenttia. Ainoastaan 5 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista ilmoitti perivänsä lapsilta ja nuorilta täyden hinnan liikuntapaikkojen käytöstä. Eniten maksuja perittiin aikuisilta ja kilpa- ja huippu-urheilijoilta.

Liikuntapaikoittain tarkasteltuna pallokentät, yleisurheilukentät ja koulujen liikuntasalit olivat yleisimmin ilmaisia liikuntapaikkoja lapsille nuorille niin Länsi- ja Sisä-Suomessa kuin koko Suomessakin. Jäähallien, uimahallien, kuntosalien ja jalkapallohallien kohdalla lasten ja nuorten käyttömaksuja oli useissa kunnissa alennettu.

Lasten ja nuorten harrastusten kustannuksiin vaikuttaminen on merkittävä keino edistää liikunnan tasa-arvoa ja lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia. Hieman vajaa kaksi kolmasosaa (64 %) Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista on huomionnut liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa lasten ja nuorten harrastekustannusten nousun. Vuonna 2015 vastaava luku oli hieman yli puolet. Länsi- ja Sisä-Suomen tilanne noudatteli koko maan tilannetta. Eniten harrastuskustannusten nousua huomioitiin Keski-Pohjanmaalla ja vähiten Pirkanmaalla. Yleisin tapa huomioda harrastekustannusten nousu oli tarjota ilmaisia käyttövuoroja lapsille ja nuorille.

Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Vajaa viidesosa Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista arvioi, että käyttövuoro- ja maksupolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevina vuosina. Käyttömaksujen arvioitiin pysyvän ennallaan lasten ja nuorten sekä soveltavan liikunnan ryhmissä.

Vajaa viidesosa (18 %) Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista arvioi, että kuntien liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia tulevina vuosina. Eniten muutoksia näyttäisi olevan tulossa Etelä- ja Keski-Pohjanmaan maakuntiin ja vähiten Pohjanmaalle. Vastaava luku vuonna 2015 oli 10 prosenttia. Käyttövuorojen hintoja suunnitteli tarkistavansa 12 kuntaa Länsi- ja Sisä-Suomessa. Eniten muutostarvetta käyttövuoropolitiikkaan aiheuttivat uudet liikuntalajit, organisoitumattomat liikuntaryhmät ja väestön ikärakenteen muutos.

Liikuntapaikkojen käyttömaksuihin ei tule kohdistumaan suuria muutoksia lähivuosina Länsi- ja Sisä-Suomessa. Lasten ja nuorten käyttömaksuja tulee korottamaan 10 prosenttia ja alentamaan 8 prosenttia Länsi- ja Sisä-Suomen kunnista. Eniten käyttömaksuja tullaan korottamaan aikuisten liikunnassa. Ne kunnat, joilla oli muutostarpeita, ilmoittivat tärkeimmäksi syyksi liikuntapaikkojen tuottotavoitteiden nostamisen.

Arvioinnissa selvitettiin kunnassa eniten käytettyjen liikuntapaikkojen, kuten uimahalli, kuntosali, liikuntasali ja jäähalli, aikuisten, lasten ja nuorten sekä eläkeläisten käyttömaksuja. Liikuntasalit määriteltiin koon mukaan siten, että yli 200 m² on iso sali ja alle 200 m² on pieni sali. Uimahallin ja kuntosalin hintana oli kertamaksu, mutta liikuntasaleissa ja jäähalleissa kysyttiin yhdistyksen maksamaa tuntihintaa.

Taulukosta 7.11.5.1. ilmenee Länsi- ja Sisä-Suomen uimahallien kertamaksujen keskiarvot maakunnittain lasten ja nuorten, aikuisten ja eläkeläisten osalta. Lapset ja nuoret joutuivat maksamaan keskimäärin 3, eläkeläiset 3,6 ja aikuiset 5,5 euroa uimahalli käynnistä. Uimahallien käyttömaksuissa oli maakuntakohtaisia eroja: halvimmat käyttömaksut kaikkien käyttäjäryhmien osalta olivat Etelä-Pohjanmaalla ja kalleimmat Keski-Suomessa. Lasten ja nuorten osalta uimahallin kertamaksu oli hieman maan keskiarvoa (2,8 euroa) kalliimpi.

Taulukko 7.11.5.1. Länsi- ja Sisä-Suomen alueen uimahallien käyttömaksujen (kertamaksu) keskiarvot maakunnittain vuonna 2021

Maakunta	Aikuiset	Lapset ja nuoret	Eläkeläiset
Etelä-Pohjanmaa	4,8 €	2,5 €	2,9 €
Keski-Pohjanmaa	6,0 €	3,5 €	4,2 €
Keski-Suomi	6,4 €	4,2 €	4,4 €
Pirkanmaa	5,6 €	2,7 €	3,8 €
Pohjanmaa	5,8 €	2,7 €	3,4 €
Koko alue	5,5 €	3,0 €	3,6 €

Taulukosta 7.11.5.2. ilmenee, että kuntosalien ja isojen liikuntasalien käyttömaksut lasten ja nuorten osalta olivat Länsi- ja Sisä-Suomessa hieman maan keskiarvoa alhaisemmat. Lapset ja nuoret maksoivat kuntosalin käytöstä keskimäärin 2,3 euroa ja ison liikuntasalin yhdistyksen tuntihinta oli 5,8 euroa Länsi- ja Sisä-Suomessa. Pienen liikuntasalin tuntihinta noudatteli taasen koko maan keskiarvoa eli oli 2,7 euroa lapsille ja nuorille ja jäähallien yhdistyksen vastaava tuntihinta oli 49,4 euroa eli selvästi maan keskiarvoa korkeampi. Lasten ja nuorten liikuntapaikkojen käyttömaksuissa ei ole Länsi- ja Sisä-Suomessa tapahtunut merkittävää muutosta vuoden 2007 peruspalvelujen arvioinnin tuloksiin verrattuna.

Taulukko 7.11.5.2. Lasten ja nuorten eniten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuonna 2021 koko maassa ja Länsi- ja Sisä-Suomen alueella.

Liikuntapaikka	Koko maa	Länsi- ja Sisä-Suomi
Uimahalli, kertamaksu	2,8 €	3,0 €
Kuntosali, kertamaksu	2,4 €	2,3 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	2,7 €	2,7 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	6,5 €	5,8 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	38,5 €	49,4 €

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja Satu Sjöholm,
puhelin 0295 018 822, satu.sjoholm@avi.fi

Suunnittelija Aliisa Paananen,
puhelin 0295 018 027, aliisa.paananen@avi.fi

Tietolähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Liikuntalaki (390/2015)

Suomen perustuslaki (731/1999)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)

Peruspalvelujen arviointi 2005, 2006, 2007, 2010, 2015 ja 2019. Aluehallintovirastot.

Finlex 2022. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/?print> (luettu 23.3.2022)

Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Tulokortti. Saatavissa: <https://www.likes.fi/wp-content/uploads/2020/03/2501-tulokortti2016-web.pdf>

Lipas Liikuntapaikat.fi 2022. Saatavissa: <http://lipas.fi> (luettu 8.4.2022)

Isoniemi, H. & Isoniemi, T. 2020. Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määrittäminen ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Itkonen, H. 2020. Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020. Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kuntien liikuntatoimesta vastaaville viranhaltijoille suunnattu peruspalvelujen arviointikysely vuonna 2021. Aluehallintovirastot. Valtakunnallinen vastausprosentti 83 prosenttia, Länsi- ja Sisä-Suomen vastausprosentti 84 prosenttia.

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5, Helsinki.

Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSport/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Helsingin yliopisto. Urbaria Summaries Series 2021/4.

Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. 2020. Vierivä kivi ei sammaloidu -liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakkointityön loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27.

UKK instituutti. Paikallaanolo aiheuttaa 1,5 miljardin euron vuotuiset kustannukset. Saatavissa: <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/paikallaanolo-aiheuttaa-15-miljar-din-euron-vuotuiset-kustannukset/>

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakkoarviointi>(luettu 23.3.2022)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2022 b. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/yhdenvertaisuuden-edistaminen/yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-arviointi> (luettu 23.3.2022)

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. THL:n tilastoraportti 42/2020.

UKK instituutti. Paikallaanolo aiheuttaa 1,5 miljardin euron vuotuiset kustannukset. Saatavissa: <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/paikallaanolo-aiheuttaa-15-miljar-din-euron-vuotuiset-kustannukset/>

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018

Kuvat ja taulukot

Kartta 7.4.5.1. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueen väkiluku kunnittain vuonna 2021.

Kuvio 7.6.5.1. Kuntien virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021

Kuvio 7.7.5.1. Käyttövuorojen jakamisen keskeisimmät liikuntapoliittiset tavoitteet Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021.

Kuvio 7.8.5.1. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteiden seuranta Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021.

Kuvio 7.8.5.2. Keskeisimmät ongelmat liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaossa Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021.

Kuvio 7.8.5.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on suurinta suhteessa tarjontaan Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021.

Kuvio 7.9.5.1. Kuntien virallisesti hyväksytyt liikuntatoimen kehittämisstrategiat Länsi- ja Sisä-Suomen alueella vuonna 2021.

Taulukko 7.11.5.1 Länsi- ja Sisä-Suomen alueen uimahallien käyttömaksujen (kertamaksu) keskiarvot maakunnittain vuonna 2021.

Taulukko 7.11.5.2. Lasten ja nuorten eniten käyttämien sisäliikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuonna 2021 koko maassa ja Länsi- ja Sisä-Suomen alueella.

**Käyttömaksu- ja käyttövuoropoli-
tiikan vaikutukset liikuntapaikkojen
tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen
saavutettavuuteen**

**Pohjois-Suomen
aluehallintovirasto**

Sisällys – Käyttömaksu- ja käyttövuoro politiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset	123
Arviointiasetelma.....	123
Johdanto	123
Toimintaympäristö	124
Tiivistelmä.....	125
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?.....	125
Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?	127
Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?	129
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttäytymiseen?	131
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?.....	133
Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?	134
Arviointiryhmä	136
Tietolähteet	136
Kuvat ja taulukot.....	137

Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

1. Virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut Pohjois-Pohjanmaalla vuodesta 2010 ja Kainuussa heikentynyt. Jakoperusteet oli yleensä hyväksynyt liikunta-asioista vastaava lautakunta.
2. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan ja keskeisin tavoite oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Kunnista vain 42 prosentti seurasi tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Kunnat seurasivat liikuntapaikkojen käyttöä hieman aiempaa vähemmän, mutta käyttivät aiempaa enemmän useita erilaisia seurantatapoja.
3. Käyttömaksupolitiikalla pyrittiin vaikuttamaan ensisijaisesti lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen. Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat maksuttomia puolessa alueen kunnista. Aikuisille liikuntapaikat ovat valtaosin maksullisia.
4. Käyttövuoropolitiikkaan ja käyttövuoromaksuihin ei ennakoitu tulevan muutoksia seuraavan vuoden aikana. Kunnista 84 prosenttia pitää käyttömaksut ennallaan. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuihin oli tullut hyvin vähän muutoksia vuodesta 2007 vuoteen 2021.

Toimenpide-ehdotukset

1. Liikunnan edistämisen kunnassa tulee perustua virallisesti hyväksytyyn strategiseen suunnitelmaan, jonka tavoitteisiin liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikka perustuvat.
2. Kuntien on virallisesti hyväksytyssä liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikassa otettava huomioon yhdenvertaisesti eri käyttäjäryhmien tarpeet ja mahdollisuudet käyttää kunnallisia liikuntapaikkoja.
3. Kuntien on seurattava liikuntapaikkojen käyttövuoro- ja maksupolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Päätöksenteon tulee perustua seuranta-tietoihin ja vaikutusten ennakoarviointiin.

Arviointiasetelma

Arviointiasetelma vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 13

Johdanto

Johdantoteksti vain valtakunnallisessa osiossa sivulla 14

Lähitulevaisuuden näkymät

Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät hyvinvointialueiden järjestettäväksi. Saman vuoden alussa otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. Molemmilla uudistuksilla on vaikutusta kuntien liikuntatoimiin. Uudet hyvinvointialueet vastaavat omalta osaltaan asukkaiden hyvinvoinnista, mutta vastuu kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä jää myös kunnalle ja tässä liikuntapalveluilla on merkittävä rooli. Uudistuksen valmistelussa keskeinen kysymys on liikuntapalvelujen ja hyvinvointialueen yhdyspinnalle jäävien palvelujen turvaaminen. Liikunnan kannalta ratkaistavia kysymyksiä on erityisesti liikuntaneuvonnan ja elintapaohjauksen sekä erityisliikunnan ja tilojen yhteiskäytön osalta.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosalla eli HYTE-kertoimella kannustetaan kuntia kehittämään liikuntapalvelujen tiedolla johtamista, arviointia ja seuranta. Lisäosa palkitsee hyvin tehdystä sekä parantuneesta työstä kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. HYTE-kertoimen 14:sta kunnan toimintaa kuvaavasta prosessi-indikaattorista 5 on liikunnan indikaattoreita.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella on Suomen nuorimman ja vanhimman asukkaiden keski-ikä kuntia. Osa kunnista on nopean ja jatkuvan väestön kasvun kuntia ja toisissa asukasmäärä vähenee ja ikääntyy. Molemmat kehitys suunnat asettavat omat haasteensa liikuntapalvelujen toteuttamiselle. Näissä tilanteissa kuntien liikuntapalvelujen pitkätähtäimen strateginen suunnittelu korostuu entisestään.

Toimintaympäristö

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella on yhteensä 38 kuntaa, Pohjois-Pohjanmaalla 30 ja Kainuussa 8.

Liikunnan ja muun terveyttä edistävän fyysisen aktiivisuuden edistäminen on kuntien keskeinen tehtävä. Kunnat tukevat kuntalaisten liikkumista avustamalla kansalaistointia, rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja sekä tarjoamalla liikuntapalveluja ja liikuntaneuvontaa. Kuntien rooli on keskeinen kuntalaisten liikunnan ja aktiivisuuden mahdollistajana.

LIPAS-järjestelmän mukaan kuntien omistamia liikuntapaikkoja oli Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueella 5 371 kappaletta. Vuoden 2019 peruspalvelujen arvioinnin mukaan keskeiset liikuntapaikat sijoittuivat kuntien liikuntatoimen viranhaltijoiden arvion mukaan hyvin yhdyskuntarakenteeseen saavutettavuuden näkökulmasta ja ne olivat hyvin käyttäjien enemmistön saavutettavissa.

Liikuntapaikkasuunnittelun avulla kunnissa voidaan toteuttaa liikuntapaikkarakentamista pitkäjänteisesti kuntalaisten tarpeet huomioiden. Kuntatalouden kiristyminen lisää pitkäjänteisen suunnittelun merkitystä. Vuonna 2020 tehdyn liikuntapaikkojen korjausvelkaselvityksen mukaan arviolta kolmasosalle liikuntapaikoista tulisi tehdä korjaustoimenpiteitä. Liikuntapaikkojen kunnossapito ja peruskorjaus on taloudellinen haaste etenkin vähenevän asukasluvun kunnissa. Liikuntapaikkojen saavutettavuuden suurimpia haasteita ovat pitkät etäisyydet sekä liikuntapaikkojen esteettömyys.

Tiivistelmä

Liikuntatoimen arviointikohteena peruspalvelujen arvioinnissa vuonna 2021 olivat kunnallisten liikuntapaikkojen käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen.

Arviointi perustui kuntien liikuntatoimesta vastaavien viranhaltijoiden antamiin vastauksiin. Arviointiaineisto kerättiin Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien liikuntatoimesta vastaavilta viranhaltijoilta verkkokyselynä. Verkkokyselyyn vastasi 38 kuntaa eli vastausprosentti oli 100 prosenttia.

Virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut Pohjois-Pohjanmaalla vuodesta 2010 ja Kainuussa heikentynyt. Jakoperusteet oli yleensä hyväksynyt liikunta-asioista vastaava lautakunta.

Käyttövuoropoliitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropoliitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan. Kunnista vain 42 prosenttia seurasi tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista. Kunnat seurasivat liikuntapaikkojen käyttöä hieman aiempaa vähemmän, mutta käyttivät aiempaa enemmän useita erilaisia seurantatapoja.

Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat maksuttomia puolessa alueen kunnista. Aikuisille liikuntapaikat ovat valtaosin maksullisia.

Käyttövuoropoliitiikkaan ja käyttövuoromaksuihin ei ennakoitu tulevan muutoksia seuraavan vuoden aikana. Kunnista 84 prosenttia pitää käyttömaksut ennallaan. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuihin oli tullut hyvin vähän muutoksia vuodesta 2007 vuoteen 2021.

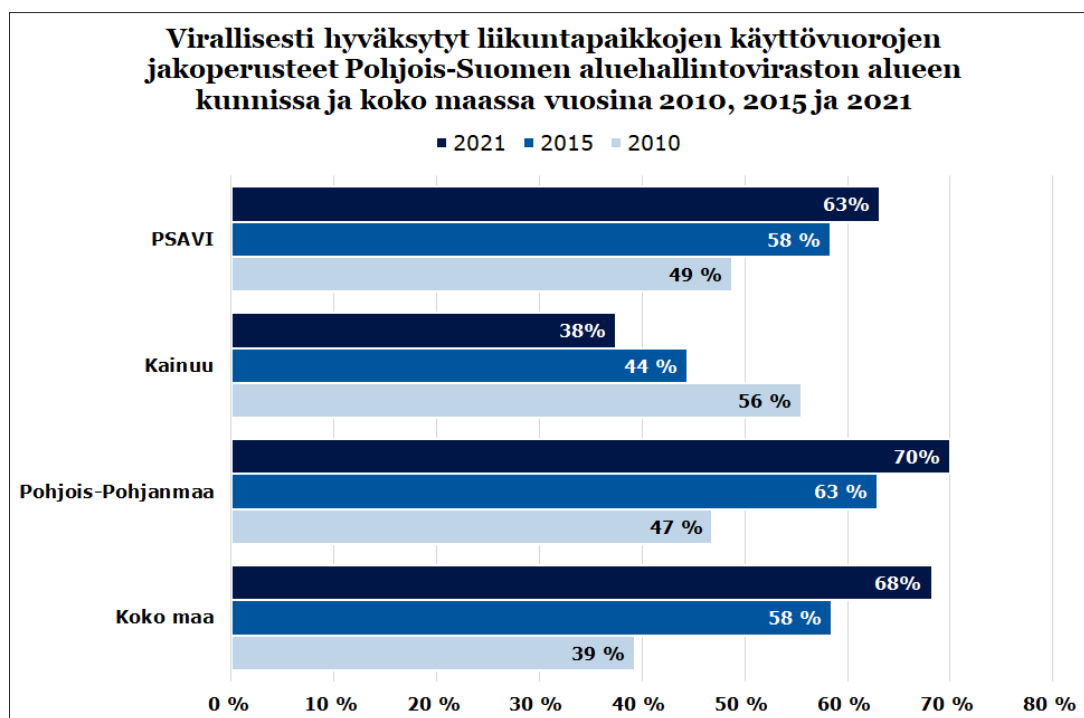
Miten kunnassa päätetään liikuntapaikkojen käyttövuoroista?

Virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet oli laatinut noin kaksi kolmasosaa kunnista. Tilanne on parantunut Pohjois-Pohjanmaalla vuodesta 2010 ja Kainuussa heikentynyt. Jakoperusteet oli yleensä hyväksynyt liikunta-asioista vastaava lautakunta.

Liikuntapaikkojen virallisesti hyväksytyillä käyttövuorojen jakoperusteella tarkoitettiin esimerkiksi kunnanhallituksen, -valtuuston tai liikunta-asioista vastaavan lautakunnan hyväksymiä jakoperusteita. Virallisesti hyväksytyillä jakoperusteilla edistetään käyttövuoropäätösten johdonmukaisuutta, läpinäkyvyyttä sekä pitkäjänteisyyttä.

Kuviosta 7.6.6.1. nähdään, että 63 prosenttia Pohjois-Suomen alueen kunnista oli laatinut kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet, kun vastaava luku oli vuonna 2015 58 prosenttia ja vuonna 2010 49 prosenttia. Tilanne on parantunut merkittävästi vuodesta 2010, mutta valtakunnallisesta 68 prosentin tasosta ollaan alueella hieman jäljessä. Pohjois-Pohjanmaan kunnista 70 prosentilla oli virallisesti hyväksytyt käyttövuorojen jakoperusteet, mutta Kainuussa vain 38 prosentilla ja määrä on koko ajan laskenut tarkastelujaksolla 2010–2021. Pohjois-Pohjanmaalla tilanne on muuta maata parempi ja Kainuussa selvästi heikompi.

Kuvio 7.6.6.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koko maassa, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston sekä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuntakoon mukaan tarkasteltuna käy selkeästi ilmi, että suuremmissa kunnissa on merkittävästi useammin laadittu viralliset käyttövuorojen jakoperusteet. Kaupunkimaista kunnista kaikilla, taajaan asutuista kunnista 81 prosentilla ja maaseutumaisista kunnista puolella oli hyväksytyt jakoperusteet.

Mikäli virallisesti hyväksyttyjä liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteita ei ollut, käyttövuorot jaettiin liikunta-asioista vastaavan viranhaltijan päätöksellä, vakiintuneen käytännön perusteella, vuoroja oli riittävästi jaossa tai vuorojen jaosta sovittiin hakijoiden kanssa.

Virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja 58 prosentissa kunnista. Tämä on merkittävästi alhaisempi osuus, kun maassa keskimäärin oleva 73 prosenttia ja 10 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2015. Kainuussa jakoperusteet koskivat kaikkia liikuntapaikkoja vain puolessa kuntia. Mikäli jakoperusteita ei ole laadittu kaikille kunnan hallinnoimille liikuntapaikoille, niin yleisimmät jakoperusteiden ulkopuolelle jäivät ulkokentät, kuntosalit ja jäähallit. Vuonna 2015 vastaavat liikuntapaikat olivat koulujen liikuntasalit ja ulkokentät. Virallisten jakoperusteiden laatiminen hallintokuntien yhteistyönä varmistaa eri näkökulmien huomioon ottamisen vuorojen jaossa sekä sitouttaa eri hallintokunnat liikuntapalvelujen tasa-arvioiden saavutettavuuden ja tilojen tehokkaan käytön lisäämiseen.

Useimmiten (50 prosenttia) käyttövuorojen jakoperusteet kunnassa hyväksyi liikunta-asioista vastaava lautakunta. Tilanteessa ei ole tapahtunut muutosta vuoteen 2015 verrattuna. Muita hyväksyviä tahoja olivat kunnanhallitus tai -valtuusto sekä toimialan johtava virkamies. Niistä kunnista, joissa oli kirjalliset käyttövuorojen jakoperusteet,

käyttövuorojen jakaja vahvistettiin 47 prosentissa hallinto- tai johtosäännössä ja 23 prosentissa lautakunnan päätöksellä.

Käyttövuorojen hakijat pääsivät vaikuttamaan jakopäätöksiin 87 prosentissa alueen kunnista ja tilanne on valtakunnallisesti hyvin samanlainen. Mahdollisuudet vaikuttaa päätöksiin olivat yhtä hyvät Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Yleisimmin hakijat pääsivät vaikuttamaan käyttövuorojen jakoon neuvottelussa liikuntatoimen kanssa. Pohjois-Pohjanmaalla järjestettiin Kainuuta useammin hakijoiden ja kunnan yhteiskouksia vuorojen jaosta.

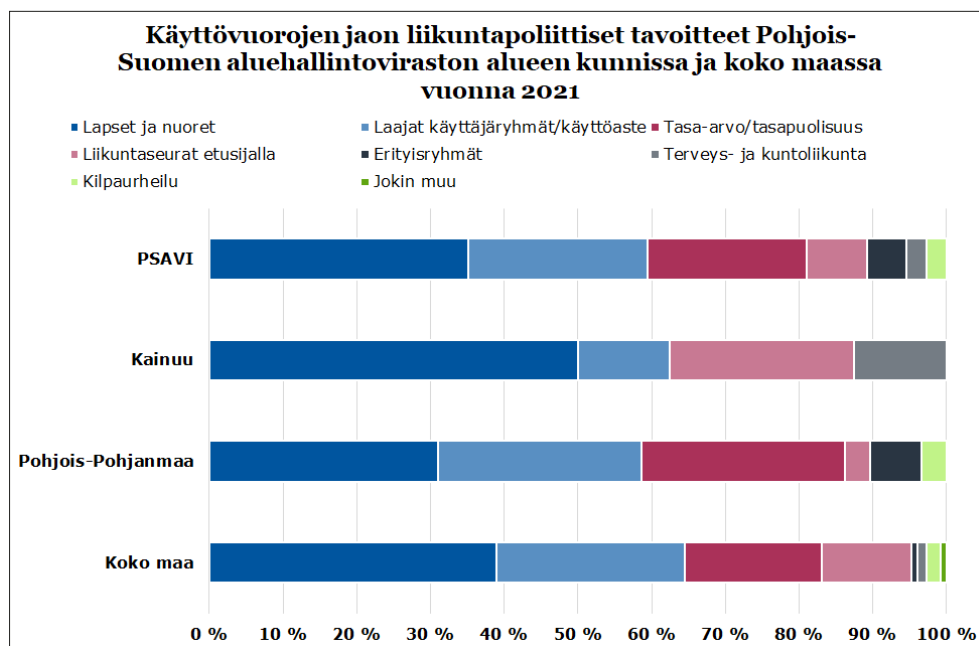
Kunnat tiedottivat käyttövuorojen hakemisesta yleisimmin kunnan Internet-sivuilla ja sosiaalisessa mediassa, mutta myös lehti oli edelleen suosittu tiedotuskanava.

Mitkä ovat käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet?

Käyttövuoropolitiikan keskeisin liikuntapoliittinen tavoite ja painopiste oli lasten ja nuorten liikunnan edistäminen. Käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat yleisimmin kuntastrategiaan.

Kunnille tehdyllä kyselyllä selvitettiin, pyrkivätkö kunnan vaikuttamaan liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakamisella aktiivisesti ja tietoisesti kuntalaisten liikunnan harastamiseen. Käyttövuorojen jaon keskeisimpiä liikuntapoliittisia tavoitteita kysyttiin avoimella kysymyksellä.

Kuvio 7.7.6.1. Käyttövuorojen jaon liikuntapoliittiset tavoitteet Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuonna 2021.

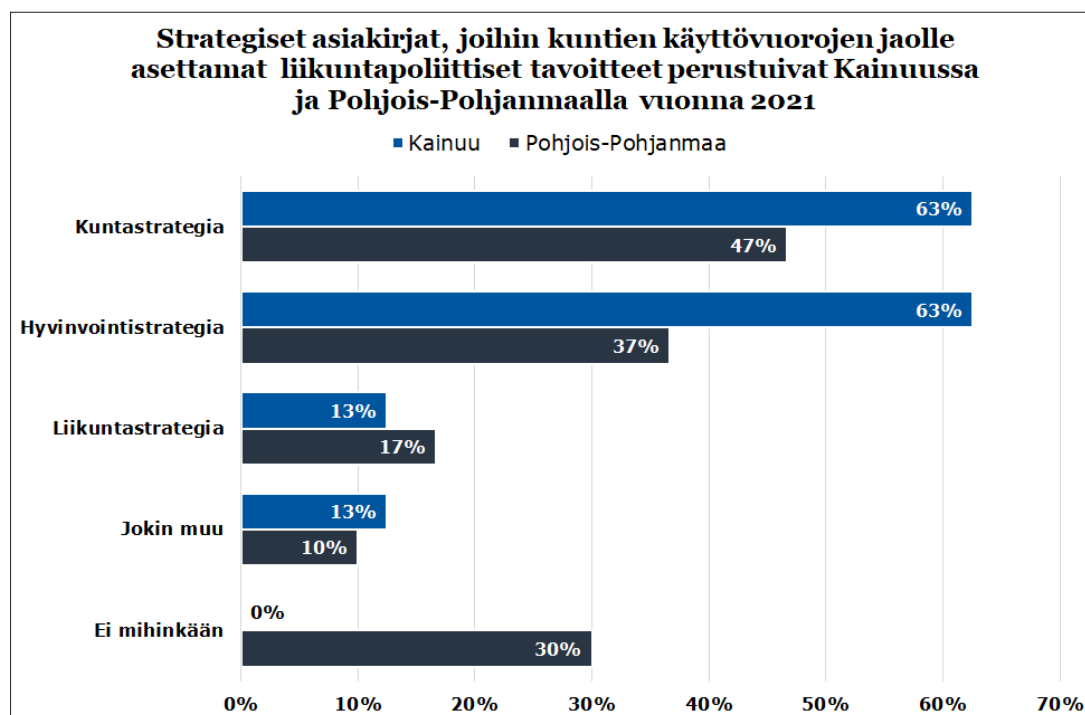
Lasten ja nuorten liikunnan edistäminen oli tärkein liikuntapoliittinen tavoite, jota kunnat käyttövuorojen jakamisella pyrkivät edistämään (Kuvio 7.7.6.1.). Kunnista 35 prosenttia ilmoitti sen tärkeimmäksi käyttövuoropolitiikan tavoitteeksi. Laajojen käyt-

täjäryhmien tavoittaminen sekä tasa-arvon ja tasapuolisuuden toteutuminen vuorojen jaossa olivat toiseksi tärkeimmät tavoitteet käyttövuorojen jaossa. Kummassakin maakunnassa lasten ja nuorten liikunnan edistäminen oli ensisijainen tavoite. Toiseksi tärkein tavoite oli Kainuussa seuratoiminnan tukeminen ja Pohjois-Pohjanmaalla tasa-arvon ja tasapuolisuuden toteutuminen. Pohjois-Pohjanmaalla seurojen tukeminen oli vuoden 2015 arvioinnissa kunnista 16 prosentin mielestä tärkein liikuntapoliittinen tavoite. Vastaava luku oli nyt vain 3,4 prosenttia.

Noin 70 prosenttia kunnista ilmoitti käyttövuorojen jaon tärkeimmäksi painopisteeksi lasten ja nuorten liikunnan edistämisen. Luku oli vastaava vuonna 2015. Pohjois-Pohjanmaalla lapset ja nuoret olivat ainoa painopiste. Kainuussa toisena painopisteenä mainittiin soveltava liikunta. Kunnista 29 prosenttia ilmoitti, ettei kunnassa ole eri käyttäjäryhmiä koskevia erillisiä painotuksia.

Käyttövuoropolitiikan tavoitteet ja painopisteet voivat kunnissa perustua useampiin strategisiin asiakirjoihin. Liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuivat kunnissa useimmiten kuntastrategiaan (50 prosenttia) tai hyvinvointistrategiaan (42,1 prosenttia). Tavoitteet perustuivat liikuntastrategiaan 16 prosentissa kunnista. Tilanne oli lähes vastaava vuonna 2015. Kunnista 24 prosenttia ilmoitti, etteivät käyttövuoropolitiikan tavoitteet perustuneet mihinkään strategiseen asiakirjaan. (Kuvio 7.7.6.2.)

Kuvio 7.7.6.2. Strategiset asiakirjat, joihin kuntien käyttövuorojen jaolle asettamat liikuntapoliittiset tavoitteet perustuivat Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2021.

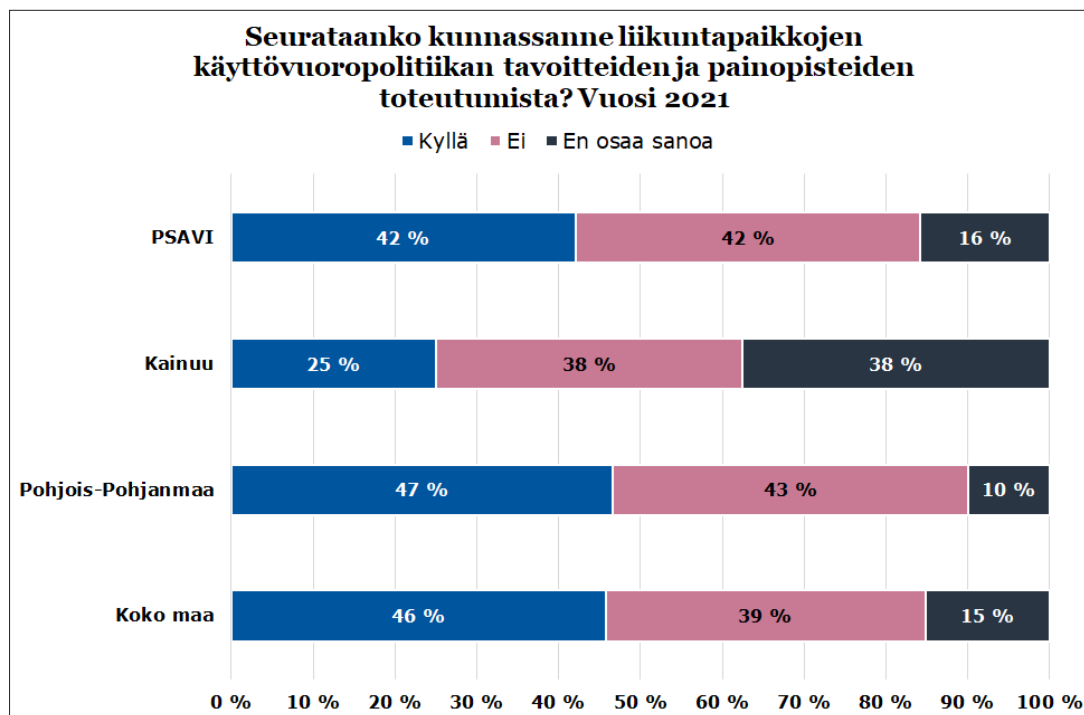

Seurataanko kunnassa käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista?

Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumista seurasi vain 42 prosenttia kunnista. Kunnat seurasivat liikuntapaikkojen käyttöä hieman aiempaa vähemmän, mutta käyttivät aiempaa enemmän useita erilaisia seurantatapoja.

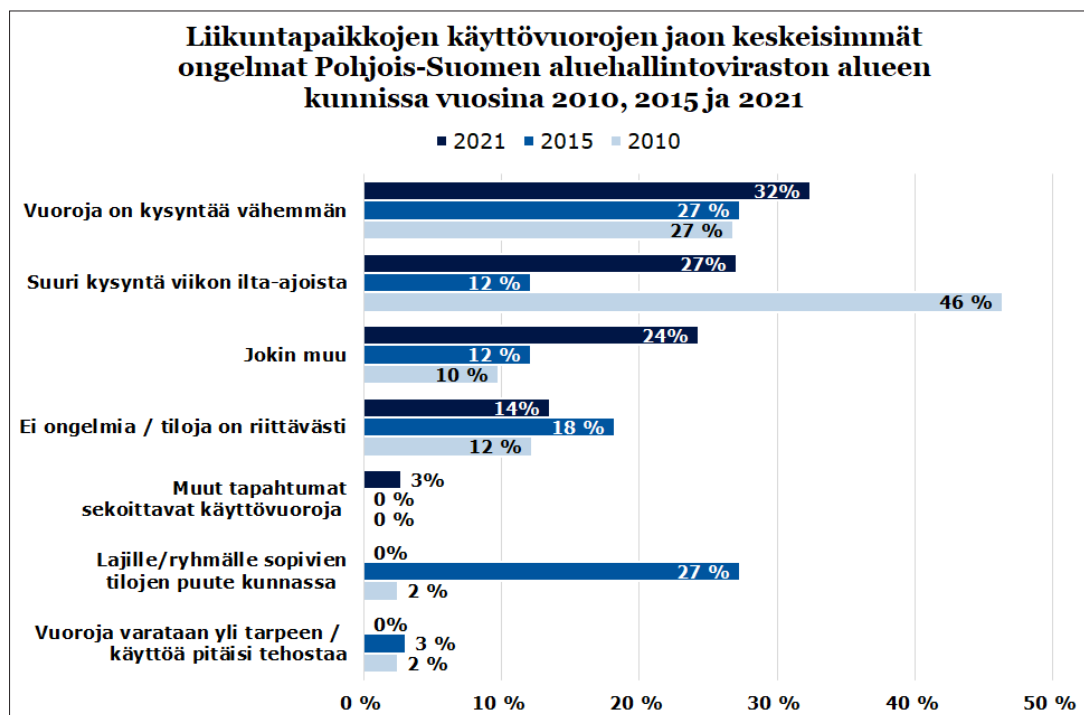
Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisen seuranta oli kunnille edelleen haasteellista. PSAVI-alueen kunnista 58 prosenttia ei joko seurannut tavoitteiden toteutumista tai ei osannut arvioida seurataanko (Kuvio 7.8.6.1.). Vastaava luku oli vuonna 2015 55 prosenttia. Kokonaisuudessaan PSAVI-alueella seurattiin tavoitteiden toteutumista vähemmän kuin maassa keskimäärin. Vuonna 2015 tilanne oli päinvastainen. Pohjois-Pohjanmaan kunnista puolet seurasi tavoitteiden toteutumista ja Kainuussa 25 prosenttia. Käyttövuoropolitiikan toteutumista seurattiin useimmiten omavalvonnan ja selvitysten avulla sekä kävijämäärä seurannalla.

Kuvio 7.8.6.1. Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisen seuranta Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuonna 2021.

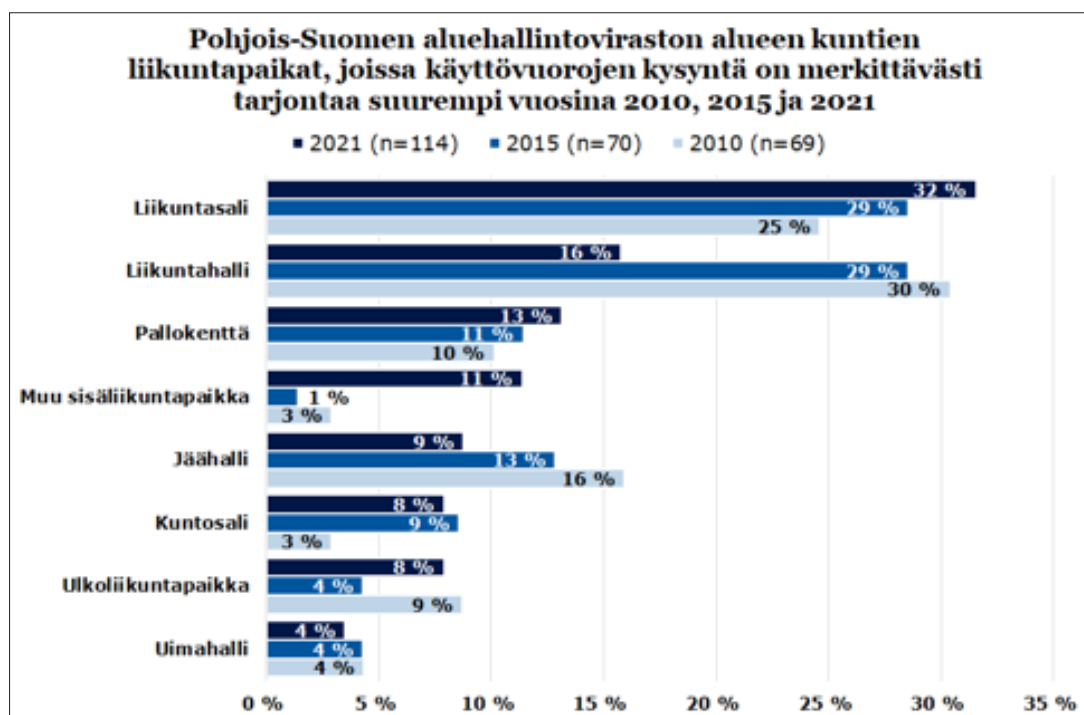

Vain 10 prosenttia kunnista ilmoitti, ettei liikuntapaikkojen käyttöä seurata millään lailla vastaava luku vuonna 2015 oli 3 prosenttia. Nämä kunnat ovat pääosin pieniä kuntia, joissa liikuntapaikkojen ja käyttäjien määrät ovat pieniä. Yleisimmin kunnat seurasivat sitä kuka myönnettyjä vuoroja käyttää (66 prosenttia) ja vuorojen kävijämääriä (60 prosenttia). Lisäksi asiakaspalautetta keräsi 40 prosenttia kunnista. Kunnat käyttivät aiempaa enemmän useita erilaisia seurantatapoja.

Kuvio 7.8.6.2. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon keskeisimmät ongelmat Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.8.6.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kunnilta kysyttiin liikuntapaikoista, joissa käyttövuorojen kysyntä oli merkittävästi tarjontaa suurempi. Liikuntapaikat pyydettiin ilmoittamaan tärkeysjärjestyksessä eli ensimmäiseksi merkityssä liikuntapaikassa oli kaikkein suurin kysyntä suhteessa tarjontaan. Tuloksia raportoitaessa otettiin huomioon 5 tärkeintä liikuntapaikkaa.

Kuvio 7.8.6.3 osoittaa, että suurin kysyntä suhteessa tarjontaan oli vuosien 2015 ja 2010 tapaan edelleen liikuntahalleissa ja -saleissa. Tilanne oli sama koko maassa. Liikuntasalien kysyntä oli kasvanut ja liikuntahallien hieman vähentynyt verrattuna vuoteen 2015. Jäähallien tarjonta vastasi vuonna 2021 paremmin kysyntään kuin vuosina 2015 ja 2010. LIPAS-tietokannan mukaan vuoden 2015 jälkeen Suomeen on rakennettu 14 uutta jäähallia mikä voi selittää jäähallien parantunutta tilannetta.

Kunnista 35 prosenttia ilmoitti uutena käyttövuorojen hakijaryhmänä yksityishenkilöt tai perheet. Toiseksi yleisin uusi hakijataho oli vapaat harrasteryhmät 22 prosenttia. Kunnista 38 prosentilla ei ollut muutoksia hakijatahoissa.

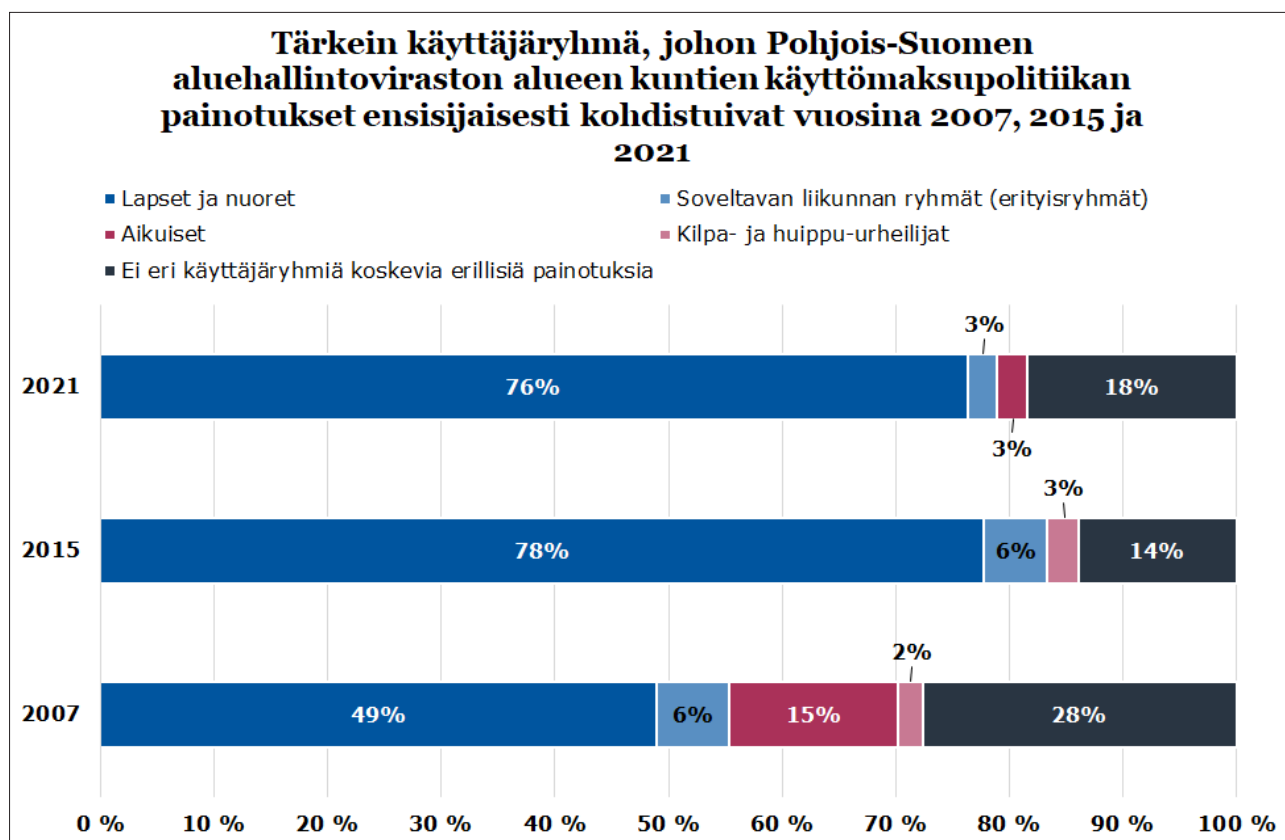
Pyritäänkö liikuntapaikkojen käyttömaksupolitiikalla vaikuttamaan kuntalaisten liikuntakäyttämiseen?

Käyttömaksupolitiikalla pyrittiin edistämään erityisesti lasten ja nuorten liikuntaa.

Kunnan liikuntatoiminnan tulevaisuuden haasteet, halutut kehittämislinjat ja painopisteet kuvataan liikuntatoiminnan kehittämistä ohjaavassa strategisessa asiakirjassa. Kuntien liikuntapolitiikan strategisista ratkaisuksista yksi vaikuttavimmista on liikuntapaikkojen käyttömaksuista ja niiden perusteista päättäminen. PSAVI-alueen kunnista 45 prosentilla oli virallisesti hyväksytty liikuntatoimen kehittämisstrategia. Vastaava luku oli vuonna 2015 39 prosenttia ja 2007 45 prosenttia. Kokomaassa kehittämisstrategia oli kolmanneksella kunnista.

Liikuntapaikkojen käyttömaksujen perusteet sisältyivät 38 prosentilla kunnista liikuntastrategiaan, jos niillä sellainen oli. Laajemmasta kehittämissuunnitelmasta erillisenä ratkaisuna käyttömaksuperusteet oli virallisesti hyväksytty 37 prosentissa kunnista. Käyttömaksujen perusteet virallisesti hyväksyneiden kuntien määrää oli hieman vähentynyt vuodesta 2015.

Kuvio 7.9.6.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien käyttömaksupolitiikan painotukset ensisijaisesti kohdistuivat vuosina 2007, 2015 ja 2021.

Kunnat pyrkivät edelleen vaikuttamaan käyttömaksupolitiikalla eniten lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen. Kunnista 76 prosentille lapset ja nuoret olivat tärkein painopiste. Painotus oli sama vuonna 2015 ja vuodesta 2007 painotus on lapsiin ja nuoriin merkittävästi lisääntynyt.

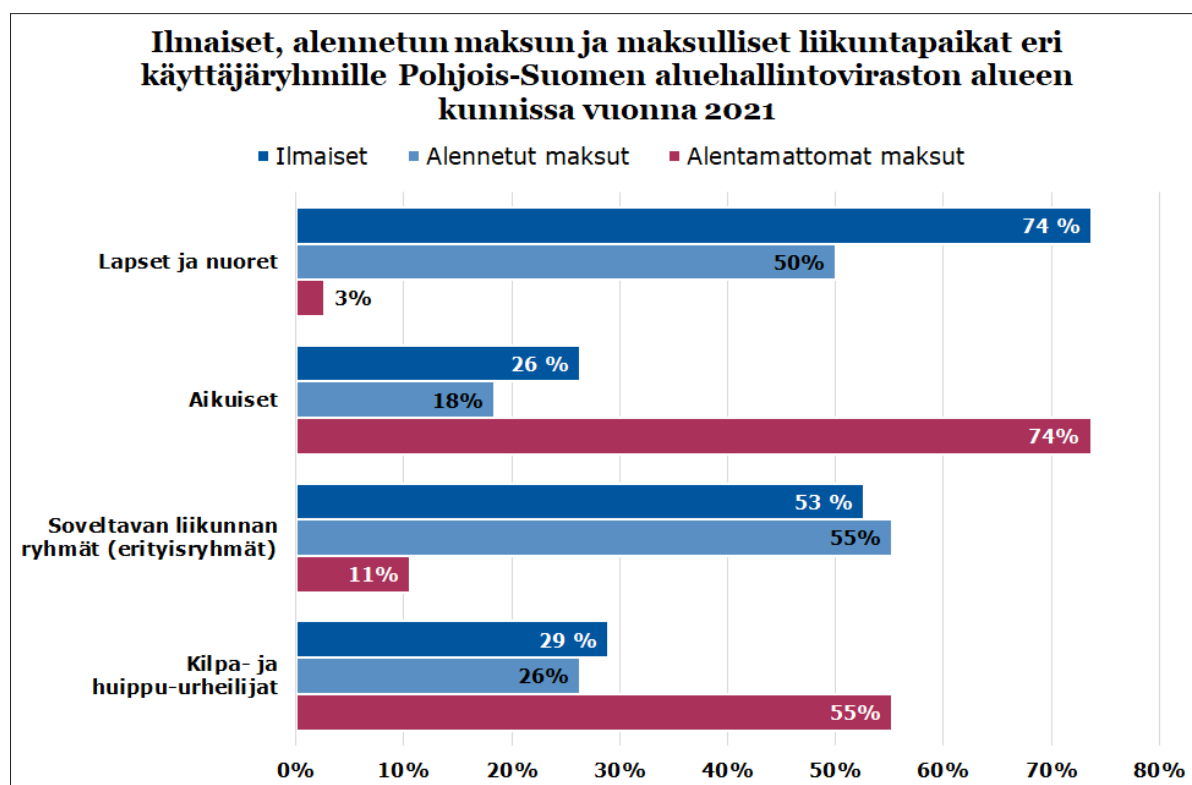
Miten kunta edistää käyttäjäryhmien liikuntaa käyttömaksupolitiikalla?

Lasten ja nuorten käyttämät liikuntapaikat olivat maksuttomia puolessa alueen kunnista. Aikuisille liikuntapaikat ovat valtaosin maksullisia.

Kuntien liikuntapaikkojen kirjo on suuri. Osa liikuntapaikoista on kaikille avoimia ja ilmaisia ja toisista peritään maksu. Osasta liikuntapaikoista peritään joiltakin käyttäjäryhmiltä täysiä tai alennettuja maksuja ja osalle sama liikuntapaikka on ilmainen. Myös samalle käyttäjäryhmälle voi olla erilainen käyttömaksupolitiikka eri liikuntapaikoilla.

Kunnat perivät vain harvoin (3 prosenttia) lapsilta ja nuorilta alentamatonta käyttömaksua liikuntapaikoista. Aikuiset ja kilpa-urheilijat joutuivat useimmin maksamaan liikuntapaikan käytöstä täyden hinnan (Kuvio 7.10.6.1.)

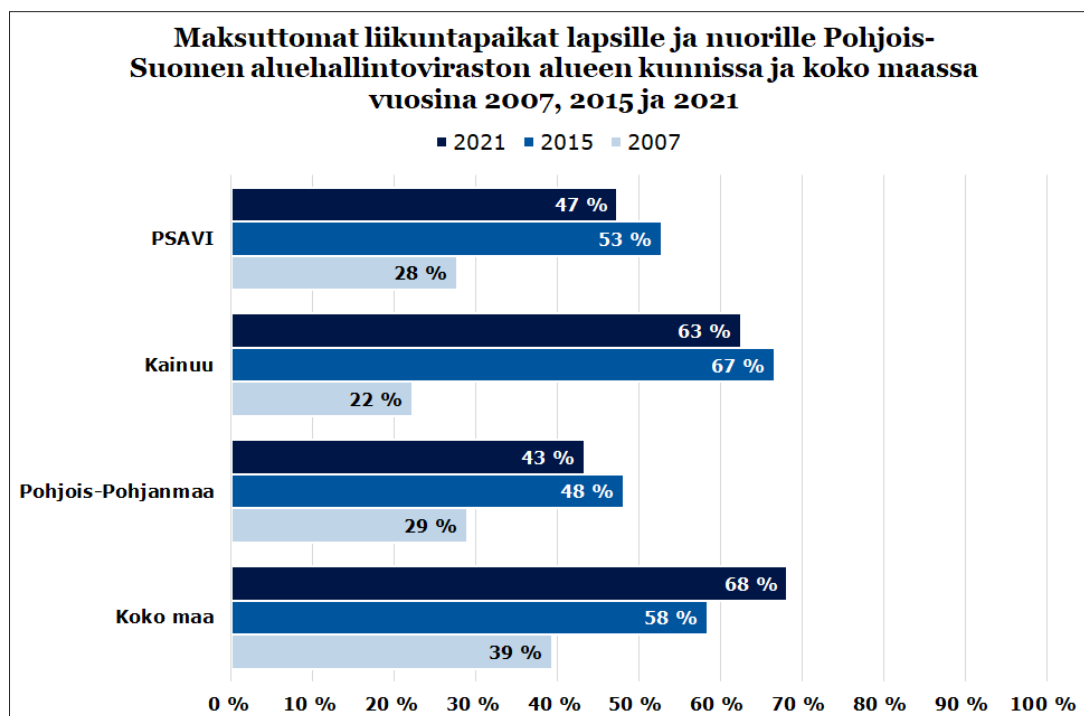
Kuvio 7.10.6.1. Ilmaiset, alennetun maksun ja maksulliset liikuntapaikat eri käyttäjäryhmille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuonna 2021.

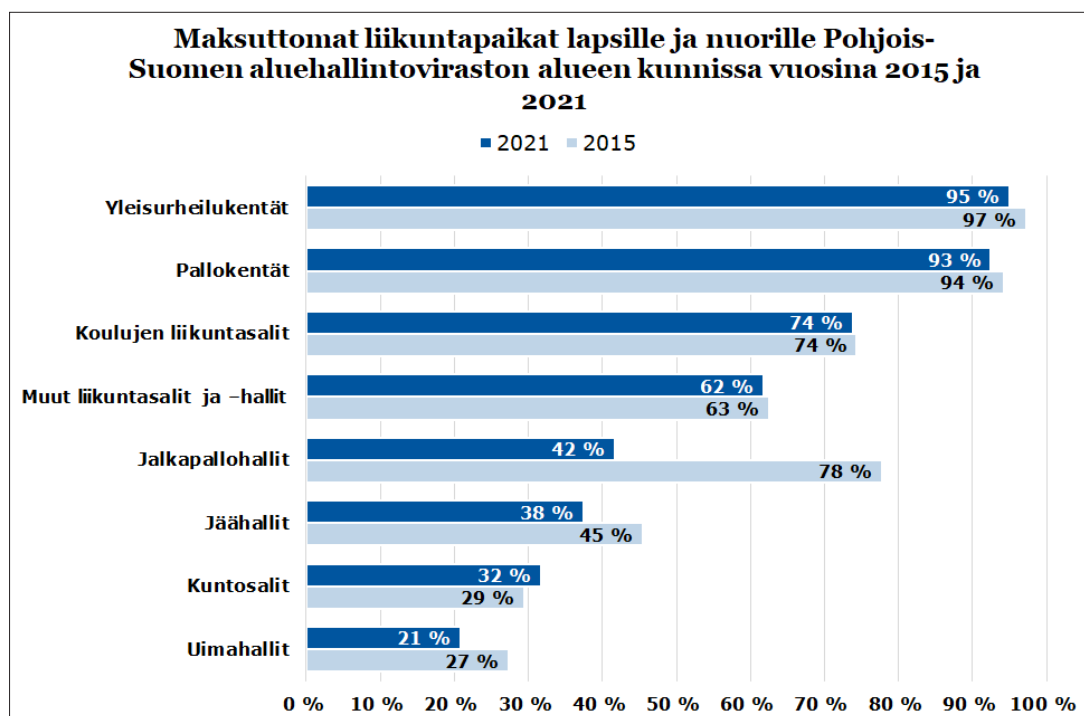
Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnista 47 prosentilla kaikki liikuntapaikat olivat ilmaisia lapsille ja nuorille kuvio 7.10.6.2. Maksuttomuus oli vähentynyt vuodesta 2015 molemmissa maakunnissa. Kainuussa liikuntapaikat olivat maksuttomia 63 prosentissa kunnista ja Pohjois-Pohjanmaalla 43 prosentissa.

Valtakunnalliseen tilanteeseen verrattuna alueen kunnat perivät maksuja lapsilta ja nuorilta useammin kuin maassa keskimäärin.

Kuvio 7.10.6.2. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuosina 2007, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.10.6.3. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2015 ja 2021.

Kunnista 63 prosenttia huomioi harrastekustannusten nousun maksupolitiikassaan pitämällä liikuntapaikkojen käyttövuorot ilmaisia tai alennettuina lapsille ja nuorille.

Kuviossa 7.10.6.3. esitetään liikuntapaikat, jotka olivat yleisimmin lapsille ja nuorille maksuttomia. Yleisurheilu- ja pallokentät sekä koulujen liikuntasalit olivat yleisimmin maksuttomia lapsille ja nuorille. Maksullisuus oli lisääntynyt vuodesta 2015 erityisesti jalkapallohalleissa. Hieman myös jää- ja uimahalleissa.

Onko käyttövuoro- ja maksupolitiikassa tulossa muutoksia?

Käyttövuoropolitiikkaan eikä -maksuihin ennakoitu tulevan muutoksia seuraavan vuoden aikana. Kunnista 84 prosenttia pitää käyttömaksut ennallaan. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuihin oli tullut hyvin vähän muutoksia vuodesta 2007 vuoteen 2021.

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kunnista 26 prosenttia arvioi, että liikuntapaikkojen käyttövuoropolitiikkaan on tulossa muutoksia. Koko maassa vastaava luku oli 20 prosenttia. Puolet kunnista, joissa oli tulossa muutoksia, ilmoitti tekevänsä käyttövuorojen hintoihin tarkistuksia. Viidennes kunnista laatii uusia käyttövuorojen jakoperusteita.

Merkittävin muutostarvetta aiheuttava toimintaympäristön tekijä oli liikuntapaikkojen kysynnän vaihtelu. Muutostarvetta aiheuttivat myös väestön ikärakenteen muutos, organisoitumattomat liikuntaryhmät sekä uudet liikuntalajit.

Kunnista 84 prosenttia ilmoitti, ettei käyttömaksuihin ole tulossa muutoksia seuraavan vuoden aikana. Tilanne ei ole muuttunut vuodesta 2015.

Taulukko 7.11.6.1. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021. Vuosien 2007 ja 2015 käyttömaksujen keskiarvot on muutettu vuoden 2021 rahanarvoon.

Liikuntapaikka	PSAVI 2007	Koko maa 2007	PSAVI 2015	Koko maa 2015	PSAVI 2021	Koko maa 2021
Uimahalli, kertamaksu	3,3 €	2,8 €	3,4 €	3,3 €	3,2 €	2,8 €
Kuntosali, kertamaksu	2,9 €	2,7 €	2,2 €	2,6 €	2,0 €	2,4 €
Pieni liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	6,9 €	3,0 €	1,0 €	2,5 €	1,9 €	2,7 €
Iso liikuntasali, yhdistyksen tuntihinta	11,4 €	6,9 €	3,7 €	5,4 €	5,9 €	6,5 €
Jäähalli, yhdistyksen tuntihinta	51,0 €	48,3 €	35,3 €	52,6 €	31,6 €	38,5 €

Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksuihin oli tullut hyvin vähän muutoksia vuodesta 2007 vuoteen 2021. Uimahallin ja kuntosalin kerta maksu oli hieman halventunut alueen kunnissa kuten myös maassa keskimäärin. Pienten ja isojen liikuntahallien tuntihinnoissa on ollut enemmän vaihtelua vuosien 2007, 2015 ja 2021. Alueen kunnissa liikuntasalien tuntihinnat ovat koko maan keskiarvio alhaisemmat. Jäähallin keskimääräinen tuntihinta yhdistyksille on laskenut merkittävästi niin PSAVI-alueella kuten valtakunnallisestikin (Taulukko 7.11.6.1.)

Arviointiryhmä

Liikuntatoimen ylitarkastaja, LitM Ulla Silventoinen,
puhelin +358 295 017 663, ulla.silventoinen@avi.fi

Suunnittelija, FM Tapio Taskinen,
puhelin +358 295 017 589, tapio.taskinen@avi.fi

Tietolähteet

Finlex 2022. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://yhdenvertai-suus.finlex.fi/?print> (luettu 23.3.2022)

Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (HE 241/2020)

Isoniemi, H. & Isoniemi, T. 2020. Suomen kuntien ja kuntayhtymien rakennusten reaaliarvojen, korjausvelan ja perusparannustarpeen määrittäminen ja laskenta v. 2019. Trellum Consulting Oy/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Itkonen, H. 2020. Liikunnan monisäikeinen eriarvoisuus. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kauravaara, K. & Rönkkö, E. 2020. Näkymättömyys, marginalisaatio ja eronteot suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Teoksessa Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa, Liikuntatieteellinen seura 2020.

Kuntien liikuntatoimesta vastaaville viranhaltijoille suunnattu peruspalvelujen arviointikysely vuonna 2021. Aluehallintovirastot.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. Tulokortti. Saatavissa: <https://www.li-kes.fi/wp-content/uploads/2020/03/2501-tulokortti2016-web.pdf>

Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5, Helsinki.

Liikuntalaki (390/2015)

Liikuntaolosuhteiden strateginen kehittämistyö kunnissa. 2020. Selvitys nykytilanteesta ja kehittämistarpeista. SmartSport/Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Lipas Liikuntapaikat.fi 2022. Saatavissa: <http://lipas.fi> (luettu 8.4.2022)

Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021. Kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Helsingin yliopisto. Urbaria Summaries Series 2021/4.

Nikander, J., Haapamäki, J. & Tuominen-Thuesen, M. 2020. Vierivä kivi ei sammaloitu - liikunta-ala murroksessa. Liikunta-alan osaamisen ennakoitavuuden loppuraportti. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2020:27.

Peruspalvelujen arviointi 2005, 2006, 2007, 2010, 2015 ja 2019. Aluehallintovirastot.

Suomen perustuslaki (731/1999)

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos 2022 a. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakkoarviointi>(luettu 23.3.2022)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2022 b. Yhdenvertaisuuden arviointi. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/yhdenvertaisuuden-edistaminen/yhdenvertaisuuden-ja-sukupuolten-tasa-arvon-arviointi> (luettu 23.3.2022)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Liikunnan edistäminen kunnissa -TEA 2020. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna. THL:n tilastoraportti 42/2020.

UKK instituutti. Paikallaanolo aiheuttaa 1,5 miljardin euron vuotuiset kustannukset. Saatavissa: <https://ukkinstituutti.fi/ajankohtaista/paikallaanolo-aiheuttaa-15-miljardin-euron-vuotuiset-kustannukset/>

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta 2018

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)

Kuvat ja taulukot

Kuvio 7.6.6.1. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen virallisesti hyväksytyt jakoperusteet koko maassa, Pohjois-Suomen aluehallintoviraston sekä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueilla vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.7.6.1. Käyttövuorojen jaon liikuntapoliittiset tavoitteet Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuonna 2021.

Kuvio 7.7.6.2. Strategiset asiakirjat, joihin kuntien käyttövuorojen jaolle asettamat liikuntapoliittiset tavoitteet perustuivat Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2021.

Kuvio 7.8.6.1. Käyttövuoropolitiikan tavoitteiden ja painopisteiden toteutumisen seuranta Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuonna 2021.

Kuvio 7.8.6.2. Liikuntapaikkojen käyttövuorojen jaon keskeisimmät ongelmat Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.8.6.3. Liikuntapaikat, joissa käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2010, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.9.6.1. Tärkein käyttäjäryhmä, johon Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien käyttömaksupolitiikan painotukset ensisijaisesti kohdistuivat vuosina 2007, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.10.6.1. Ilmaiset, alennetut ja maksulliset liikuntapaikat eri käyttäjäryhmille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuonna 2021.

Kuvio 7.10.6.2. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa ja koko maassa vuosina 2007, 2015 ja 2021.

Kuvio 7.10.6.3. Maksuttomat liikuntapaikat lapsille ja nuorille Pohjois-Suomen aluehallintoviraston alueen kunnissa vuosina 2015 ja 2021.

Taulukko 7.11.6.1. Lasten ja nuorten käyttämien liikuntapaikkojen käyttömaksujen keskiarvot vuosina 2007, 2015 ja 2021. Vuosien 2007 ja 2015 käyttömaksujen keskiarvot on muutettu vuoden 2021 rahanarvoon.

Peruspalvelujen arviointi 2021 (1-8)

Utvärdering av basservicen 2021

Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskeva peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi

1/8 Esiopetuksen ja täydentävän varhaiskasvatuksen toteutuminen
Aluehallintovirastojen julkaisuja 138/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-62-0

2/8 Esi- ja perusopetuksen perusopetuslain 32 §:n mukaiset kuljetusjärjestelyt
Aluehallintovirastojen julkaisuja 139/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-63-7

3/8 Erityisopetuksen tila
Aluehallintovirastojen julkaisuja 140/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-64-4

4/8 Yleisten kirjastojen henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä kirjastojen johtaminen
Aluehallintovirastojen julkaisuja 141/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-65-1

5/8 Kulttuuripalvelut
Aluehallintovirastojen julkaisuja 142/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-66-8

6/8 Käyttömaksu- ja käyttövuoropoliitiikan vaikutukset liikuntapaikkojen tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen saavutettavuuteen
Aluehallintovirastojen julkaisuja 143/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-67-5

7/8 Kunnallisen nuorisotyön saatavuus
Aluehallintovirastojen julkaisuja 144/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-68-2

8/8 Pelastustoimen nopean avun saanti
Aluehallintovirastojen julkaisuja 145/2022, ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-69-9

Unvärdering av basservicen 2021 Regionförvaltningsverkens utvärdering 2021 av den regionala tillgången till basservice

Aluehallintovirastojen julkaisuja 146/2022
ISSN 2343-3132
ISBN 978-952-5900-70-5

Aluehallintovirastot

**Oulu
2022**